

Kwartalnik Policyjny

CZASOPISMO
CENTRUM SZKOLENIA POLICJI
W LEGIONOWIE
www.kwartalnik.csp.edu.pl

Nr 3(62)/2022
Rok XVI
ISSN 1898-1453

KRYMINALISTYKA KRYMINALISTYKA KRYMINALISTYKA KRYMINALISTYKA

W numerze:

- Rekonstrukcja i analiza wypadku z udziałem pieszego
- Krajowy Zbiór Wkładek Złamanych
- Rekonstrukcja samodzielnego urządzenia wybuchowego
- Pojazdy nienormatywne
- Układ jezdny a bezpieczeństwo jazdy
- Zwalczanie przestępczości
- Obezwładnienie osoby agresywnej
- Trening siłowy
- Wypadek w trakcie doskonalenia zawodowego
- Film dydaktyczny
- Przewodnik psa służbowego

15-LECIE „KWARTALNIKA POLICYJNEGO”

Redakcja „Kwartalnika Policyjnego” przygotowała wystawę z okazji 15-lecia czasopisma. Otwarcie wystawy nastąpiło 15 lipca br. w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, po zakończeniu uroczystości związanej ze 103. rocznicą powstania Policji Państwowej.

Ekspozycja dotyczyła genezy czasopisma oraz jego celów programowych, współpracy wydawniczej z samorządem lokalnym, tj. Urzędem Miasta Legionowo oraz Starostwem Powiatu Legionowskiego, oraz z Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim, a także wybranych zagadnień problemowych, wokół których koncentrowały się artykuły w całym okresie funkcjonowania kwartalnika. Wśród tych zagadnień znalazły się: prawo, bezpieczeństwo ruchu drogowego, technika kryminalistyczna, kynologia policyjna, techniki interwencji i wyszkolenie strzeleckie, sprawność fizyczna poli-

cjanta, zabezpieczenie imprez masowych i zgromadzeń publicznych, cyberbezpieczeństwo, pierwsza pomoc i ratownictwo, profilaktyka społeczna, pomoc ofiarom przestępstw, ochrona zabytków, historia i tradycja Policji oraz współpraca międzynarodowa.

Przegląd tematyki oraz zestawienie środowisk, z których wywodzą się autorzy artykułów opublikowanych w „Kwartalniku Policyjnym” w ciągu minionego 15-lecia, stanowią świadectwo, że czasopismu udaje się realizować cele programowe określone przez jego założycieli, a mianowicie – by kwartalnik łączył stricte zawodowy charakter z funkcją stanowienia forum wymiany doświadczeń z kręgami uniwersyteckimi i był swoistym pomostem pomiędzy środowiskiem policyjnym a światem nauki, a także instytucjami i organizacjami społecznymi, które działają na rzecz szeroko pojętego bezpieczeństwa.

ml. insp. Agnieszka Gorzałczyńska-Mróz

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Redaktor naczelny:

insp. Marcin Szyndler

tel. 47 72 532 35

e-mail: marcin.szyndler@csp.edu.pl

Zastępca redaktora naczelnego:

mł. insp. Agnieszka Gorzałczyńska-Mróż

Sekretarz redakcji:

Kamila Kitajewska

Tłumaczenie na język angielski:

Katarzyna Olbryś

Projekt okładki:

Ewa Szczubeł

Zdjęcia na okładce:

podkom. Marcin Dąbrowski, mł. asp. Kasper Molski

Opracowanie graficzne i skład DTP:

Kamila Kitajewska, Dorota Majewska-Pilch,
Ewa Szczubeł, Ewa Zduńczyk

Opracowanie redakcyjne i korekta:

Agnieszka Gorzałczyńska-Mróż, Monika Irzycka,
Ewa Kowalska

Druk: Wydział Wydawnictw i Poligrafii CSP w Legionowie

Nakład: 1000 egz.

Numer zamknięto 16.09.2022 r.

CZASOPISMO CENTRUM SZKOLENIA POLICJI W LEGIONOWIE

Wydawca: Centrum Szkolenia Policji w Legionowie

Adres redakcji: ul. Zegrzyńska 121, 05-119 Legionowo
sekretariat tel. 47 72 558 81, faks 47 72 535 80,
e-mail: kwartalnik@csp.edu.pl

RADA NAUKOWA „KWARTALNIKA POLICYJNEGO”

- prof. dr hab. Jacek Bleszyński
- prof. dr hab. Marek Konopczyński
- prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz
- prof. dr hab. Jadwiga Stawnicka
- prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski
- dr hab. Mariusz Z. Jędrzejko, prof. WSiP

- nadinsp. dr hab. Iwona Klonowska
- płk dr hab. Dariusz Majchrzak
- płk dr hab. Piotr Płonka
- dr hab. UFU Oksana Telak,
prof. WSEwS
- dr hab. inż. Krzysztof Załęski

- płk SG dr Piotr Boćko
- nadinsp. dr Rafał Kocharczyk
- mł. insp. dr inż. Robert Maciejczyk
- insp. Piotr Cekała
- insp. Jarosław Gałuszka
- insp. Beata Różniak-Krzeszewska

RADA WYDAWNICZA pełni funkcję doradczo-programową zespołu redakcyjnego „Kwartalnika Policyjnego”

- Agnieszka Zielińska
- Teresa Siennicka
- mł. insp. Wioletta Białkowska
- mł. insp. Marek Hańczuk

- mł. insp. Beata Martyniak-Mróż
- mł. insp. dr Grzegorz Winnicki
- podinsp. Maciej Antas
- podinsp. Adam Czekaj

- podinsp. Renata Gostkowska-Maczuga
- podinsp. Sławomir Hołoweńko
- podinsp. Jarosław Piotrowski
- nadkom. Magdalena Sulich

Czekamy na listy, propozycje tematów i opinie na temat zamieszczonych tekstów. Prosimy je przysyłać na adres kwartalnik@csp.edu.pl.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów i dokonywania w nich zmian oraz możliwość nieodpłatnego wykorzystania publikowanych materiałów na stronie internetowej www.kwartalnik.csp.edu.pl.

W NUMERZE

KRYMINALISTYKA

- 3** ROBERT JANCZUR, JOLANTA ZAWAŁEŃ
Rekonstrukcja wypadku z udziałem pieszego. Nowa funkcjonalność programu V-SIM 5 w kontekście materiału dowodowego
- 12** MARCIN DĄBROWSKI
Szyldy zamków jako istotny element Krajowego Zbioru Wkładek Złamanych
- 17** KAMILA POLOCZEK, KASPER MOLSKI
Technik kryminalistyki na miejscu zdarzenia. Rekonstrukcja SUW

RUCH DROGOWY

- 23** KRZYSZTOF ŁASZKOWSKI, MAŁGORZATA KAROLAK
Przejazd pojazdów nienormatywnych. Regulacje prawne
- 29** DARIUSZ SZYMANIK
Układ jezdny a bezpieczeństwo jazdy pojazdu

ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI – TEORIA I PRAKTYKA

- 31** PAWEŁ KAWALERSKI
Przestępstwo i jego zwalczanie w ujęciu cybernetycznym
- 36** ROBERT MACIEJCZYK
Teorie bezpieczeństwa w zakresie badań przyczyn przestępczości w systemie procesu wykrywania sprawców przestępstw

TAKTYKA I TECHNIKI INTERWENCJI

- 42** ADAM KRYSZAJTYS
Siła fizyczna jako środek przymusu bezpośredniego. Obezwładnienie osoby agresywnej za pomocą obalenia z uchwytu za głowę
- 45** ARKADIUSZ BORDZIO
Trening siłowy z wykorzystaniem taśm oporowych

DOBÓR DO SŁUŻBY W POLICJI

- 50** ROBERT OPOZDA
Dobór do służby w Policji w latach 2005–2022. Część II. Modyfikacje postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji wdrażane w latach 2006–2011

BHP SŁUŻBY I PRACY

- 61** BARBARA JAMROZIK, MARZENA KOZIOL
Wypadek w trakcie doskonalenia zawodowego funkcjonariusza Policji

DYDAKTYKA ZAWODOWA

- 67** ROBERT KARYŚ
Kompozycja obrazu filmowego na przykładzie filmu dydaktycznego

KYNOLOGIA

- 72** PIOTR MROZOWSKI, DANIEL TATERA
Kandydat na przewodnika psa służbowego. Analiza wymagań i predyspozycji

REKONSTRUKCJA WYPADKU Z UDZIAŁEM PIESZEGO

Nowa funkcjonalność programu V-SIM 5 w kontekście materiału dowodowego

dr inż. Robert Janczur, prof. PK

podkom. Jolanta Zawaleń

Katedra Pojazdów Samochodowych Politechniki Krakowskiej

Zakład Szkoleń Specjalnych CSP

W artykule przedstawiono nową funkcjonalność programu V-SIM w wersji 5 w zakresie możliwości wykorzystania w rekonstrukcji wypadku drogowego z udziałem pieszego, która wymaga bardziej precyzyjnego ustalania pozycji osoby pieszej w chwili uderzenia przez pojazd niż w przypadku korzystania z empirycznych zależności łączących odrzut wzdłużny pieszego lub drogę sunięcia z prędkością potrącenia. Zwrócono uwagę na istotność ujawniania wszelkich śladów na pojeździe i na odzieży pieszego oraz wykorzystywania specjalistycznej wiedzy biegłych sądowych z zakresu medycyny. Na przykładzie dobrze udokumentowanego zdarzenia drogowego z udziałem pieszego przedstawiono analizę mechanizmu przebiegu symulacji oraz wrażliwości jej wyników m.in. na dane wejście w postaci pozycji osoby pieszej i usytuowania jej kończyn dolnych i górnych. W podsumowaniu zasygnalizowano aspekty prawidłowego przygotowania symulacji w programie V-SIM 5 prowadzące do uzyskania miarodajnych wyników.

WSTĘP

Wypadki z udziałem osób pieszych nadal pociągają za sobą poważne skutki, a coraz częściej biegli opiniujący takie zdarzenia drogowe spotykają się ze stosunkowo małą ilością śladów o charakterze rzeczowym. Dotyczy to szczególnie wypadków drogowych nieobjętych monitoringiem, zaistniałych w warunkach mokrej jezdni, na której nie zostają ujawnione ślady hamowania pojazdu, a tym bardziej ślady bezpośrednio identyfikujące miejsce potrącenia pieszego. W wielu przypadkach ślady są przemieszczane przez osoby postronne przed przybyciem Policji i przed zabezpieczeniem miejsca zdarzenia. Możliwe źródła rzeczowego materiału dowodowego obejmują:

- ślady na jezdni powstałe od obuwia w chwili potrącenia osoby pieszej;
- ślady na jezdni pochodzące od przemieszczania się osoby pieszej po jezdni po uderzeniu/najejchaniu przez samochód;
- ślady na pojeździe powstałe od kontaktu z osobą pieszą, takie jak uszkodzenia elementów nadwozia, ogniska pęknięć przedniej szyby, zagięcia pokrywy komory silnika, słupka lub poszycia dachu od kontaktu z głową pieszego;
- ślady na podszewkach obuwia potrąconej osoby umożliwiające ustalenie kierunku uderzenia przez pojazd;
- ślady na odzieży pieszego;

- obrażenia ciała potrąconej osoby, których autorytatywna analiza może być przeprowadzona tylko przez biegłego medyka.

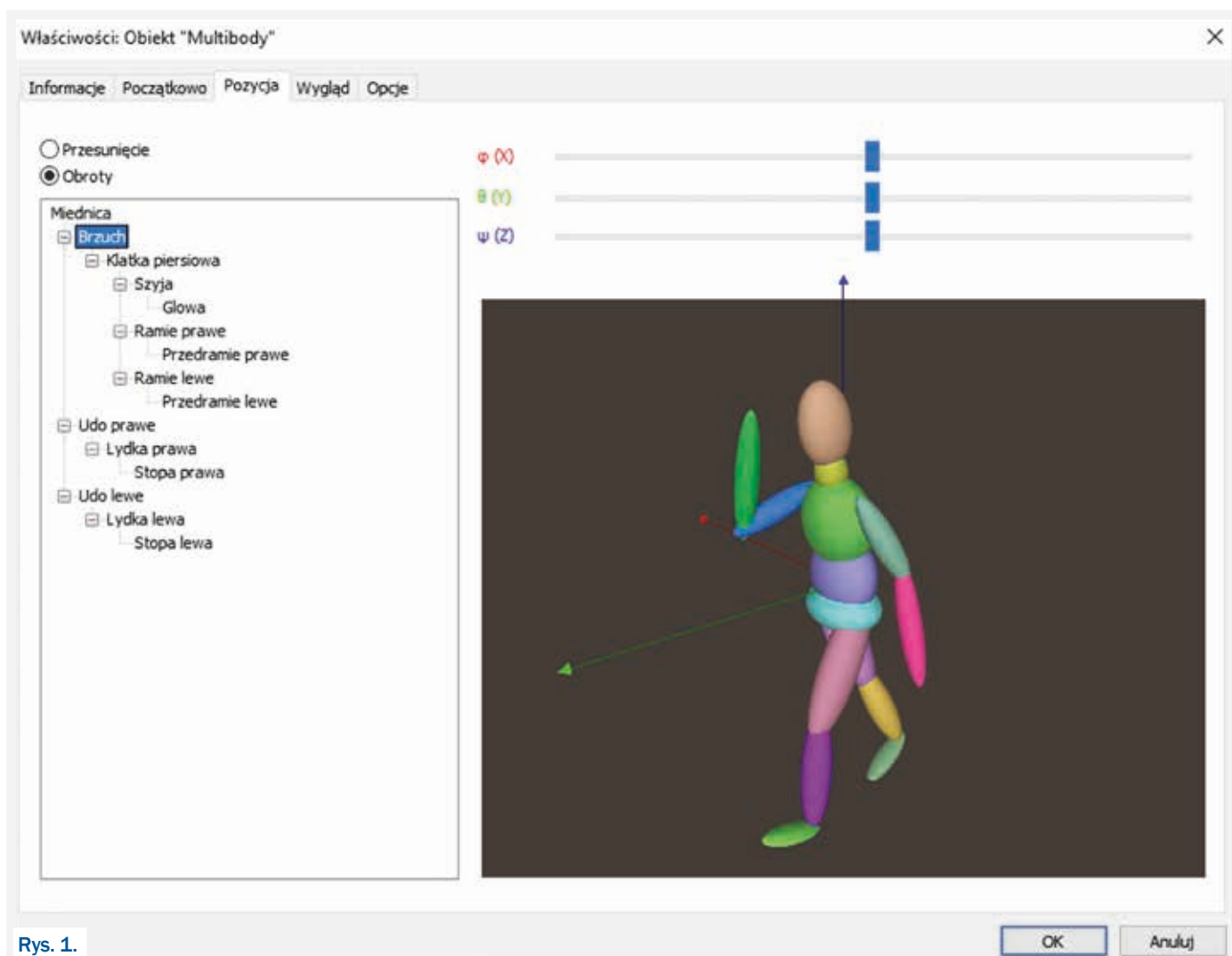
Dostępność wymienionych wyżej śladów jest najczęściej ograniczona. Choć coraz więcej miejsc zdarzeń drogowych jest objętych monitoringiem dróg, obiektów znajdujących się przy drodze lub zarejestrowanych przypadkowo przez rejestratory jazdy zamontowane w pojeździe uczestniczącym w wypadku lub w pojeździe przejeżdżającym przedmiotowym odcinkiem drogi, to jednak bardzo często zachodzi potrzeba zrekonstruowania wypadku na podstawie dostępnych śladów i „narzędzi”. Programy do symulacji zdarzeń drogowych są coraz bardziej rozbudowane, zaawansowane i ich rozwój stanowi naturalny trend w dziedzinie rekonstrukcji wypadków drogowych. Do wykorzystania wspomnianych narzędzi należy jednak podejść w sposób krytyczny, bowiem nie zastąpią one wiedzy oraz „wyczucia inżynierskiego”. Każdy wypadek jest szeregiem zjawisk fizycznych, których prawidłowa identyfikacja i zrozumienie prowadzą do jego poprawnej rekonstrukcji.

Rozwój motoryzacji i systemów wspomagania kierowcy prowadzi do coraz mniejszej ilości śladów pochodzących

od pojazdu lub śladów trudniej identyfikowalnych. Stąd kryminalistyka ma bardzo duże znaczenie. Aktualnie odczyt danych „cyfrowych” ze sterowników samochodu (ramek zamrożonych) oraz ewentualnie zapisanych danych EDR nie jest standardem działania biegłych badających powypadkowy stan techniczny pojazdów. Charakter i rozmiar uszkodzeń pojazdu bardzo często powodują odstąpienie biegłych od próby odczytu danych „cyfrowych” ze sterowników pojazdu. Standardem powinna być natomiast coraz bardziej rzeczowa i merytoryczna płaszczyzna działania biegłych i argumentowania przez nich swoich racji przed organami procesowymi.

Nowa funkcjonalność programu V-SIM 5 w zakresie ruchu i potrażeń pieszych

Aktualnie dostępna wersja programu V-SIM, oznaczona numerem 5, oferuje nową funkcjonalność związaną z wprowadzonym modelem „multibody”, która pozwala na zasymulowanie potrażenia osoby pieszej. Dodatkowo, w odnie-

Rys. 1.

Rys. 1. Okno dialogowe własności pieszego jako modelu wielobryłowego „multibody” umożliwiające zmianę parametrów domyślnych i ustawienie pozycji i orientacji poszczególnych członów modelu. Źródło: opracowanie własne.

REKONSTRUKCJA WYPADKU Z UDZIAŁEM PIESZEGO

sieniu do poprzedniej wersji programu, wprowadzono takie nowe elementy w zakresie ruchu i potrażeń osób pieszych, jak:

- naturalny ruch osoby pieszej jako obiektu kinematycznego;
- model „multibody” z możliwością zmiany pozycji i orientacji elementów ciała osoby pieszej.

Na rys. 1 przedstawiono okno dialogowe konfigurowania modelu pieszego jako obiektu wielobryłowego. Model ten składa się z 15 elementów, których różne kolory ułatwiają nadzorowanie wprowadzanych parametrów. Korpus ciała osoby składa się z trzech elementów – miednicy, brzucha i klatki piersiowej, a szyja i głowa to kolejne dwa elementy. Kończyny górne złożone są z ramienia i przedramienia, a dolne – z trzech elementów: uda, podudzia i stopy. Każdy z tych członów może być skonfigurowany w zakresie obrotów względem przestrzennego, prostokątnego układu odniesienia.

Program proponuje zaimplementowane domyślne parametry wzrostu i masy osoby pieszej dla 5, 50 i 95-centyloвого mężczyzny i kobiety. Można też wprowadzić własne wartości tych parametrów. W zakładkach obiektu „multibody” można zdefiniować między innymi parametry ogólnego położenia i orientacji pieszego oraz prędkości ruchu. Ułatwieniem są wprowadzone i znane już z poprzednich wersji programu dane literaturowe dotyczące ruchu mężczyzn i kobiet w zależności od ich wieku oraz charakteru ruchu (rys. 2).

Wizualizacja obiektu „multibody” możliwa jest w wariancie różnokolorowym oraz jednolitym, przy czym kolor obiektu może być wybrany przez użytkownika programu. Kolejnym istotnym parametrem możliwym do zmodyfikowania jest wartość domyślnego współczynnika tarcia przy zderzeniu z pojazdem (rys. 3). Standardowo aktywacja modelu „multibody” następuje w chwili zderzenia z pojazdem i jest to domyślna opcja programu. Faktycznie jest ona najbardziej uzasadniona praktycznie. Użytkownik może jednak wybrać chwilę (czas) symulacji, w której ten model się uaktywni.

Rys. 2.

Rys. 3.

Rys. 2, 3. Zakładki okna dialogowego „Właściwości obiektu multibody” w programie V-SIM w wersji 5. Źródło: opracowanie własne.

Wspomniane powyżej możliwości programu, w zakresie parametrów osoby pieszej i jej usytuowania względem potraćającego pojazdu, są bardzo ważne i przy rekonstrukcji konkretnego zdarzenia drogowego powinny być prawidłowo przyjęte. W przypadku braku informacji pozwalających na należyte ich określenie pozostaje określenie zakresu możliwych wyników symulacji przy technicznie prawdopodobnych i możliwych do rzeczowego uzasadnienia warunkach początkowych. W dalszej części artykułu przedstawiono przykład potrącenia osoby pieszej z analizą między innymi wrażliwości wyników symulacji wykonanych w programie V-SIM na warunki początkowe i w kontekście „klasycznych” metod rekonstrukcji tego typu wypadków.

Rekonstrukcja przebiegu wypadku z udziałem pieszego

Przedstawiony poniżej przykład zdarzenia drogowego z udziałem pieszego jest o tyle interesujący, że mimo braku śladów hamowania samochodu, który uderzył w pieszego, znane jest miejsce jego zatrzymania i dostępny jest monitoring obiektu znajdującego się przy drodze, który umożliwia ustalenie przybliżonego miejsca potrącenia pieszego względem długości i szerokości jezdni oraz jego usytuowania względem uderzającego samochodu. Okoliczności zdarzenia, wynikające z materiału procesowego, były następujące:

- nietrzeźwy pieszy przekraczał jezdnię z lewej strony na prawą, patrząc zgodnie z kierunkiem jazdy samochodu Renault Clio i poruszał się skośnie w odniesieniu do kierunku prostopadłego do osi jezdni; ten skośny kierunek ruchu sprawiał, że szedł częściowo w kierunku nadjeżdżającego samochodu; w pobliżu nie było wyznaczonego przejścia dla pieszych;
- w czasie zdarzenia występowały opady deszczu i pieszy niósł rozłożony parasol;
- opinia biegłego medyka wskazywała na uderzenie samochodu zasadniczo w prawy bok ciała pieszego;
- nagranie monitoringu oraz materiał osobowy akt sprawy uprawdopodobniały poruszanie się pieszego szybkim krokiem;
- po zdarzeniu, na mokrej nawierzchni jezdni i podczas opadów deszczu, nie zostały ujawnione ślady hamowania samochodu (wyposażonego w system ABS);

- znana była m.in. powypadkowa pozycja samochodu Renault, ale nie wiadomo było, czy kierująca samochodem rozpoczęła hamowanie przed, czy po potrąceniu pieszego;
- zdarzenie miało miejsce w obszarze zabudowanym oraz na odcinku drogi o dopuszczalnej prędkości jazdy ograniczonej do 40 km/h.

Sytuację powypadkową przedstawiono na rys. 4. Podczas oględzin miejsca zdarzenia, poza pozycją samochodu Renault, ujawniono położenie denata, parasola, książki, butów, plamy substancji koloru brunatnego i fragmentu protezy stomatologicznej.

Obraz uszkodzeń samochodu Renault Clio pokazano na rys. 5 i 6. Pieszy został uderzony przodem nadwozia, w odległości ok. 0,5–0,6 m na prawo od osi podłużnej samochodu, w rejonie prawego reflektora. W obrębie przedniej szyby powstało ognisko pęknięć z rozerwaniem warstwy klejącej. Uszkodzenia przedniej części nadwozia samochodu – przedniego zderzaka, pokrywy komory silnika – nie były jednak duże.

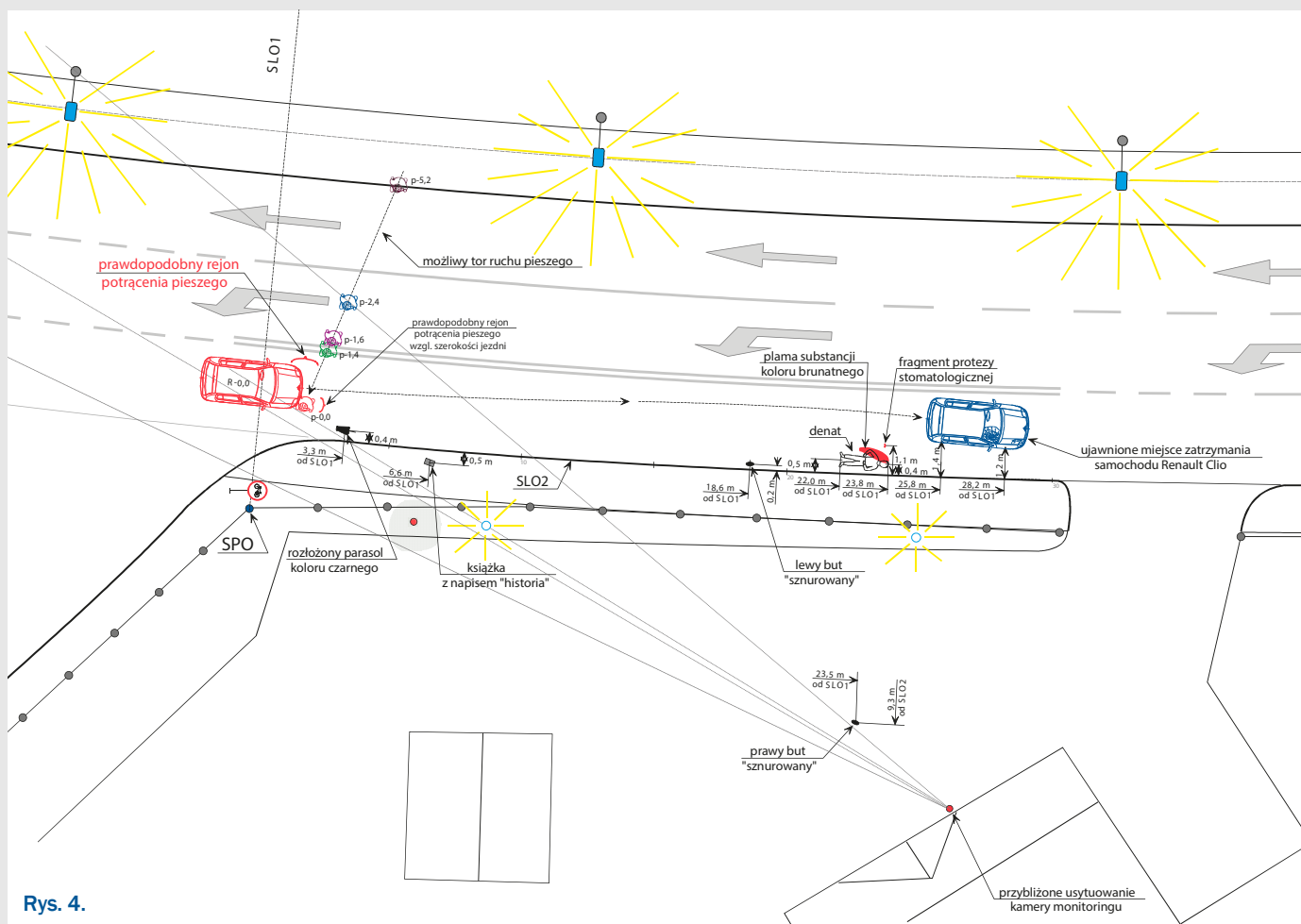
Obraz powypadkowych uszkodzeń samochodu dowodzi, że pieszy swoim ciałem przemieścił się po pokrywie komory silnika i głową oraz górną częścią ciała uderzył w przednią szybę. Na nagraniu monitoringu widoczne jest

Rys. 5.

Rys. 5. Obraz uszkodzeń samochodu Renault. Zdjęcie z zasobów autora.

podrzucenie pieszego nad pojazd. W efekcie pieszy został odrzucony do przodu i upadł w niewielkiej odległości na prawo od toru ruchu samochodu. Stopklatki z monitoringu przedstawiające pieszego przekraczającego jezdnię, pieszego bezpośrednio przed uderzeniem przez pojazd oraz znajdującego się na pojeździe i podrzuconego ponad pojazd pokazano na rys. 7–11.

Rys. 4.

Rys. 4. Sytuacja powypadkowa z naniesionym prawdopodobnym torem ruchu pieszego i miejscem jego potrącenia. Na rysunku zaznaczono powypadkową pozycję samochodu Renault (sylwetka samochodu w kolorze niebieskim) i położenie śladów ujawnionych przez Policję. Rys. R. Janczur.

REKONSTRUKCJA WYPADKU Z UDZIAŁEM PIESZEGO

Rys. 6. Uszkodzenie szyby czołowej samochodu Renault. Zdjęcie z zasobów autora.

Rekonstrukcja przebiegu wypadku pozwoliła na ustalenie [3, 4]:

- miejsca potrącenia pieszego względem długości i szerokości jezdni, przy czym w tym aspekcie, poza nagraniem monitoringu i położeniem „punktów odniesienia” względem kamery [2], uwzględniono także położenie takich śladów, jak parasola i książki; tor jazdy samochodu Renault na szerokości jezdni, udokumentowany monitoringiem, był bardzo zbliżony do sposobu poruszania się innych pojazdów jadących w tym samym kierunku;
- prędkości potrącenia pieszego w zakresie ok. 50–55 km/h, przy czym:
 - z obrazu i rozmiaru uszkodzeń samochodu określono prawdopodobny przedział prędkości kolizyjnej

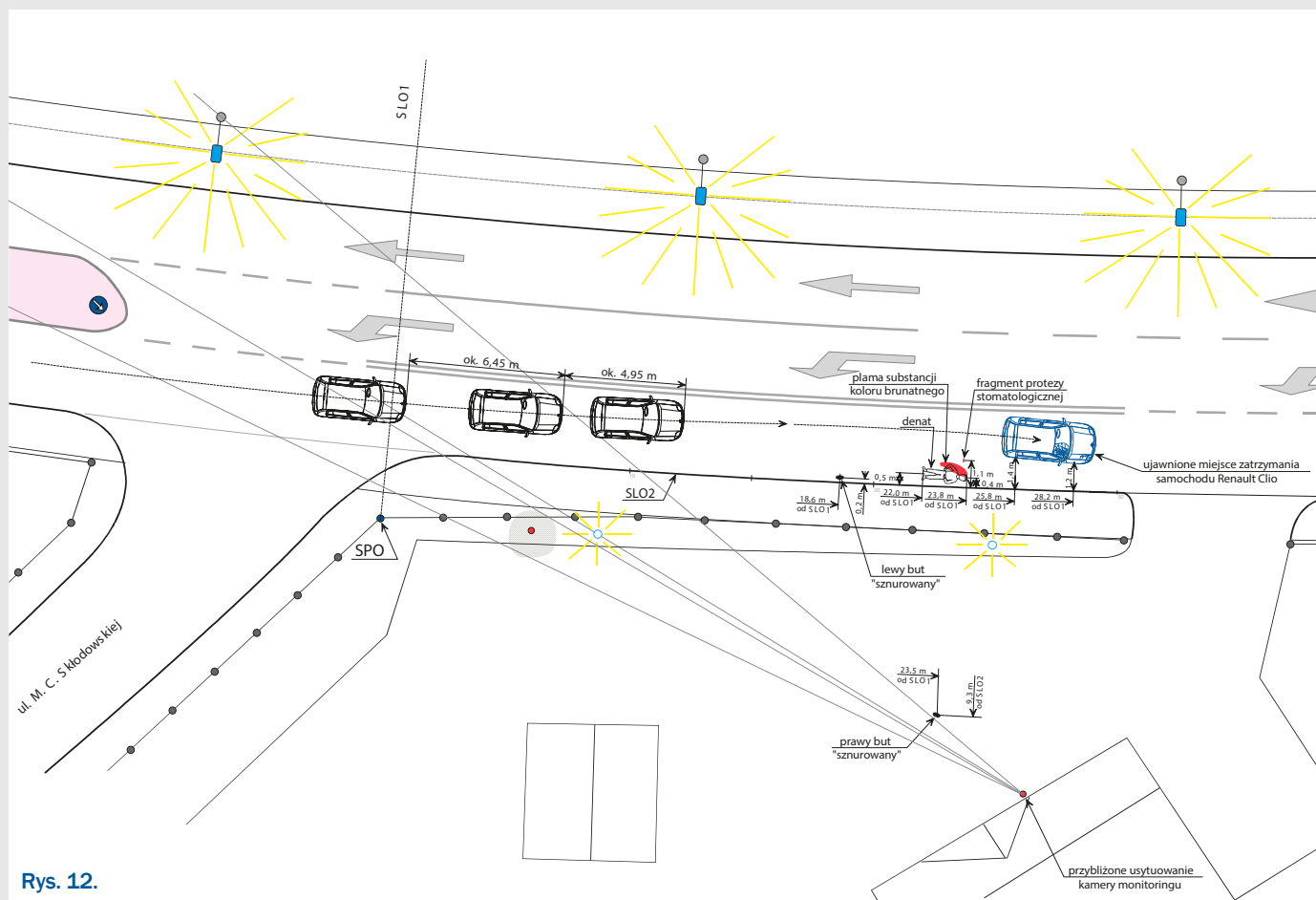
Rys. 7, 8. Powiększenie fragmentów stopklatki z monitoringu, przedstawiające pieszego z parasolem przekraczającego jezdnię – pieszego wskazano strzałkami koloru czerwonego. Źródło: opracowanie własne.

Rys. 9. Powiększenie fragmentu stopklatki z monitoringu. Strzałką koloru zielonego wskazano lampę w kształcie kuli, znajdującą się na terenie stacji LPG i stanowiącą jeden z „punktów odniesienia”, a strzałką koloru czerwonego – pieszego tuż przed potrąceniem (sylwetka pomiędzy przednimi lampami samochodu Renault). Źródło: opracowanie własne.

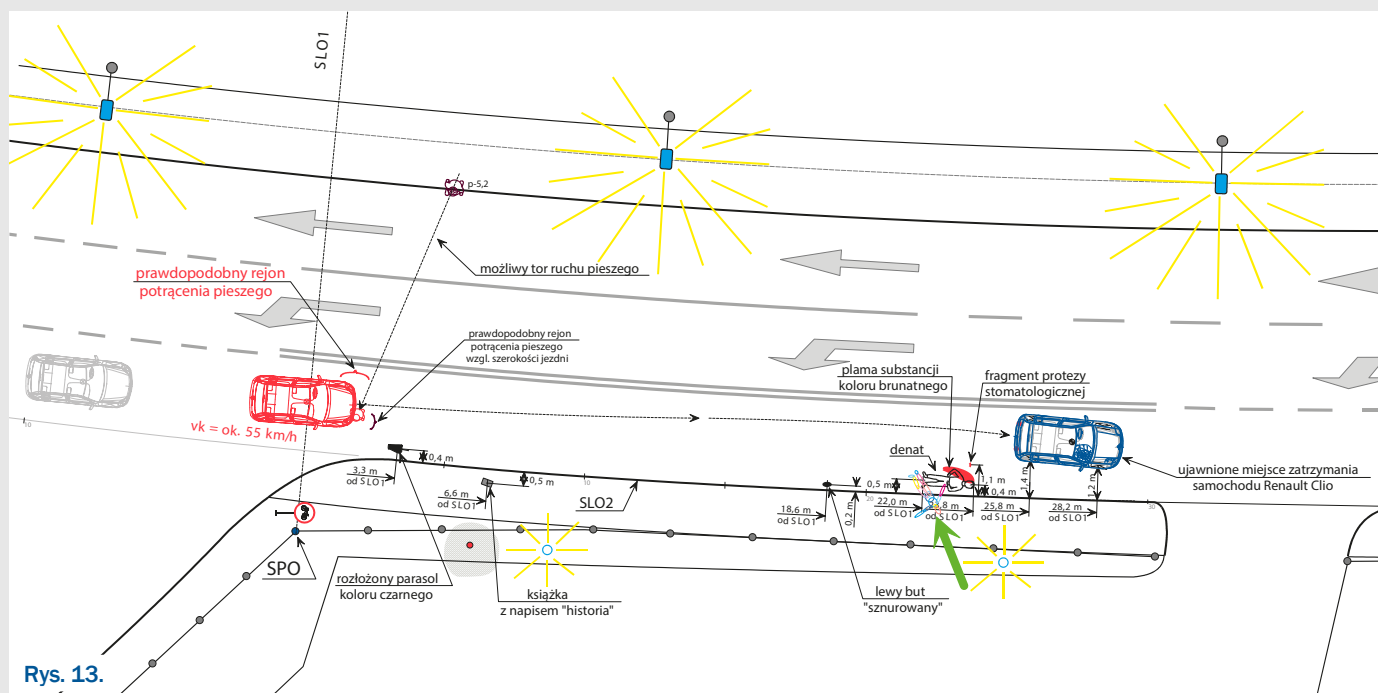

Rys. 10, 11. Powiększenie fragmentów stopklatki z monitoringu, przedstawiających pieszego znajdującego się na pojeździe i podrzuconego ponad pojazd – pieszego wskazano strzałkami koloru czerwonego. Źródło: opracowanie własne.

Rys. 12.

Rys. 12. Przybliżona lokalizacja kamery monitoringu obiektu względem drogi oraz odtworzone pozycje pojazdu uczestniczącego w wypadku na podstawie stopklatek. Usytuowanie lamp oświetlenia ulicznego, słupków ogrodzenia i kamery monitoringu ustalono przy wykorzystaniu systemu e-Surv. Rys. R. Janczur.

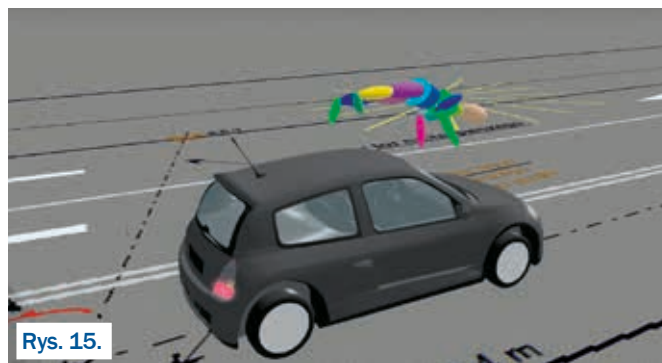
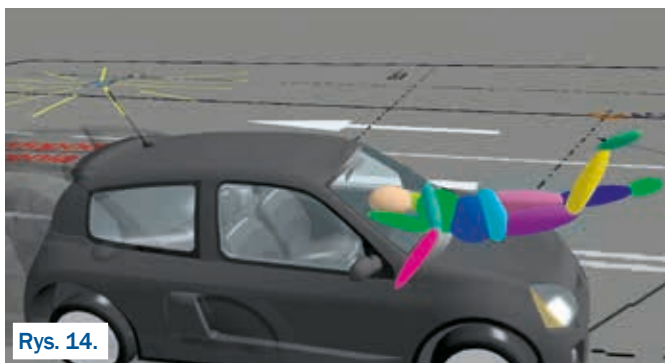

Rys. 13.

Rys. 13. Efekt symulacji potrącenia pieszego wykonanej w programie V-SIM 5 z wykorzystaniem modelu „multibody”. Zieloną strzałką wskazano finalne położenie pieszego uzyskane w symulacji. Rys. R. Janczur.

REKONSTRUKCJA WYPADKU Z UDZIAŁEM PIESZEGO

ok. 50–55 km/h; pieszy miał wzrost ok. 1,7 m i masę ok. 85 kg; w tym aspekcie rekonstrukcji wykorzystano metodę porównawczą, a podobne przypadki uszkodzeń samochodów osobowych tej klasy odnaleziono w katalogu uszkodzeń pojazdów EES dr. G. Meleggha, w książce *Wypadki drogowe – Vademecum biegłego sądowego* oraz w bazie Polskiego Stowarzyszenia Biegłych Sądowych do Spraw Wypadków Drogowych; bezpośrednio po wypadku i podczas badań technicznych samochodu nie zidentyfikowano jednoznacznie miejsca pierwotnego uderzenia głowy pieszoego w przednią szybę; na popękanej szybie znajdowały się włókna przypominające włosy;

Rys. 14, 15. Fazy przebiegu potrącenia i odrzutu pieszoego. Rys. 14. przedstawia chwilę kontaktowania głowy pieszoego z przednią szybą samochodu, a rys. 15. – podrzucenie pieszoego ponad pojazd. Źródło: opracowanie własne.

- z odległości odrzutu wzdłużnego pieszoego – według funkcji regresji opisujących wartości graniczne dla wyników badań Elsholza uzyskano przedział ok. 50–62 km/h; ponieważ dostępny materiał dowodowy nie pozwolił na bezsporne ustalenie, że już w chwili uderzenia w pieszoego samochód był hamowany, tę przesłankę potraktowano jako weryfikującą i tylko pomocniczą;
- z nagrania z monitoringu oszacowano prędkość jazdy mogącą dochodzić do 60 km/h; usytuowanie kamery i pozycje samochodu odtworzone na podstawie nagrania pokazano na rys. 12; ze względu na usytuowanie kamery monitoringu względem widocznych punktów odniesienia oraz zmienną liczbę klatek w każdej sekundzie nagrania, tę wartość prędkości potraktowano jako mało precyzyjną [2].

Komputerowa symulacja potrącenia pieszoego w programie V-SIM w wersji 5 pozwoliła na uzyskanie efektu jego odrzucenia pokazanego na rys. 13, z finalnym położeniem pieszoego w miejscu wskazanym strzałką koloru zielonego. Na rys. 14 i 15 przedstawiono chwilę kontaktowania głowy pieszoego z przednią szybą i podrzucenia ponad pojazd. W przedstawionej symulacji prędkość kolizyjna samochodu wynosi ok. 55 km/h, a pozycja kolizyjna pieszoego, ustalona na podstawie m.in. nagrania z monitoringu (rys. 9), była skonfigurowana tak, jak to pokazuje rys. 16.

W symulacji uzyskano dobrą zgodność końcowej pozycji pieszoego z miejscem, gdzie po wypadku ujawniono denata i plamę substancji koloru brunatnego.

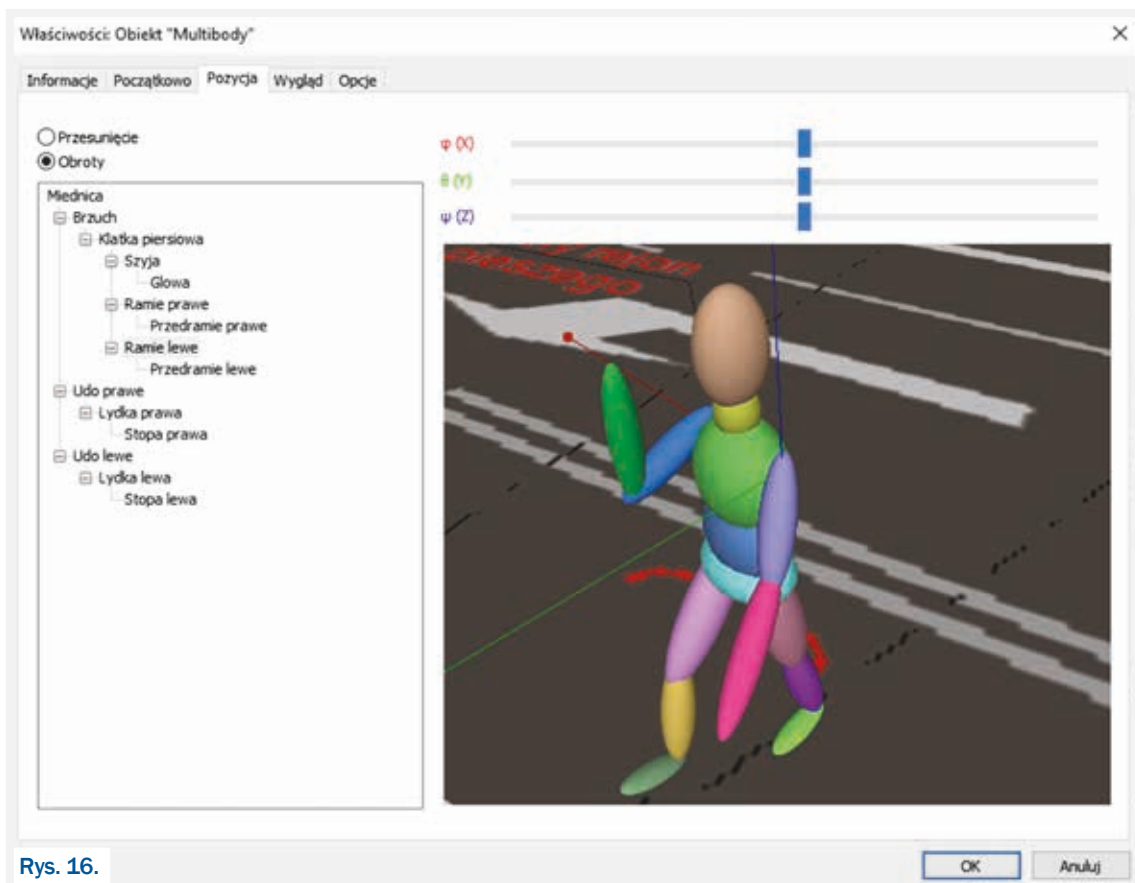
Należy jednak zaznaczyć, że wyniki symulacji pozderzeniowego przemieszczania się pieszoego są wrażliwe na pozycję kolizyjną pieszoego i usytuowanie jego kończyn. Na rys. 16 pokazano pozycję kolizyjną pieszoego, przyjętą w symulacji, której efekt przedstawia rys. 13. Zmiana położenia kończyn pieszoego, na przykład do wariantu pokazanego na rys. 17, skutkuje innym finalnym położeniem pieszoego w symulacji, przedstawionym na rys. 18. Przedstawiony przykład wykorzystania modelu „multibody”, jako nowej funkcjonalności programu V-SIM umożliwiającej symulację potrącenia pieszych, wykazał poprawne działanie modelu [1]. Dalsza walidacja wielobryłowego modelu człowieka, poprzez analizę wyników symulacji w konfrontacji z dobrze udokumentowanymi

zdarzeniami drogowymi, z monitoringu dróg, obiektów lub nagrania z rejestratorów samochodowych, jest uzasadniona [2].

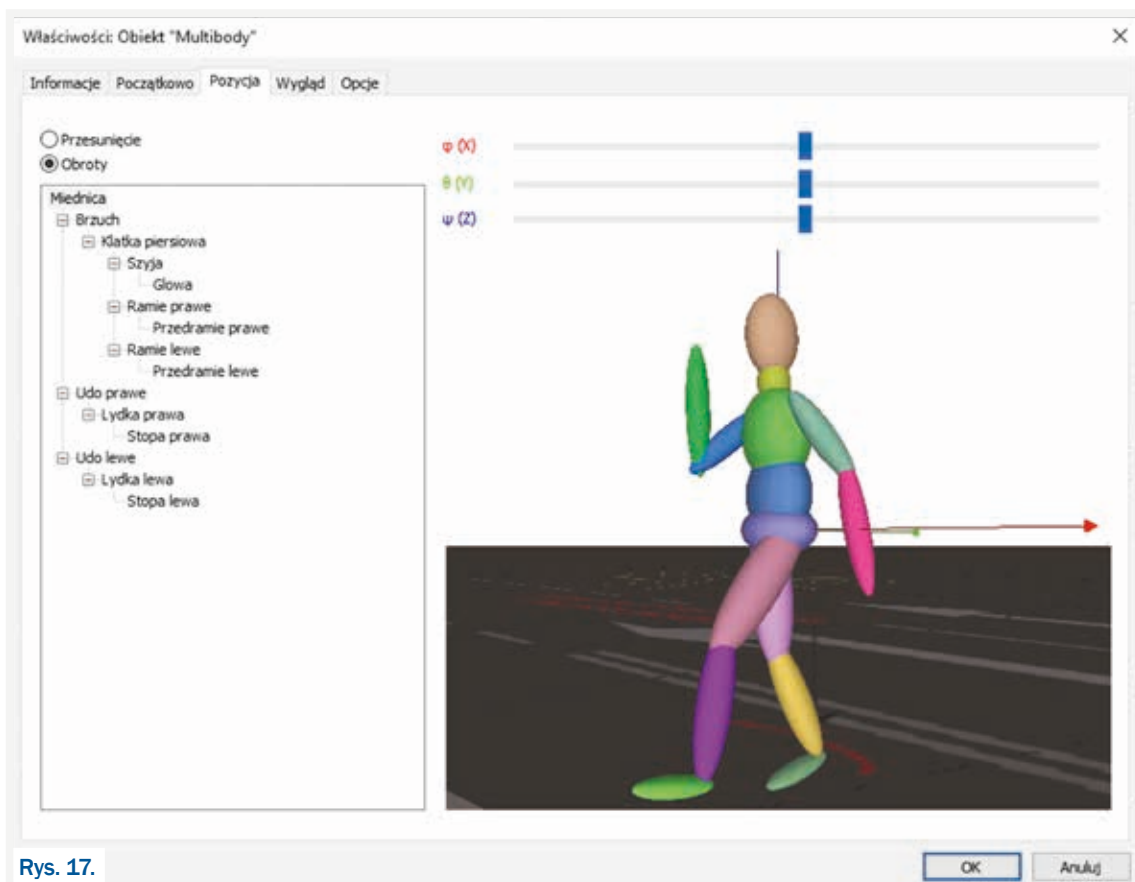
Stosowanie modelu „multibody” w symulacjach potrącenia osób pieszych wymaga precyzyjnego ustalenia pozycji pieszoego względem uderzającego samochodu. Ten wymóg silnie akcentuje konieczność profesjonalnego podejścia do ujawniania, dokumentowania i analizy śladów kryminalistycznych związanych z wypadkami typu pojazd – pieszy [4]. Prawidłowy efekt symulacji potrącenia pieszych uwarunkowany jest także wykorzystaniem sylwetek pojazdów 3D jak najbardziej zbliżonych do rzeczywistych.

W kontekście aktualnie dostępnej wersji programu V-SIM 5.0.37 kolejnymi etapami rozwoju tego programu powinny być:

- wprowadzenie kinematyki ruchu osoby pieszej jako modelu „multibody” przed potrąceniem, z możliwością uzyskania zakładanej i skonfigurowanej pozycji pieszoego względem uderzającego pojazdu;
- przemieszczanie się odrzuconej przez pojazd osoby po powierzchniach o różnych parametrach i różnej geometrii drogi (problem krawężników, rowów, wartości tarcia na różnych powierzchniach itp.);
- oddziaływanie pieszoego jako modelu „multibody” na parametry ruchu samochodu;
- wpływ deformacji nadwozia i przedniej szyby na efekt odrzutu; ma to szczególne znaczenie przy dużych prędkościach uderzenia niechronionego uczestnika ruchu, odkształcenia i przerwania ciągłości szyby warstwowo-

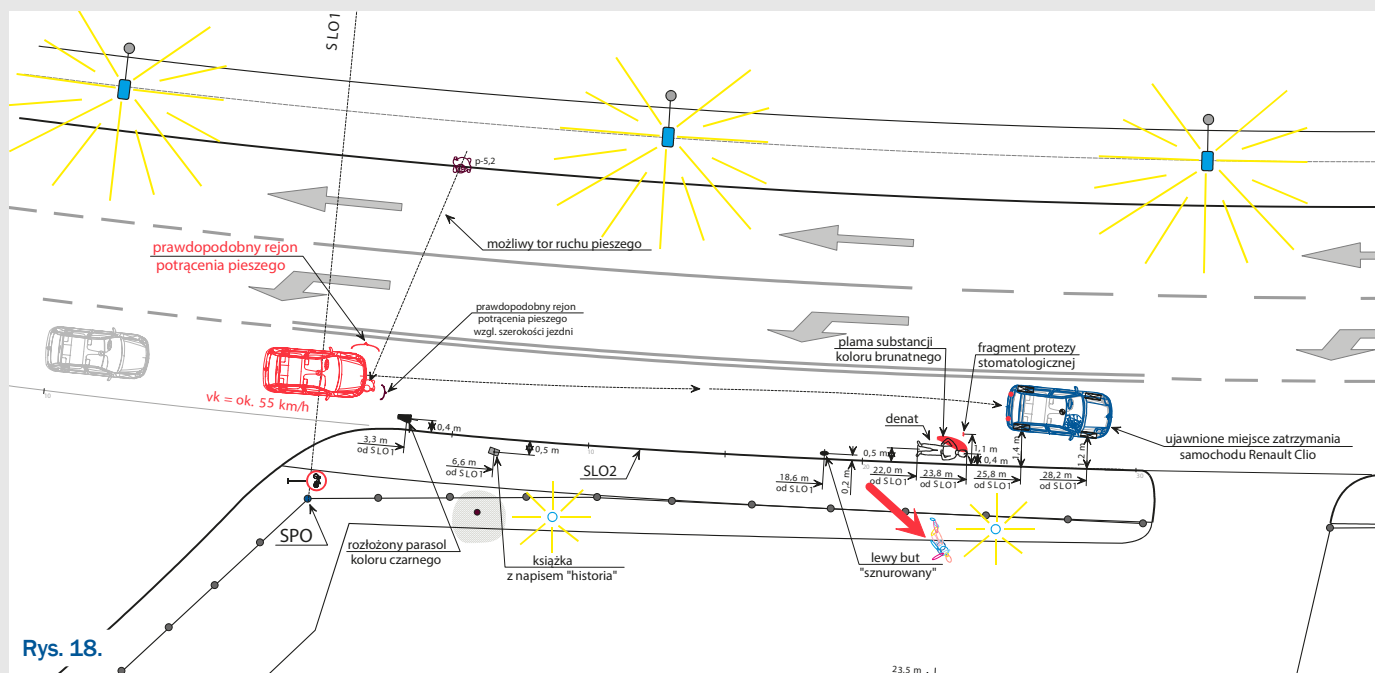
Rys. 16.

Rys. 17.

Rys. 16, 17. Wariantowe konfiguracje pieszego jako obiektu „multibody”. Rys. 16 przedstawia pozycję kolizyjną pieszego, której efektem jest symulacja pokazana na rys. 13, a na rys. 17 pieszego, który w symulacji uzyskał końcowe położenie pokazane na rys. 18. Źródło: opracowanie własne.

REKONSTRUKCJA WYPADKU Z UDZIAŁEM PIESZEGO

Rys. 18. Efekt symulacji potrącenia pieszo w programie V-SIM 5 z wykorzystaniem modelu „multibody”, przy wariantowej konfiguracji ułożenia kończyn. Finalne położenie pieszo uzyskane w symulacji wskazano strzałką koloru czerwonego. Rys. R. Janczur.

wej oraz możliwości „klinowania” się ciała pieszo w tak rozerwanej szybie;

- możliwość wizualizacji pozycji pośrednich sylwetki „multibody”, zarówno przed uderzeniem przez pojazd, jak i po uderzeniu;
- dalsza walidacja modelu, między innymi w zakresie współczynnika tarcia pomiędzy odzieżą pieszo a nadwoziem pojazdu i jezdnią.

Podsumowanie

W artykule przedstawiono spostrzeżenia wynikające z wykorzystania nowej wersji programu V-SIM, a w szczególności jego nowej funkcjonalności w zakresie symulacji uderzenia samochodu osobowego w pieszo jako obiekt wielobryłowy „multibody”. W zaprezentowanym przykładzie wypadku drogowego, polegającego na potrąceniu pieszo przez samochód Renault Clio, uzyskano dobrą zgodność zasympulowanego przemieszczania się osoby pieszej po nadwoziu samochodu i odrzutu wzdłużnego. Przeprowadzone symulacje wykazały występowanie „wrażliwości” uzyskiwanych wyników na dane wejściowe w postaci między innymi pozycji pieszo w chwili uderzenia. Ten efekt wymaga precyzyjnego ustalania pozycji osoby pieszej względem uderzającego samochodu na podstawie wszelkich możliwych przesłanek technicznych i śladów kryminalistycznych z miejsca zdarzenia. Istotny wpływ na efekt symulacji ma również kształt nadwozia pojazdu.

W podsumowaniu rekonstrukcji przebiegu wypadku z udziałem pieszo zamieszczono spostrzeżenia dotyczące oczekiwanych dalszych kierunków rozwoju programu V-SIM w zakresie symulacji zdarzeń drogowych typu „pojazd – pieszo” z wykorzystaniem modelu wielobryłowego.

Bibliografia

1. Bułka D., *Lista nowych funkcjonalności V-SIM 5.0 – model multibody*, materiały niepublikowane firmy CYBID.
2. Janczur R., Zawaleń J., *Rekonstrukcja zdarzeń drogowych z wykorzystaniem monitoringu obiektów i dróg*, „Kwartalnik Policyjny” 2019, nr 4.
3. Praca zbiorowa, *Wypadki drogowe – Vademecum biegłego sądowego*, wyd. 2., Wydawnictwo IES, Kraków 2006.
4. Zawaleń J., *Wybrane aspekty analizy śladów na miejscu zdarzenia drogowego i ich znaczenie w rekonstrukcji wypadku*, „Kwartalnik Policyjny” 2017, nr 1.

Summary

Reconstruction and analysis of an accident involving a pedestrian with the use of the V-SIM 5.0 program

In the article there was presented a new functionality of the V-SIM 5.0 program in the scope of possibility of using it in the reconstruction of a traffic accident involving a pedestrian. This reconstruction requires more precise determining of a pedestrian position at the moment of impact by a vehicle than in the case of using empirical relationships between the longitudinal recoil or sliding distance of a pedestrian and the speed of striking. Attention was paid to the importance of revealing all traces on a vehicle and on pedestrian's clothes as well as to the use of specialist knowledge of legal experts in the field of medicine. The pedestrian model used in the V-SIM program and called "multibody", the parametrization of which includes i.e. the choice of placement and orientation of limbs as well as the possibility of using actual silhouettes of 3D vehicles, has a fundamental influence on the simulation effect of striking a pedestrian and his or her post-impact reposition. On the example of a well-documented traffic incident involving a pedestrian, there were presented analyses of the mechanism of simulation process and the sensitivity of simulation results, i.e. related to the specific instance of entry in the form of pedestrian position and location of his or her lower and upper limbs. In the summary, there were indicated the aspects of proper preparation of the simulation in the V-SIM 5.0 program leading to the acquisition of reliable results.

Źródło: Katarzyna Olbryś

SZYLDY ZAMKÓW

jako istotny element
Krajowego Zbioru Wkładek Złamanych

podkom. mgr inż. Marcin Dąbrowski

biegły z zakresu badań mechanoskopijnych
Zakład Szkoleń Specjalnych CSP

Skuteczność działań organów ścigania zależy między innymi od takich czynników, jak: rodzaj posiadanych uprawnień prawnych, doświadczenie funkcjonariuszy, znajomość metod działania sprawców, jakość i możliwość współpracy międzynarodowej. Ważną rolę w walce z przestępczością pełnią także policyjne bazy danych, które oferują szeroki zakres wiedzy specjalistycznej, umożliwiającej potwierdzenie faktu działalności przestępczej.

Policyjne bazy i zbiory danych

Podstawowymi aktami prawnymi upoważniającymi Policję do tworzenia baz/zbiorów danych i przetwarzania informacji są art. 20 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2021 poz. 1882, z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o przetwarzaniu informacji kryminalnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1607, z późn. zm.).

Spośród baz kryminalistycznych funkcjonujących w polskiej Policji należy wymienić między innymi następujące bazy:

- baza danych DNA (GENOM) – dotyczy śladów biologicznych;
- baza AFIS – dotyczy śladów daktyloskopijnych;
- Krajowy Zbiór Łusek i Pocisków – dotyczy śladów użycia broni palnej;
- Centralna Kartoteka Broni Utraconej – dotyczy broni palnej;
- Zbiory Wzorców Broni i Amunicji – dotyczy broni palnej;
- baza TRASSER – dotyczy śladów traseologicznych;

- Krajowy Zbiór Wkładek Złamanych KZWZ – dotyczy śladów mechanoskopijnych;
- Kryminalistyczne Wsparcie w Identyfikacji Pojazdów FAVI (*Forensic Aid for Vehicle Identification*) – dotyczy analizy oznaczeń identyfikacyjnych VIN pojazdów.

W kryminalistyce wyróżnia się dwa rodzaje baz: lokalne i centralne. Centralne bazy kryminalistyczne znajdują się w Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym, natomiast lokalne mogą być tworzone przez poszczególne pracownice laboratoriów kryminalistycznych komend wojewódzkich Policji.

Wyniki badań śladów narzędzi do łamania wkładek

Przełamanie wkładek profilowych następuje wskutek mechanicznego oddziaływania na ich powierzchnię różnego rodzaju narzędzi (np. klucza płaskiego, klucza nastawnego, klucza samozaciskowego, szczypiec Morse'a, łamaka). Przykładowe ślady narzędzi oraz narzędzia do łamania wkładek przedstawiono na fot. 1–5.

KRAJOWY ZBIÓR WKŁADEK ZŁAMANYCH

W trakcie łamania wkładki, na jej powierzchni kontaktowej (miejscu kontaktu narzędzia z wkładką) powstają ślady działania ww. narzędzi. Ślady te mają postać rys i wgnieceń. Niejednokrotnie jednak ślady działania narzędzi w trakcie łamania wkładek powstają również na takich powierzchniach, jak szyldy zamków czy wkładek oraz – w przypadku ich braku – na powierzchni skrzydła drzwi.

Działanie narzędzia na wkładkę w celu jej złamania następuje w zasadzie bez przesunięcia bocznego, zatem powstałe ślady są statyczne i umożliwiają przeprowadzenie identyfikacji indywidualnej użytego egzemplarza narzędzia. Ponadto należy podkreślić właściwości mechaniczne i wytrzymałościowe narzędzi do łamania wkładek profilowych oraz właściwości materiałów, z których wykonane są wkładki. Narzędzia produkowane są z twardych stali narzędziowych, co sprawia, że znajdujące się na nich cechy indywidualne będą podlegały niewielkim zmianom w ciągu długiego czasu. Wkładki profilowe natomiast wykonuje się głównie ze stopów metali kolorowych, a więc są nieporównywalnie miększe od stali narzędziowych, co umożliwia powstanie na ich powierzchni śladów działania narzędzi wraz z cechami indywidualnymi tych narzędzi. Tak więc ślady znajdujące się na powierzchni złamanej wkładki profilowej niejednokrotnie umożliwiają identyfikację narzędzia, które może być zabezpieczone nawet po kilku latach (J. Kupczyński, B. Rydz, *Strategia działania współczesnego włamywacza*, Warszawa 2015).

Jak pokazują praktyka biegłego z zakresu badań mekano-

narzędzia używany do łamania wkładek może zostać użyty w dwóch lub więcej miejscach zdarzeń.

Dla przykładu, na fot. 6 i fot. 7 przedstawiono dwie przełamane wkładki profilowe zamków, zabezpieczone jako materiał dowodowy podczas oględzin dwóch różnych miejsc kradzieży z włamaniem (zdarzenia z 2015 r.). Omawiane przełamane wkładki profilowe zostały oznaczone i zabezpieczone odpowiednio jako ślad nr 1 i ślad nr 2, a jedno z pytań do biegłego dotyczyło określenia, czy do ich przełamania sprawca posłużył się tym samym narzędziem.

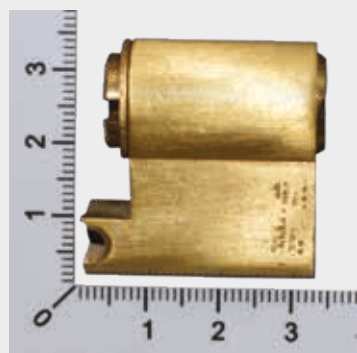
W wyniku przeprowadzonych badań (wyglądu cech indywidualnych obu śladów przedstawionych na fot. 7) stwierdzono, że ślady te powstały w wyniku oddziaływania tego samego egzemplarza narzędzia dwuszcękowego.

Przytoczony powyżej przykład dotyczy wkładek profilowych zamków, które zostały uszkodzone na dwóch różnych miejscach kradzieży z włamaniem do mieszkań, znajdujących się w tym przypadku na terenie miasta Krakowa.

Jednak praktyka kryminalistyczna pokazuje, że sprawcy mogą posługiwać się tym samym narzędziem do łamania wkładek profilowych na terenie nie tylko jednego miasta czy województwa, ale również całego kraju.

Krajowy Zbiór Wkładek Złamanych (KZWZ)

Opisane wyżej wyniki badań kryminalistycznych spowodowały, że od 1988 r. w CLKP KGP jest prowadzony Krajowy Zbiór Wkładek Złamanych (KZWZ). W zbiorze tym są gro-

Fot. 1. Fotografia przedstawiająca cechy grupowe szczypiec Morse'a na powierzchni korpusu przełamanej części wkładki profilowej.

Fot. 3. Fotografia przedstawiająca cechy grupowe łamaka wkładek profilowych na powierzchni korpusu przełamanej części wkładki profilowej.

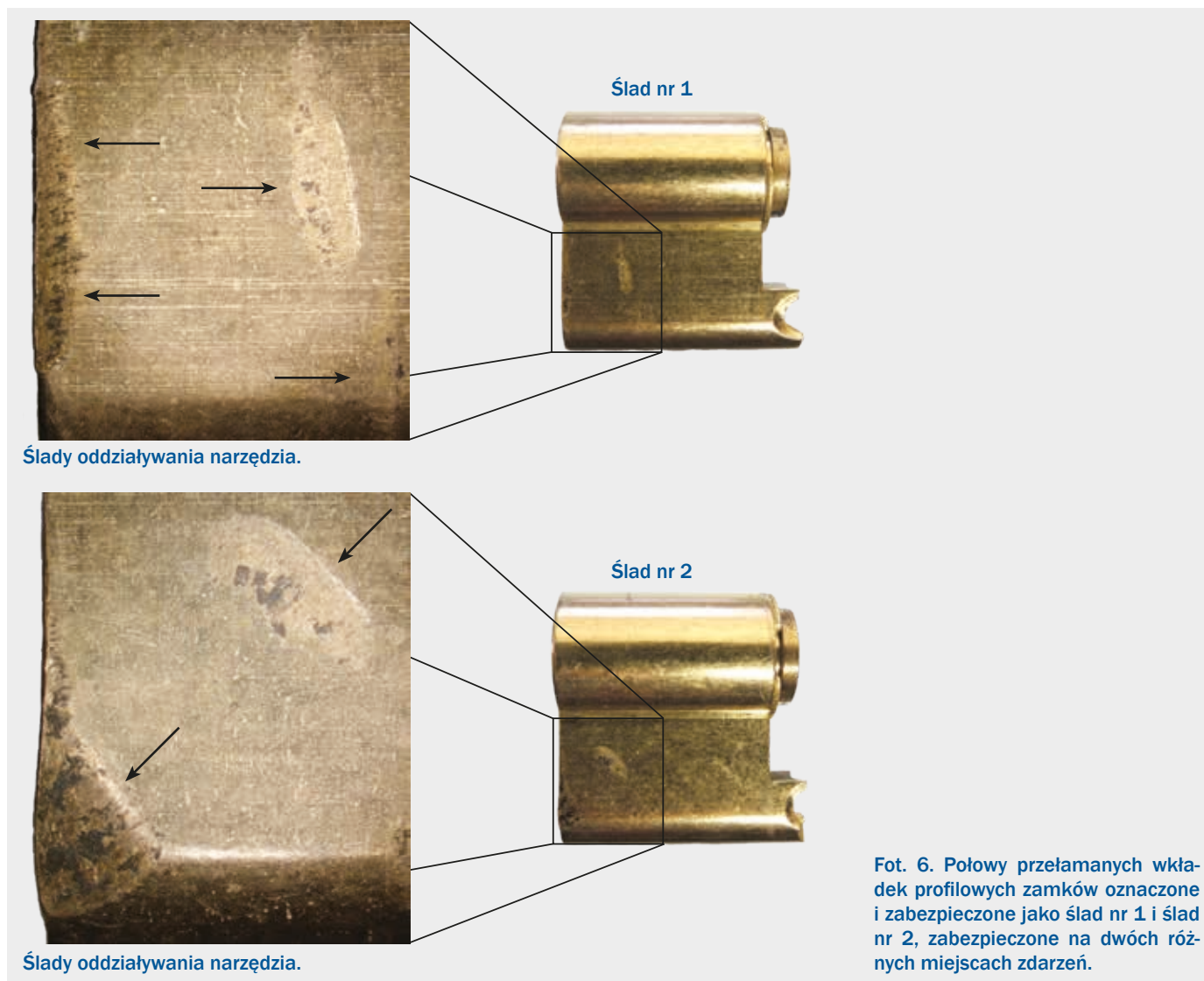

Fot. 2. Fotografia przedstawiająca szczypce Morse'a.

Fot. 4 i 5. Fotografia przedstawiająca łamak wkładek profilowych.

Przykładowe cechy grupowe.

Fot. 6. Połowy przełamanych wkładek profilowych zamków oznaczone i zabezpieczone jako ślad nr 1 i ślad nr 2, zabezpieczone na dwóch różnych miejscach zdarzeń.

madzone – pomimo jego nazwy – nie tylko wkładki profilowe, lecz także wszelkiego rodzaju przedmioty, na których powierzchniach znajdują się ślady działania narzędzi służących do łamania wkładek (np. szyldy zamków), oraz zabezpieczone do postępowań karnych narzędzia służące do łamania wkładek profilowych (tzw. łamaki), jak również inne narzędzia, o których wiadomo, że użyto ich do łamania wkładek. Gromadzone w omawianej bazie przedmioty oraz narzędzia pochodzą z postępowań karnych, które są prowadzone w całym kraju.

Każdy wprowadzony do bazy obiekt (wkładka, szyld lub narzędzie, którym sforsowano zabezpieczenie) jest włączany do rejestru wraz z takimi informacjami, jak:

- miejsce zabezpieczenia;
- informacja dotycząca rodzaju postępowania;
- jednostka prowadząca sprawę.

Krajowy Zbiór Wkładek Złamanych powstał z uwagi na znaczną liczbę włamań popełnianych przy wykorzystaniu metody łamania wkładek dwustronnych profilowych przez sprawców używających w tym celu tego samego egzemplarza narzędzia w różnych rejonach naszego kraju.

Celem prowadzenia KZWZ jest:

- tworzenie powiązań między różnymi zdarzeniami mającymi związek z popełnianiem przestępstw przeciwko

życiu i zdrowiu ludzkiemu lub mieniu, przez ujawnienie i stwierdzenie, czy na zabezpieczonych w związku z nimi dowodach rzeczowych znajdują się ślady działania tego samego narzędzia;

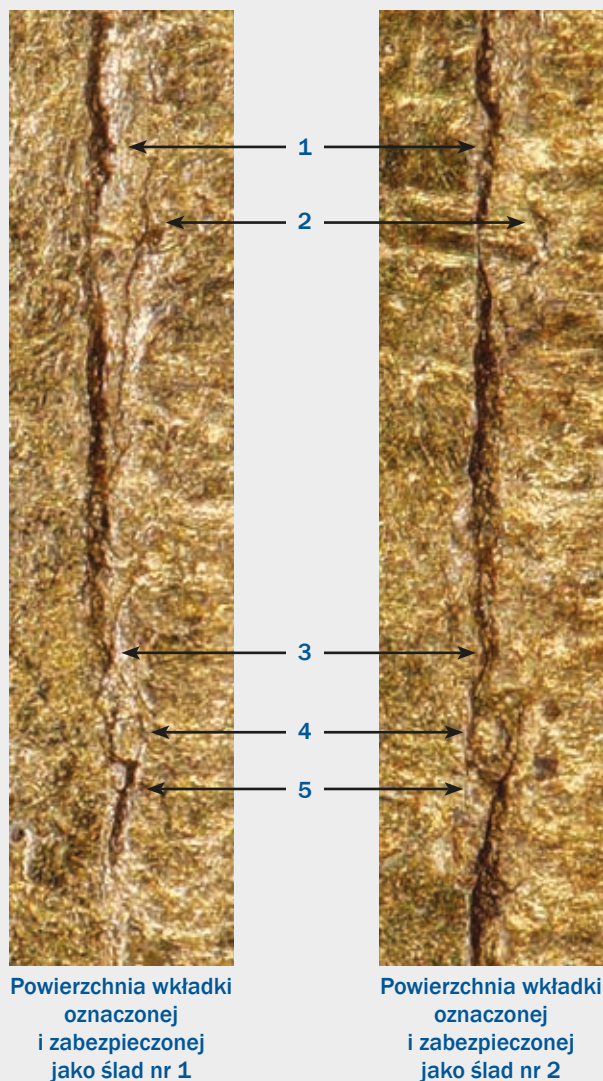
- identyfikacja narzędzi, których ślady stwierdzono na dowodach rzeczowych zabezpieczonych w związku z popełnieniem przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu ludzkiemu lub mieniu.

W chwili tworzenia niniejszego artykułu (tj. 20 sierpnia 2022 r.) w Krajowym Zbiorze Wkładek Złamanych są zarejestrowane 15 052 obiekty (wkładki, szyldy oraz narzędzia). Od początku 2022 r. wprowadzonych do bazy zostało:

- 557 przełamanych części wkładek,
- 1 narzędzie,
- 0 szyldów.

Rejestr KZWZ umożliwia dokonanie powiązania ze sobą serii włamań, które zostały dokonane przy użyciu tej samej techniki, nawet w przypadku kiedy nie zostało zabezpieczone narzędzie, którym przełamano wkładki. System umożliwia bowiem identyfikację typu ślad – ślad. Od początku roku dokonano 224 powiązań, na podstawie których można przeprowadzić rekonstrukcje tras poruszania się sprawców włamań czy też ustalić obszary najczęstszych działań oraz obiektów włamań.

KRAJOWY ZBIÓR WKŁADEK ZŁAMANYCH

Fot. 7. Wygląd i umiejscowienie indywidualnych cech charakterystycznych znajdujących się na powierzchni śladu nr 1 oraz śladu nr 2. Obraz spod mikroskopu.

Fot. 8. Szyld zamka drzwi zabezpieczony jako materiał dowodowy.

Przedstawiona powyżej statystyka oraz doświadczenie zdobyte przez autora na stanowisku biegłego z zakresu badań mechanoskopijnych oraz młodszego wykładowcy Zakładu Szkoleń Specjalnych Centrum Szkolenia Policji w Legionowie pozwala stwierdzić, że wśród techników kryminalistyki wciąż panuje przekonanie, że w KZWZ znajdują się zbiory jedynie wkładek złamanych (prawdopodobnie stąd tak niski odsetek zabezpieczonych szyldów zamków czy szyldów wkładek). Aby pokazać, jak istotne znaczenie w procesie identyfikacji narzędzia, a tym samym w pośredniej identyfikacji sprawcy, mogą mieć ślady działania narzędzia na szyldach zamków czy szyldach wkładek, przedstawiono poniżej konkretny przykład.

Przykład

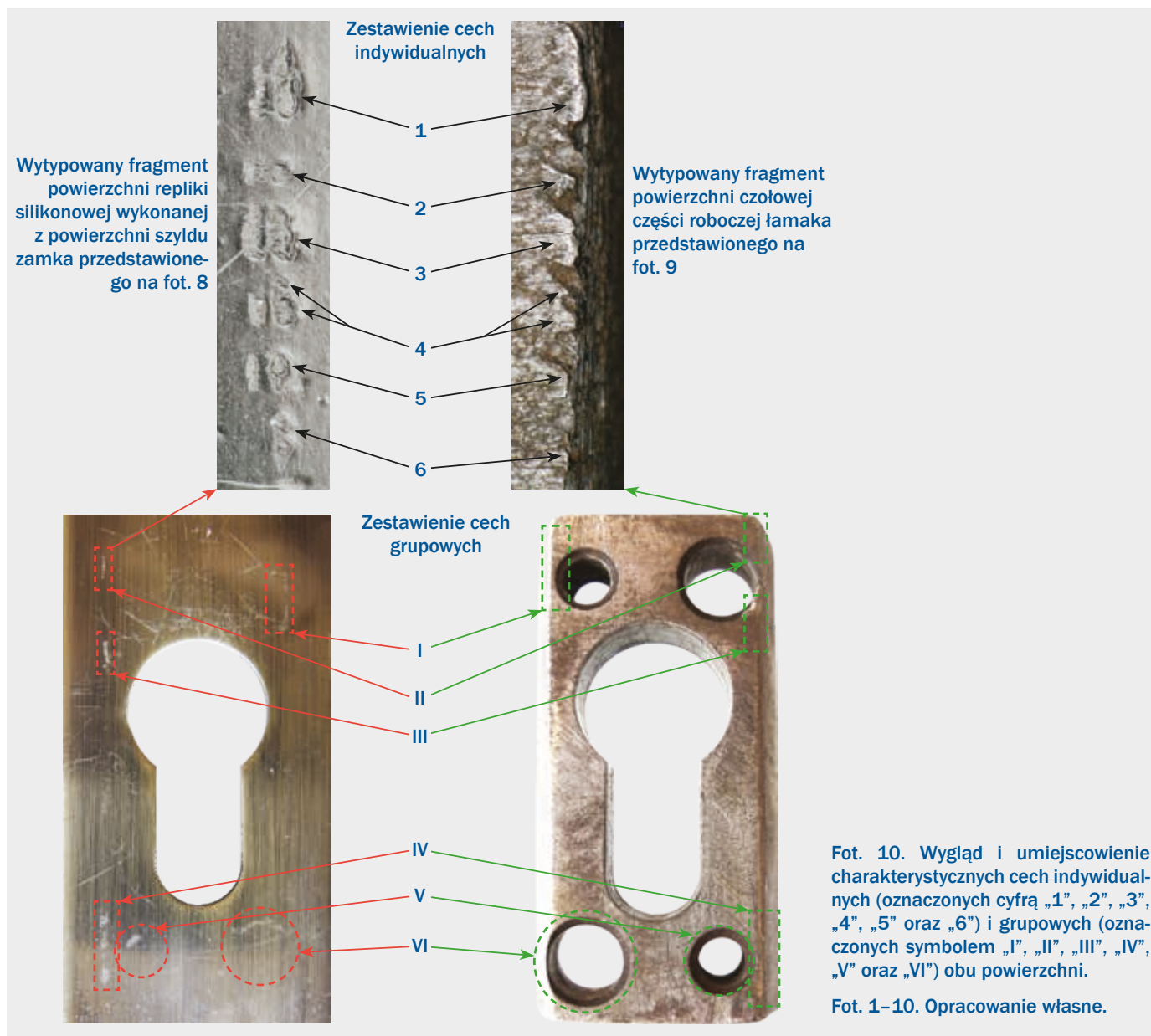
Sprawa dotyczyła kradzieży z włamaniem do mieszkania w województwie małopolskim. Straty poniesione przez pokrzywdzonego były znacznej wartości. W trakcie oględzin miejsca zdarzenia nie znaleziono zewnętrznej części przełamanej wkładki profilowej (zapewne została ona zabrana przez sprawcę w celu uniemożliwienia przeprowadzenia identyfikacji narzędzia), czyli tej części złamanej wkładki, na której w wyniku łamania odwzorowują się ślady działania narzędzia służącego do jej przełamania. Do badań mechanoskopijnych przesłano ślady działania narzędzia odwzorowane na powierzchni szyldu zamka – fot. 8 oraz zakwestionowane narzędzie służące do łamania wkładek profilowych (łamacz) – fot. 9.

Pytanie do biegłego zawarte w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego było następujące: czy zabezpieczony jako materiał dowodowy ślad działania narzędzia w postaci wgniecenia i rys znajdujących się na powierzchni szyldu zamka drzwi (fot. 8) powstał w wyniku oddziaływania narzędzia (łamacz wkładek profilowych) zabezpieczonego jako materiał porównawczy (fot. 9)?

W wyniku przeprowadzonych badań identyfikacyjnych dokonano zestawienia cech grupowych oraz

Fot. 9. Narzędzie (łamacz wkładek profilowych) zabezpieczony jako materiał porównawczy.

indywidualnych wspólnych dla zabezpieczonego materiału dowodowego oraz porównawczego, które przedstawiono na fot. 10.

Podsumowanie

Ślady działania narzędzi służących do przełamывania wkładek profilowych powstają nie tylko na powierzchni części zewnętrznej przełamanych wkładek profilowych, ale mogą też powstać (i niejednokrotnie powstają) na powierzchniach szyldów zamków oraz szyldów wkładek. Ponadto w Krajowym Zbiorze Wkładek Złamanych znajdują się – oprócz wkładek złamanych – również inne elementy, na których powierzchniach mogą odwzorować się ślady działania narzędzia służącego do łamania wkładek profilowych, a także same narzędzia. Dlatego też zasadne jest, co zresztą określa definicja śladu kryminalistycznego stworzona przez Jana Sehna, szukanie śladów również na innych niż wkładki elementach konstrukcyjnych drzwi, a w przypadku ich stwierdzenia – poprawne zabezpieczenie techniczne i procesowe.

Summary

Keyhole plates as an important element in indirect identification of a perpetrator

The present article draws attention to the fact that the police databases, which offer a wide range of specialistic knowledge, play an important role in combating crime and enable confirmation of criminal activity. The author, in accordance with presented statistics and experience gained as an expert in the area of mechanoscopic examinations and a junior instructor of the Special Training Unit of the Police Training Centre in Legionowo, claims that among forensic technicians in Poland there is still a strong belief that in the National File of Broken Door Locks there are only collections of broken door locks. Traces of using a tool located on keyhole plates and door locks are extremely important in the tool identification process, and thereby in the indirect identification of a perpetrator. In order to demonstrate this statement, the author presented the example of specific mechanoscopic research.

Tłumaczenie: Katarzyna Olbryś

Technik kryminalistyki na miejscu zdarzenia Rekonstrukcja SUW

*Nikt nie wie dlaczego, niezależnie od mocy wybuchu,
zawsze pozostają dymiące buty.
To chyba po prostu jedna z tych rzeczy...*
Terry Pratchett, *Czarodzieństwo*

asp. szt. Kamila Poloczek

Zakład Szkoleń Specjalnych CSP

mł. asp. Kasper Molski

Zakład Szkoleń Specjalnych CSP

Pozostając w konwencji „technika kryminalistyki na miejscu zdarzenia”, zapoczątkowanej artykułem w jednym z wcześniejszych numerów „Kwartalnika Policyjnego”¹, tym razem autorzy zajmą się problematyką rekonstrukcji samodziiałowych urządzeń wybuchowych (SUW). Pozostałości powybuchowe dla niewprawnych oczu łatwo mogą zostać pominięte na miejscu tak destrukcyjnego procesu, jakim jest wybuch. Dodatkowo następstwem wybuchu często jest pożar, który poprzez oddziaływanie wysokiej temperatury oraz ognia zaciera i zmienia te delikatne i słabo dostrzegalne ślady będące efektem eksplozji. Niniejszy artykuł nie jest instrukcją tworzenia bomby, a jedynie próbą zasygnalizowania, na co zwrócić uwagę po przybyciu na miejsce zdarzenia w sytuacji, kiedy na miejscu nie ma jeszcze biegłego z zakresu badań materiałów wybuchowych.

Ze względu na łatwość zakamuflowania takiego urządzenia oraz jego transportu, ogromny efekt psychologiczny wywołany wybuchem², powszechność uzyskania materiału wybuchowego³ oraz innych elementów składowych – SUW niewątpliwie pozostanie najczęściej stosowanym przez organizacje terrorystyczne oraz przestępcze środkiem wywierania nacisku społecznego. Sprawcy wykorzystują do aktów terroru kryminalnego zarówno fabryczne⁴ materiały wybuchowe, jak i wyprodukowane metodami chałupniczymi, które są powszechnie mniej znane – poza gronem specjalistów. Jest to efekt przede wszystkim braku wiedzy na temat sposobu ich produkcji oraz cech fizycznych⁵, w jakich występują, jak

również skutków ich użycia oraz właściwości wybuchowych – tematyka ta zostanie szerzej omówiona w kolejnym artykule dotyczącym oględzin miejsca wybuchu.

Podstawy teorii wybuchu

Potocznie przez pojęcie wybuchu rozumiemy bardzo szybko przebiegającą reakcję (chemiczną) oraz wydzielenie ogromnych ilości energii, która oddziałuje niszcząco⁶ na otaczające środowisko. Z technicznego punktu widzenia wybuch należy traktować jako zespół zjawisk charakteryzujących się skokowym wzrostem ciśnienia gazów, znacznym wzrostem

temperatury, a także, dzięki nagłemu i niekontrolowanemu rozprężeniu tych gazów, wykonaniem przez nie pracy mechanicznej. Powoduje to przemieszczenie lub zniszczenie materii otaczającej epicentrum – miejsce wybuchu.

Sposób wydzielania energii pozwala dokonać klasyfikacji wszystkich rodzajów wybuchów, dzieląc je na dwie grupy. Do pierwszej z nich zaliczymy wybuchowe zjawiska będące skutkiem nierównomiernego rozkładu energii wewnętrznej⁷ w danym układzie fizycznym. W takim przypadku wybuch będzie spowodowany usunięciem⁸ ograniczenia (przeszkody), które utrudnia wyrównanie tych różnic w rozkładzie energii – np. rozerwaniem kotła parowego. Wszystkie rodzaje wybuchów, w których dochodzi do gwałtownego uwolnienia energii skoncentrowanej wcześniej w bardzo ograniczonej objętości, określamy jako wybuchy fizyczne (rozsadzenia), a do opisu przebiegu zjawiska nie trzeba sięgać do molekularnej struktury materii – wystarczą prawa klasycznej mechaniki⁹. Do wybuchów fizycznych zaliczymy również zjawiska towarzyszące wyładowaniom atmosferycznym, erupcji wulkanu, wprowadzeniu kropeł stopionego metalu do cieczy¹⁰ (np. wody), wybuchy elektryczne¹¹.

Drugą grupę wybuchów będą stanowić takie procesy, w których układ początkowo znajduje się w stanie równowagi termodynamicznej¹², natomiast wielkości takie jak temperatura czy ciśnienie są takie same bądź niewiele się różnią od analogicznych parametrów otoczenia. W wyniku przemiany zachodzącej na poziomie molekularnym lub jądrowym ośrodka dochodzi do przemian jego struktury materialnej. Podczas tych przemian wydziela się energia, która powoduje wzrost temperatury i ciśnienia produktów tej przemiany, a następnie rozchodzi się w otoczeniu jako m.in. fala nadciśnienia¹³, impuls elektromagnetyczny – błysk, impuls termiczny. Gdy podczas takiego wybuchu nastąpi przebudowa struktury chemicznej, czyli molekularnej, to powiemy o wybuchu chemicznym¹⁴, a jeśli ta przemiana będzie dotyczyć wewnętrznej, kwantowej struktury jąder atomowych – o wybuchu jądrowym¹⁵. Wielkość dostępnej energii powstającej wskutek wybuchu chemicznego przy jednoczesnej łatwości transportowania i przechowywania tego rodzaju materiałów wybuchowych sprawia, że urządzenia wybuchowe oparte o takie materiały są popularne¹⁶ w świecie przestępczym.

Dynamika i rodzaje przemian wybuchowych

O prędkości wysokoenergetycznych przemian wybuchowych oraz towarzyszących im procesach fizycznych (np. fragmentacji użytej obudowy SUW) decyduje rodzaj użytego materiału wybuchowego, jak również sposób jego pobudzenia. Generalnie można wyróżnić trzy postacie przemian wybuchowych:

- deflagrację (spalanie wybuchowe),
- eksplozję (wybuch),
- detonację.

Deflagracja¹⁷, czyli spalanie wybuchowe, jest procesem zachodzącym ze zmienną, względnie niedużą prędkością¹⁸, która zależy od ciśnienia zewnętrznego i jest do niego wprost proporcjonalna (zwiększa się wraz z jego wzrostem). Przemiana ta jest charakterystyczna dla materiałów wybuchowych miotających: prochów oraz paliw rakietowych. Produkty spalania, głównie dzięki przewodnictwu cieplnemu¹⁹, nagrzewają kolejne warstwy materiału. Powo-

duje to rozprzestrzenianie się w nim deflagracji, która wyprzedza czoło strefy płomienia, inicjując reakcję w kolejnej warstwie materiału wybuchowego.

Podczas wybuchu mamy do czynienia z nagłym, gwałtownym skokiem ciśnienia oraz dużą prędkością reakcji, większą od prędkości dźwięku²⁰, sięgającą kilku tysięcy metrów na sekundę. Również w tym przypadku prędkość ta jest zmienna, a w zależności od warunków²¹ eksplozja może przejść w deflagrację lub detonację.

Detonacja²² jest najdoskonalszą z przemian wybuchowych, a kierunek rozprzestrzeniania się produktów reakcji jest zgodny z kierunkiem propagacji reakcji²³. Prędkość ta jest stała i osiąga maksymalną wartość dla danego materiału. Podobnie stałymi wielkościami są szerokość strefy reakcji chemicznej, wartość ciśnienia na froncie fali detonacyjnej i jej inne parametry termodynamiczne. Prędkość ta jest jedną z najważniejszych charakterystyk opisujących dany materiał wybuchowy, dla mieszanin gazowych to przedział od 1000 do 3000 m/s, a dla materiałów ciekłych i stałych – od 1500 do 9000 m/s. Detonacja to typowa przemiana wybuchowa kruszących materiałów wybuchowych.

Elementy konstrukcyjne SUW

W samodziiałowych urządzeniach wybuchowych możemy wyróżnić następujące elementy składowe:

- obudowa (opakowanie), której podstawowym zadaniem jest zamaskowanie SUW, a przy wyborze konkretnego przedmiotu do ukrycia urządzenia konstruktora ogranicza jedynie jego wyobraźnia; do zakamuflowania SUW można użyć elementów konstrukcyjnych budynków lub pojazdów, elementów garderoby, infrastruktury drogowej, opakowań po artykułach higienicznych, pudełek i kartonów po AGD oraz samego sprzętu AGD czy RTV, padliny zwierząt, a nawet ludzkich zwłok; poza funkcją maskującą obudowa może również służyć do odseparowania materiału wybuchowego, zapalnika, podzespołów elektronicznych od niekorzystnych warunków atmosferycznych, przekazywania nacisku na zapalnik lub styki obwodu elektrycznego, zabezpieczenia urządzenia przed neutralizacją lub identyfikacją²⁴;
- przełączniki transportowe i uzbrajające, urządzenia zwłoczne, układy inicjujące, pobudzające, aktywujące itp.;

Ryc. 1. Konstrukcja SUW. Źródło: opracowanie własne, K. Molski.

REKONSTRUKCJA SUW

- materiał wybuchowy w dowolnej postaci (stałej, np. kostki, bryły, walca, proszku; półpłynnej, płynnej, plastycznej i emulsyjnej, gazowej);
- zapalnik (ogniowy, elektryczny, chemiczny, kombinowany);
- źródło energii – prądu (stałego²⁵ bądź zmiennego²⁶), w postaci ogniw, baterii, akumulatorów, ładowarek, generatorów, oraz łączące je przewody łącznikowe;
- opcjonalnie – dodatkowe komponenty zwiększające i rozszerzające spektrum działania SUW: toksyczne substancje i związki chemiczne, promieniotwórcze, biologicznie czynne, a także zwiększające zasięg i siłę rażenia²⁷.

Analiza przypadku: cztery identyczne SUW, cztery różne materiały wybuchowe

Jako obudowy SUW użyto opakowań (puszek) po rozpuszczalnej kawie zbożowej „Inka”. Puszki o standardowych rozmiarach: 15 x 10 cm, o grubości ścianki 0,1 cm, wykonane z metalizowanego od wewnątrz kartonu, denko zrobione ze stalowej blachki, wieczko z tworzywa sztucznego koloru czerwonego. Zewnętrzne powierzchnie są oklejone papierem

z nadrukami przedstawiającymi napisy i grafikę dotyczące produktu. Całość w kolorystyce czerwono-białej z elementami beżowymi i żółtymi. Według deklaracji producenta takie jednostkowe opakowanie mieści 200 g produktu.

Źródło zasilania stanowi bateria o pojemności 9 V z napisem „GP Powercell”, umieszczona w zatrzasku (złączu) typu 6F22 z przewodami przyłączeniowymi w otulinie koloru czarnego i czerwonego.

Przewody łącznikowe są miedziane w otulinie barwy niebieskiej oraz żółtej.

Zabezpieczenie transportowe stanowi przełącznik dźwignkowy, dwupozycyjny, koloru niebieskiego.

W dnie puszek wycięto otwór, w którym klejem termotopliwym przymocowano przełącznik krańcowy koloru czarnego z dźwignią. Jest to więc zabezpieczenie wykonawcze – podniesienie SUW spowoduje zamknięcie (zwarcie) obwodu i wybuch.

W każdej z czterech puszek zastosowano inny materiał wybuchowy charakteryzujący się różnymi właściwościami zarówno fizycznymi, jak i chemicznymi²⁸. Do pobudzenia materiału wybuchowego zastosowano fabryczny zapalnik wojskowy ERG (przewody w otulinie zielonej).

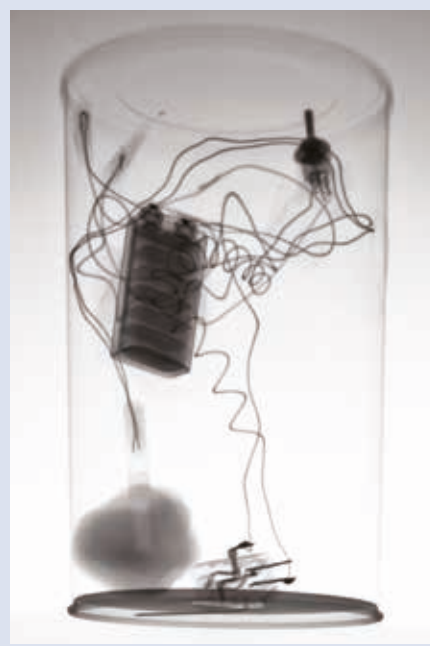
Fot. 1. Elementy składowe SUW nr 1–4.

Fot. 2. Gotowe urządzenia wybuchowe.

Fot. 3. SUW nr 1
– ujęcie od strony
wieczka.

Fot. 4. SUW nr 1
– dobrze widoczne
poszczególne
ogniwa baterii.

Kolejne zdjęcia (fot. 3, 4) przedstawiają SUW nr 1 sfotografowane przy użyciu XRS-3 – generatora promieniowania X^{29} – powszechnie stosowanego w działaniach prewencyjnych z zakresu minerstwa i saperstwa.

Wybuchy wykonano w warunkach umożliwiających zebranie maksymalnej ilości pozostałości elementów konstrukcyjnych SUW.

zachowały się zarówno przewody odcinkowe, jak i pozostałości otuliny na nich (prawy dolny narożnik). W części centralnej uwidoczniona jest obudowa, znacznie okopcona, ale da się dostrzec części napisów, które pomogłyby ją zidentyfikować, a więc i na tej podstawie ocenić wielkość urządzenia. Przy górnej krawędzi zdjęcia widoczne jest zniekształcone denko oraz elementy źródła zasilania – baterii 9 V, a pomiędzy nimi dźwignienka oraz obudowa przełącznika transportowego.

Fot. 5. Pozostałości po SUW nr 1.

Urządzenie nr 1 (fot. 5) – 40 g plastycznego materiału wybuchowego – PMW-8.

Użycie tak silnego³⁰ materiału wybuchowego spowodowało znaczną fragmentację obudowy, niemniej jednak

Fot. 6. Pozostałości po SUW nr 2.

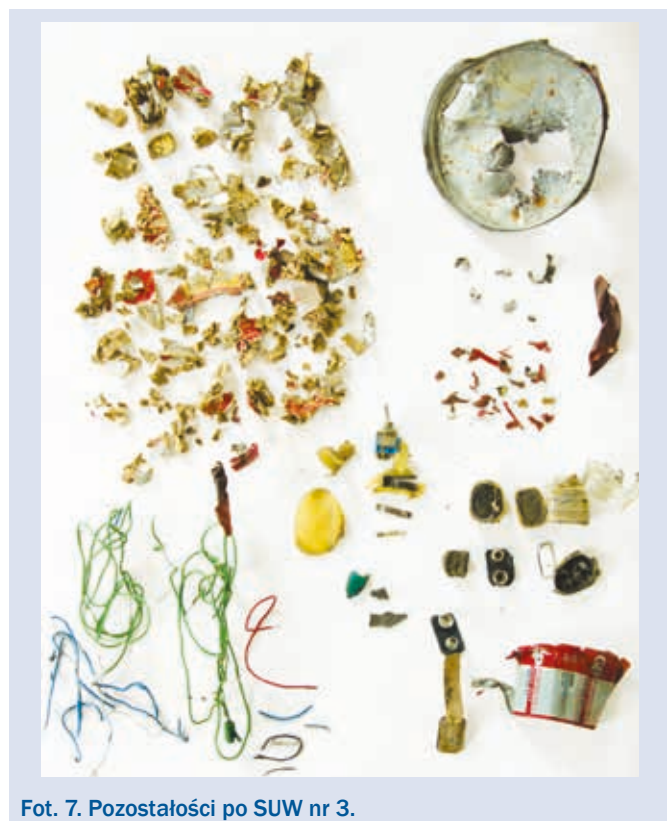
REKONSTRUKCJA SUW

Urządzenie nr 2 (fot. 6) – 40 g trotylu.

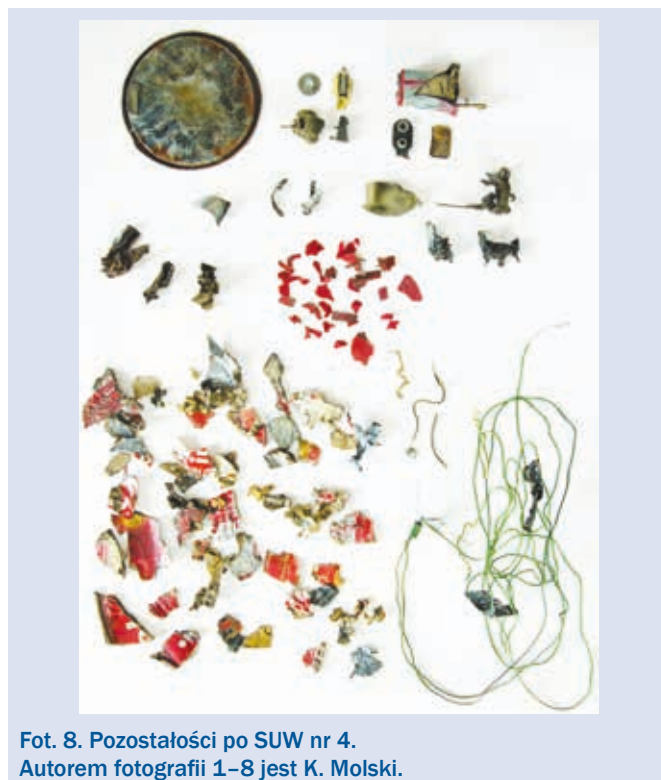
Trotyl, jeśli chodzi o siłę działania, zaliczany jest do tzw. materiałów wybuchowych o normalnej sile działania. Jednak w tym przypadku również widoczne są osmialiny będące skutkiem ujemnego bilansu tlenowego³¹. Tak jak opisano powyżej, tu także zachowały się przewody łącznikowe, elementy zapalnika, źródło energii i gniazdo przyłączeniowe, denko, fragmenty bocznych ścianek puszki.

Urządzenie nr 3 (fot. 7) – 40 g ergodynu.

Ergodyn to polski, górniczy materiał wybuchowy z grupy dynamitów, w porównaniu do stosowanych w SUW materiałów PMW-8 oraz trotylu wykazuje mniejszą siłę działania³². Z zebranych na miejscu elementów konstrukcji urządzenia nr 3 widać, że zastosowanie słabszego materiału skutkowało zachowaniem się nie tylko licznych fragmentów obudowy, ale również całego przełącznika transportowego (dźwigienkowego, koloru niebieskiego), pełniącego rolę zabezpieczenia wykonawczego przełącznika krańcowego, oraz zastygniętego kleju termoplastycznego, którym były one przymocowane wewnątrz obudowy. Widoczne są pozostałości po zapalniku wraz z przewodami w otulinie koloru zielonego, przewody łącznikowe w otulinie koloru niebieskiego, przewody zasilające złącze 6F22 do baterii 9 V w otulinach czerwonej i czarnej, a także samo to złącze i elementy baterii. W miejscu, gdzie materiał wybuchowy dotykał do denka, można zobaczyć otwór z poszarpanymi, wywinętymi brzegami. Zebrane pozostałości nie są okopcone i nie widać czarnego „węglowego” nalotu świadczącego o ujemnym bilansie tlenowym – w tym przypadku jest on dodatni.

Fot. 7. Pozostałości po SUW nr 3.

Fot. 8. Pozostałości po SUW nr 4.
Autorem fotografii 1–8 jest K. Molski.

Urządzenie nr 4 (fot. 8) – 200 gramów prochu czarnego.

Proch czarny należy do grupy miotających materiałów wybuchowych, których zadaniem jest nadanie dużej prędkości pociskowi i jednocześnie niezniszczenie go. W przypadku prochów dymnych podstawową przemianą jest spalanie. W celu uwidocznienia efektów wybuchowych zwiększono masę³³ użytego w SUW materiału. Podobnie jak w przypadku urządzenia nr 3, na miejscu zdarzenia udało się odnaleźć przełącznik transportowy i zabezpieczenie wykonawcze z resztkami kleju, przewody łącznikowe oraz stosunkowo mało, w porównaniu do udokumentowanych wyżej, uszkodzoną baterię 9 V. Ponadto na miejscu ujawniono elementy zapalnika wraz z przewodami. Denko jest nieznacznie odkształcone, a jedyny otwór w nim widoczny to wyprowadzenie dźwigni przełącznika krańcowego stanowiącego zabezpieczenie wykonawcze. Denko jest okopcone, co świadczy o ujemnym bilansie tlenowym dla tego materiału wybuchowego. Ponadto dopiero w tym przypadku zauważamy fragmenty wieczka wykonanego z tworzywa sztucznego barwy czerwonej – zajmują one centralną część fotografii nr 8. Fragmentacja obudowy jest nieznaczna, a z zachowanych elementów można spróbować odtworzyć napisy i grafiki znajdujące się na tego typu puszkach.

Podsumowanie

W numerze 2/2021 „Kwartalnika Policyjnego”³⁴ omówione zostały kwestie związane z oględzinami miejsca pożaru samochodu. Oględziny miejsc „powybuchowych” sprawiają technikowi kryminalistyki oraz prowadzącemu czynności procesowe jeszcze więcej trudności i problemów. Jak już wspomniano, jednym ze skutków wybuchu, bez względu na rodzaj przemiany wybuchowej, jest wystąpienie wysokiej temperatury, która niemal zawsze prowadzi do wygenerowania pożaru. Ponadto wskutek miotającego i kruszą-

cego działania materiałów wybuchowych oraz urządzeń, w których je wykorzystano, otoczenie epicentrum jest znacznie uszkodzone, a w przypadku wybuchu w zamkniętych pomieszczeniach konstrukcja budynku bywa poważnie naruszona i grozi zawaleniem się. W chwili wybuchu powstają bardzo toksyczne tzw. gazowe produkty wybuchu, dlatego przed rozpoczęciem czynności takie pomieszczenia bezwzględnie muszą zostać dokładnie i efektywnie przewietrzone.

Improwizowane, niefabryczne samodiałowe urządzenia wybuchowe w porównaniu do konwencjonalnych są bardziej niebezpieczne, ponieważ trudniej je wykryć i rozpoznać. Elementy wykorzystywane w ich konstrukcji są łatwo i powszechnie dostępne, są one tanie, proste, nie sprawiają konstruktorowi trudności o podłożu logistycznym czy technicznym. Obudowy stosowane do zakamuflowania nie kojarzą się z urządzeniami wybuchowymi, często uniemożliwiają ich identyfikację i rozpoznanie, co sprawcy wykorzystują podczas ich transportowania oraz do niepostrzeżonego umieszczenia ich w wybranym miejscu i czasie.

Podsumowując, należy zaznaczyć, że oględziny miejsca wybuchu SUW, ze względu na szeroki zakres problematyki, wymagają od uczestników nie tylko rozległej, fachowej wiedzy i kryminalistycznego doświadczenia zawodowego, lecz również dogłębnej znajomości mechaniki, elektrotechniki, procesów chemicznych i fizycznych przebiegających w trakcie oraz po wybuchu. Jako motto niniejszego artykułu posłużył cytat z powieści Terry'ego Pratchetta „Czarodzieństwo”. Trzeba pamiętać, że chociaż „niezależnie od mocy wybuchu, zawsze pozostają dymiące buty”, to pozostają również bardzo łatwe to przeoczenia ślady związane czy to z urządzeniem, czy – często – z użytym materiałem wybuchowym, które są niezbędne w rekonstrukcji samego urządzenia oraz przebiegu zdarzenia. Dlatego poszukując, zabezpieczając i utrwalając ślady związane z kryminalistycznym badaniem miejsca wybuchu, należy wykazać się ogromną cierpliwością, spostrzegawczością i starannością.

¹ K. Poloczek, *Technik kryminalistyki na miejscu pożaru samochodu*, „Kwartalnik Policyjny” 2021, nr 2.

² W porównaniu do użycia np. broni.

³ Niż np. broni palnej; świat przestępczy wchodzi w posiadanie materiałów wybuchowych najczęściej w wyniku kradzieży, zakupu, samodzielnego wykonania.

⁴ Do zastosowań wojskowych lub cywilnych (np. trotyl, semtex, dynamit, metanit itp.).

⁵ Np. kształt, postać, barwa.

⁶ Krusząco, burząco, miotająco, rozrywająco.

⁷ Np. różnice ciśnienia lub temperatury.

⁸ Np. poprzez zniszczenie.

⁹ Opartej na prawach ruchu – zasadach dynamiki sformułowanych przez Newtona, tzw. mechaniki newtonowskiej.

¹⁰ Pod wpływem energii skumulowanej w roztopionym metalu dochodzi do gwałtownego wyparowania cieczy, co może skutkować wybuchem.

¹¹ W wyniku przepływu silnego prądu przez przewodnik (jak np. drut, folię metalową) następuje w nim wzrost temperatury, a następnie gwałtowna zmiana stanu skupienia materiału tego przewodnika – jego stopienie lub wyparowanie wraz z dalszym żywiołowym rozprzestrzenianiem się par metalu.

¹² Czyli w takim stanie, w którym ciśnienie, objętość, temperatura i inne parametry stanu są niezmiennie w czasie. Równowaga termodynamiczna to jednocześnie występowanie równowagi chemicznej, mechanicznej oraz termicznej.

¹³ Rzędu kilkudziesięciu GPa (gigapaskali).

¹⁴ Czyli o szybkich, milisekundowych egzotermicznych reakcjach chemicznych, podczas których dochodzi do formowania się gazowych produktów wybuchu – silnie sprężonych gazów lub par.

¹⁵ Podczas wybuchu jądrowego, w wyniku reakcji jądrowej przebiegającej w ładunku jądrowym, wydzielane są ogromne ilości energii. Wybuch jądrowy można wywołać dzięki reakcji łańcuchowej rozszczepienia jąder ciężkich pierwiastków (np. izotopu uranu 235), termojądrowej syntezy jąder lekkich pierwiastków (np. wodoru, helu) lub poprzez bombardowanie jąder naturalnego uranu szybkimi neutronami (powstałymi podczas termojądrowej reakcji syntezy).

¹⁶ W porównaniu z SUW, których działanie miałyby wykorzystywać wybuch fizyczny.

¹⁷ Z łaciny: deflagratio: de – z, od, wy i flagrare – płonąć.

¹⁸ Od 0,001 do 100 m/s, a więc mniejszą od prędkości dźwięku w tym materiale.

¹⁹ Ale również promieniowania oraz dyfuzji.

²⁰ Dla danego materiału.

²¹ Np. zmiany gęstości, granulacji, średnicy ładunku.

²² Z języka francuskiego: détonation – huk, wybuch; z łaciny: detonare – grzmieć.

²³ Dla deflagracji kierunki te są przeciwnie.

²⁴ Np. owinięcie folią ołowianą w celu uniemożliwienia prześwietlenia SUW lub użycie substancji o silnym zapachu po to, by zdezorientować psa szkolonego do wyszukiwania materiałów wybuchowych.

²⁵ Najczęściej o napięciu od 1,5 do 12 V.

²⁶ Zazwyczaj o napięciu 110 V, 220 V.

²⁷ Np. paliwa płynne w postaci benzyny i propanu, gwoździe, stalowe kulki, kawałki drobno pociętego metalu.

²⁸ Trzykrotnie użyto po 40 g materiałów wybuchowych, raz 200 g materiału miotającego.

²⁹ Promieniowanie rentgenowskie (promieniowanie rtg, promieniowanie X, promienie X, promieniowanie Roentgena) – rodzaj promieniowania elektromagnetycznego, które jest generowane podczas wyhamowywania elektronów, *Promieniowanie rentgenowskie*, w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/promieniowanie-rentgenowskie;3962667.html> [dostęp: 22.07.2022 r.].

³⁰ Należącego do grupy materiałów wybuchowych o zwiększonej sile działania, w porównaniu do trotylu wartość ta jest większa o ok. 25%.

³¹ Różnicy między rzeczywistą ilością tlenu w cząsteczce materiału wybuchowego a niezbędną ilością tlenu potrzebną do zupełnego związania wodoru w wodę H₂O (parę wodną), a także węgla w dwutlenek węgla CO₂.

³² W porównaniu do trotylu o ok. 25%, do PMW-8 o ok. 50%.

³³ W porównaniu do ilości materiału wybuchowego zastosowanego w SUW nr 1, nr 2 i nr 3.

³⁴ K. Poloczek, *Technik kryminalistyki na miejscu pożaru samochodu*.

Summary

Forensic technician at the incident scene – IED reconstruction

The article constitutes a continuation of a series of publications dedicated to forensic technician's work at the incident scene initiated by the article related to a car fire scene, published in one of the previous issues of the „Police Quarterly” (no. 2/2021). This time the authors brought up the problem of reconstruction of improvised explosive devices (IED). Post-blast remains may be easily omitted by unpractised persons at the scene of such a destructive process as an explosion. Additionally, the consequence of blast is often a fire, which through the influence of high temperature and flames, blurs and changes the delicate and faintly noticeable traces resulting from the explosion. The present article is not an instruction how to create a bomb, but only an attempt to identify what to take into account at the incident scene when a legal expert in the field of explosives has not arrived yet.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

PRZEJAZD POJAZDÓW NIENORMATYWNYCH

R E G U L A C J E P R A W N E

nadkom. Krzysztof Łaskowski

Zakład Ruchu Drogowego CSP

sierż. szt. Małgorzata Karolak

Zakład Ruchu Drogowego CSP

W ciągu kilku ostatnich lat w transporcie drogowym na terenie Polski zaobserwowano znaczny wzrost ilości ładunków nienormatywnych. Ponadto w 2021 r. zostały wprowadzone zmiany w zakresie kategorii zezwoleń na przejazd pojazdu nienormatywnego, co miało na celu ułatwienie poruszania się w meandrach zasad uzyskiwania i wykorzystywania opisanych poniżej zezwoleń.

Fot. 1. Pojazd nienormatywny. Fot. K. Łaskowski.

Definicja pojazdu nienormatywnego (art. 2 pkt 35a prd¹)

Pojazd nienormatywny to pojazd lub zespół pojazdów, którego naciski osi wraz z ładunkiem lub bez ładunku, wymiary lub rzeczywista masa całkowita wraz ładunkiem lub bez niego są większe od dopuszczalnych przewidzianych w przepisach ustawy – Prawo o ruchu drogowym. Jeżeli mówimy tutaj o przewozie nienormatywnym, nie sposób pominąć nw. definicji.

Ładunek niepodzielny (art. 2 pkt 35b prd¹)

Ładunek, który bez niewspółmiernie wysokich kosztów lub ryzyka powstania szkody nie może być podzielony na dwa lub więcej mniejszych ładunków.

W tym miejscu należy szerzej omówić tę problematykę. Ustawodawca w określeniu tego ładunku użył zwrotu: *który bez niewspółmiernie wysokich kosztów lub ryzyka powstania szkody nie może być podzielony na dwa lub więcej mniejszych ładunków*. Oznacza to, że ładunek taki nie jest podzielny na mniejsze ładunki (partie elementów).

Należy przez to rozumieć, iż w przypadku podziału przewożonego ładunku zaistniałoby ryzyko wygenerowania dodatkowych wysokich kosztów, ewentualnie podział takiego ładunku spowodowałby spadek jego właściwości technicznych i bezwzględnie należy uznać go za niepodzielny. Przykładem takiego ładunku może być przewóz elementów o długości przekraczającej normatywność pojazdu (prętów, rur). Bez znaczenia tutaj jest liczba elementów przewożonych pojazdem. Nawet podzielenie ładunku na pojedyncze sztuki nie doprowadzi do normatywności ładunku.

Ruch pojazdów nienormatywnych (art. 64 prd)

Ruch pojazdów nienormatywnych jest dozwolony pod warunkiem (art. 64 ust. 1 prd):

- 1) uzyskania zezwolenia na przejazd pojazdu nienormatywnego odpowiedniej kategorii, wydawanego, w drodze decyzji administracyjnej, przez właściwy organ, a w przypadku pojazdu nienormatywnego należącego do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pod warunkiem uzyskania zezwolenia wojskowego na przejazd drogowy, wydawanego przez właściwy organ wojskowy;
- 2) przestrzegania warunków przejazdu określonych w zezwoleniu, o którym mowa w pkt 1;
- 3) pilotowania przejazdu pojazdu nienormatywnego na warunkach i w sposób określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 64i ust. 2, w tym przez wymaganą liczbę pojazdów wyposażonych i oznakowanych zgodnie z tymi przepisami, tj. w przypadku gdy pojazd nienormatywny przekracza co najmniej jedną z następujących wielkości:
 - długość pojazdu – 23 m,
 - szerokość pojazdu – 3,2 m,
 - wysokość pojazdu – 4,5 m,
 - masa całkowita pojazdu – 60 t;
- 4) zachowania szczególnej ostrożności przez kierującego pojazdem nienormatywnym.

Art. 64 ust. 2 prd. Zabrania się przewozu pojazdem nienormatywnym ładunków innych niż ładunek niepodzielny, z wyłączeniem pojazdów nienormatywnych uprawnionych do poruszania się na podstawie zezwolenia kategorii I.

Art. 64 ust. 4 prd. Kierujący pojazdem nienormatywnym jest obowiązany mieć przy sobie i okazywać uprawnionym osobom zezwolenie na przejazd pojazdu nienormatywnego odpowiedniej kategorii, wydawanego, w drodze decyzji administracyjnej, przez właściwy organ, a w przypadku pojazdu nienormatywnego należącego do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej – zezwolenie wojskowe na przejazd drogowy, wydawane przez właściwy organ wojskowy.

Kategorie zezwoleń

Kategorie zezwoleń wymienione są w ustawie – Prawo o ruchu drogowym.

Zezwolenie kategorii I (art. 64b prd) jest wydawane na przejazd nienormatywnego pojazdu wolnobieżnego, ciągnika rolniczego albo zespołu pojazdów składającego się z pojazdu wolnobieżnego lub ciągnika rolniczego i przyczepy specjalnej (drogi publiczne z wyjątkiem ekspresowych i autostrad).

Zezwolenie wydawane jest dla następujących pojazdów:

- o długości, wysokości, naciskach osi oraz rzeczywistej masie całkowitej nie większych od dopuszczalnych;
- o szerokości nieprzekraczającej 3,5 m².

Zezwolenie wydaje się na wniosek podmiotu wykonującego przejazd. Do wniosku dołącza się dowód wniesienia opłaty za wydanie zezwolenia. Zezwolenie wydaje starosta właściwy ze względu na siedzibę wnioskodawcy albo miejsce rozpoczęcia przejazdu po uiszczeniu opłaty, w terminie 3 dni roboczych od dnia złożenia wniosku o jego wydanie. Wydawane jest na okres 12 miesięcy, wskazuje się w nim podmiot wykonujący przejazd oraz pojazd, którym będzie wykonywany przejazd. W przypadku poruszania się pojazdów określonych w kategorii I występuje odstępstwo od obowiązku pilotowania przejazdu takiego pojazdu na

warunkach i w sposób określonych w przepisach. Ponadto w przypadku wykonywania przewozu drogowego na podstawie zezwolenia kat. I dopuszcza się przewóz ładunku podzielnego.

Kierujący pojazdem nienormatywnym jest obowiązany mieć przy sobie i okazywać uprawnionym osobom zezwolenie.

Kary pieniężne:

za brak zezwolenia kategorii I – 1500 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 1 prd).

AA 0000000

ZEZWOLENIE
kategorii I nr _____
na przejazd pojazdu nienormatywnego na okres 12 miesięcy
w terminie od _____ do _____

Na podstawie: art. 64b ust. 3 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym

na wniosek: _____
z dnia _____ dla _____
(nazwa podmiotu wykonującego przejazd)

zezwalam
na przejazd po drogach publicznych, z wyjątkiem dróg ekspresowych i autostrad, pojazdu nienormatywnego, _____
(nazwa wykonującego przejazd)

który spełnia wymagania w zakresie wymiarów, masy oraz nacisków osi, określone w pozycji 1 tabeli „Kategorie zezwoleń na przejazd pojazdu nienormatywnego” załącznika do ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym.

Informacje o pojeździe	pojazd wolnobieżny ¹⁾	ciągnik rolniczy ²⁾	przyczepa specjalna ³⁾
Marka i typ			
Numer rejestracyjny ⁴⁾			
Numer nadwozia, podwozia lub ramy ⁵⁾			

Pozostaje:

(podpis i pieczęć organu wydającego zezwolenie)

¹⁾ symbol numeracji publicznej – ciemnoniebieski
²⁾ symbol numeracji publicznej – zielony

Ryc. 1. Wzór zezwolenia kat. I.

Źródło: rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie zezwoleń na przejazd pojazdów nienormatywnych (Dz. U. poz. 212), zał. 4.

Opis zezwolenia:

- format 210 mm x 297 mm,
- papier ze znakiem wodnym dwutonowym bieżącym, zabezpieczony chemicznie,
- włókna zabezpieczające widoczne w świetle dziennym,
- włókna zabezpieczające aktywne w promieniowaniu UV,
- druk offsetowy,
- kolor tła giloszowego utrzymany w tonacji zielono-beżowej, wykonany z zastosowaniem druku irysowego,
- mikrodruk,
- element graficzny wykonany farbą aktywną w promieniowaniu UV,
- seria i numer blankietu zezwolenia (niepowtarzalny i ciągły) wykonany farbą koloru czarnego aktywną w świetle UV na zielono,

PRZEJAZD POJAZDÓW NIENORMATYWNYCH

- pasek o szerokości 10 mm, przebiegający pionowo przez środek strony, wykonany farbą irydyscentną,
- napisy w kolorze czarnym³.

Zezwolenie kategorii II (art. 64c) na przejazd pojazdu nienormatywnego jest wydawane przez starostę właściwego ze względu na siedzibę wnioskodawcy albo miejsce rozpoczęcia przejazdu. W przypadku wjazdu takiego pojazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zezwolenie wydaje naczelnik Urzędu Celno-Skarbowego na wskazany we wniosku okres miesiąca, 6 miesięcy, 12 miesięcy lub 24 miesięcy, uwzględniając podmiot wykonujący przejazd (bez wskazania pojazdu, którym przejazd będzie wykonywany).

Zezwolenie wydawane jest dla następujących pojazdów:

- o naciskach osi i rzeczywistej masie całkowitej nie większych od dopuszczalnych;
- o szerokości nieprzekraczającej 3,2 m;
- o długości nieprzekraczającej:
 - 15 m dla pojedynczego pojazdu,
 - 23 m dla zespołu pojazdów;
- o wysokości nieprzekraczającej 4,3 m.

Przewóz tymi pojazdami odbywa się po drogach publicznych. Kierujący podczas kontroli musi posiadać przy sobie określone powyżej zezwolenie i okazywać uprawnionym osobom.

Uwagi:

- nie jest wymagany w zezwoleniu numer rejestracyjny pojazdu lub zespołu pojazdów;
- przewożony ładunek nie może być podzielny.

Kary pieniężne:

za brak zezwolenia kategorii II – 5000 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 2 prd).

Zezwolenie kategorii III (art. 64c) na przejazd pojazdu nienormatywnego jest wydawane przez Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad. W przypadku wjazdu takiego pojazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zezwolenie wydaje naczelnik Urzędu Celno-Skarbowego na wskazany we wniosku okres miesiąca, 6 miesięcy, 12 miesięcy lub 24 miesięcy, uwzględniając podmiot wykonujący przejazd (bez wskazania pojazdu, którym przejazd będzie wykonywany).

Zezwolenie wydawane jest dla następujących pojazdów:

- o naciskach osi i rzeczywistej masie całkowitej nie większych od dopuszczalnych;
- o szerokości nieprzekraczającej 3,4 m;
- o długości nieprzekraczającej:
 - 15 m dla pojedynczego pojazdu,
 - 23 m dla zespołu pojazdów,
 - 30 m dla zespołu pojazdów o skrotnych osiach;
- o wysokości nieprzekraczającej 4,3 m⁴.

Przewóz tymi pojazdami odbywa się po drogach krajowych. Kierujący podczas kontroli musi posiadać przy sobie określone powyżej zezwolenie i okazywać uprawnionym osobom.

Uwagi:

- nie jest wymagany w zezwoleniu numer rejestracyjny pojazdu lub zespołu pojazdów;
- przewożony ładunek nie może być podzielny;
- w niektórych przypadkach poruszania się pojazdu (zespołu pojazdów) we wskazanym zezwoleniu może być wymagany jeden pojazd wykonujący pilotowanie.

Kary pieniężne:

za brak zezwolenia kategorii III – 5000 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 2 prd);

Zezwolenie kategorii IV (art. 64c) na przejazd pojazdu nienormatywnego jest wydawane przez Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad. W przypadku wjazdu takiego pojazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zezwolenie wydaje naczelnik Urzędu Celno-Skarbowego na wskazany we wniosku okres miesiąca, 6 miesięcy, 12 miesięcy lub 24 miesięcy, uwzględniając: podmiot wykonujący przejazd (bez wskazania pojazdu, którym przejazd będzie wykonywany). Zezwolenie wydawane jest dla następujących pojazdów:

- o szerokości nieprzekraczającej:
 - 3,4 m dla drogi jednojezdniowej,
 - 4 m dla drogi dwujezdniowej klasy A (autostrada) i S (ekspresowe);
- o długości nieprzekraczającej:
 - 15 m dla pojedynczego pojazdu,
 - 23 m dla zespołu pojazdów,
 - 30 m dla zespołu pojazdów o skrotnych osiach;
- o wysokości nieprzekraczającej 4,3 m;
- o rzeczywistej masie całkowitej nieprzekraczającej 60 t;
- o naciskach osi i rzeczywistej masie całkowitej nie większych od dopuszczalnych⁵.

Ryc. 2. Wzór zezwolenia kat. II-IV.

Źródło: rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie zezwoleń na przejazd pojazdów nienormatywnych, zał. 5.

Przewóz tymi pojazdami odbywa się po drogach publicznych. Kierujący podczas kontroli musi posiadać przy sobie określone powyżej zezwolenie i okazywać uprawnionym osobom.

Kary pieniężne:

- 1) za brak zezwolenia kategorii IV – 5000 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 2 prd);
- 2) za przejazd pojazdu nienormatywnego przez most lub wiadukt bez potwierdzonego zawiadomienia zarządcy drogi – 5000 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 4 prd);
- 3) za przejazd pojazdu nienormatywnego przez most lub wiadukt niezgodnie z warunkami określonymi przez zarządcę drogi – 3000 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 5 prd);
- 4) za przejazd pojazdu nienormatywnego przez most lub wiadukt przy zgłoszonym przez zarządcę drogi sprzeciwie – 6000 zł (art. 140ab ust. 1 pkt 6 prd);

Opis zezwolenia:

- format 210 mm x 297 mm,
- papier ze znakiem wodnym dwutonowym bieżącym, zabezpieczony chemicznie,
- włókna zabezpieczające widoczne w świetle dziennym,
- włókna zabezpieczające aktywne w promieniowaniu UV,
- druk offsetowy,
- kolor tła giloszowego utrzymany w tonacji niebiesko-beżowej, wykonany z zastosowaniem druku irysowego,
- mikrodruk,
- element graficzny wykonany farbą aktywną w promieniowaniu UV,
- seria i numer blankietu zezwolenia (niepowtarzalny i ciągły) wykonany farbą koloru czarnego aktywną w świetle UV na zielono,
- pasek o szerokości 10 mm, przebiegający pionowo przez środek strony, wykonany farbą irydyscentną⁶.

Zezwolenie kategorii V (art. 64d prd) wydawane jest na jednokrotny lub wielokrotny przejazd pojazdu nienormatywnego po drogach publicznych w wyznaczonym czasie, na trasie wyznaczonej w zezwoleniu.

Zezwolenie wydawane jest dla następujących pojazdów:

- o wymiarach oraz rzeczywistej masie całkowitej większych od wymienionych w kategoriach I–IV;
- o naciskach osi przekraczających wielkości dopuszczalne.

Zezwolenie wydaje się na wniosek zainteresowanego podmiotu. Zezwolenie wydaje, po uzgodnieniu z innymi zarządcami dróg i po uiszczeniu opłaty, Generalny Dyrektor Dróg Krajowych i Autostrad, w terminie 14 dni roboczych od dnia złożenia wniosku. Jeżeli trasa przejazdu pojazdu nienormatywnego przebiega w granicach administracyjnych miasta na prawach powiatu i nie przebiega autostradą lub drogą ekspresową, zezwolenie wydaje prezydent miasta.

Zezwolenie wydaje się dla podmiotu wykonującego przejazd pojazdem nienormatywnym, wskazując w nim:

- 1) okres ważności zezwolenia;
- 2) trasę przejazdu;
- 3) liczbę przejazdów;
- 4) pojazd, którym będzie wykonywany przejazd;
- 5) warunki przejazdu, w tym zakres dostosowania infrastruktury drogowej na trasie przejazdu;
- 6) sposób pilotowania, o ile jest ono wymagane.

Zezwolenie jest ważne przez okres:

- 1) 14 dni – w przypadku zezwolenia na jednokrotny przejazd;

- 2) 30 dni – w przypadku zezwolenia na wielokrotny przejazd – liczonych od dnia wskazanego we wniosku o wydanie zezwolenia.

Zezwolenie może być wydane, pod warunkiem że:

- 1) ładunek jest niepodzielny;
- 2) uzyskano na przejazd zgodę zarządcy drogi, właściwego dla trasy przejazdu;
- 3) istnieją możliwości wyznaczenia trasy przejazdu zapewniającej bezpieczeństwo oraz efektywność ruchu drogowego, a w szczególności:
 - a) natężenie ruchu umożliwia bezpieczny przejazd pojazdu nienormatywnego,
 - b) stan techniczny sprawności budowli usytuowanych w ciągu rozpatrywanej trasy przejazdu, określony na podstawie przepisów Prawa budowlanego, umożliwia przejazd,
 - c) przejazd nie stwarza zagrożenia stanu technicznego obiektów budowlanych położonych w pobliżu trasy przejazdu.

Zezwolenie kategorii V na przejazd pojazdu nienormatywnego jest wydawane na:

- 1) jednokrotny przejazd po drogach wojewódzkich,
- 2) wielokrotny przejazd po drogach gminnych,
- 3) jednokrotny lub wielokrotny przejazd po drogach publicznych,
- 4) przejazd według uznania podmiotu wykonującego przejazd.

Kary pieniężne:

- 1) za brak zezwolenia kategorii V:
 - a) 6000 zł – gdy nacisk jednej lub wielu osi, rzeczywista masa całkowita lub wymiary pojazdu przekraczają dopuszczalne wartości nie więcej niż o 10% (art. 140ab ust. 1 pkt 3 lit. a prd);
 - b) 10 000 zł – gdy nacisk jednej lub wielu osi, rzeczywista masa całkowita lub wymiary pojazdu przekraczają dopuszczalne wartości o więcej niż 10% i nie więcej niż 20% (art. 140ab ust. 1 pkt 3 lit. b prd);
 - c) 15 000 zł – w pozostałych przypadkach (art. 140ab ust. 1 pkt 3 lit. c prd);
- 2) w przypadku przewozu pojazdem nienormatywnym ładunków innych niż ładunek niepodzielny nakłada się karę jak za przejazd bez zezwolenia (art. 140ab ust. 2 prd);
- 3) za brak wymaganej liczby pojazdów wykonujących pilotowanie – 3000 zł (art. 140ab ust. 3 pkt 1 prd);
- 4) za brak wymaganego wyposażenia lub oznakowania pojazdu wykonującego pilotowanie – 2000 zł (art. 140ab ust. 3 pkt 2 prd);
- 5) za brak wymaganego szkolenia – 2000 zł w zakresie wydawania poleceń uczestnikom ruchu drogowego lub innej osobie znajdującej się na drodze (art. 140ab ust. 3 pkt 3 prd).

Opis zezwolenia:

- format 210 mm x 297 mm,
- papier ze znakiem wodnym dwutonowym bieżącym, zabezpieczony chemicznie,
- włókna zabezpieczające widoczne w świetle dziennym,
- włókna zabezpieczające aktywne w promieniowaniu UV,
- druk offsetowy,
- kolor tła giloszowego utrzymany w tonacji szaro-różowej, wykonany z zastosowaniem druku irysowego,
- mikrodruk,

PRZEJAZD POJAZDÓW NIENORMATYWNYCH

The image shows two pages of a permit form for non-standard vehicle transport. The left page is the front side, titled 'ZEZWOLENIE' (Permit), and contains fields for vehicle details, dimensions, and route. The right page is the back side, containing fields for the issuing authority and a section for additional remarks.

Front Side (Left Page):

- Top right: AA 0000000
- Center: **ZEZWOLENIE** (Permit)
- Below center: **na jednokrotny / wielokrotny przejazd pojazdu nienormalnego** (for one-time / multiple trips of a non-standard vehicle)
- Below center: **Na podstawie art. 64d ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym** (Based on art. 64d para. 4 of the Act of June 20, 1997 - Road Traffic Act)
- Below center: **na wniosek:** (on application of)
- Below center: **z dnia** (from date) **dla** (for)
- Below center: **zezwalam** (I authorize)
- Below center: **na: jeden przejazd / przejazdy (ów) pojazdu (ów) nienormalnego (ych) z ładunkiem:** (for one trip / trips (s) of a (n) non-standard vehicle (s) with cargo)
- Below center: **Wymiary zespołu wraz z ładunkiem / bez ładunku** (Dimensions of the unit with / without cargo)
- Below center: **z miejscowości:** (from place) **do miejscowości:** (to place)
- Below center: **po drogach publicznych przez:** (via public roads through)
- Bottom left: **w okresie od dnia:** (in the period from date) **do dnia:** (to date)

Back Side (Right Page):

- Top right: **Podczas wykonywania przejazdu pojazdu nienormalnego z niniejszym zezwoleniem obowiązują:** (During the execution of the trip of a non-standard vehicle with this permit, the following apply:)
- Below top right: **1) warunki przejazdu:** (1) conditions of the trip)
- Below top right: **2) sposób pilotowania (o ile jest ono wymagane):** (2) method of escorting (if it is required):
- Below top right: **Uwagi:** (Remarks)
- Bottom right: **Proszę o:** (Please:)

Ryc. 3. Wzór zezwolenia kat. V.

Źródło: rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie zezwoleń na przejazd pojazdów nienormalnych, zał. 6.

- element graficzny wykonany farbą aktywną w promieniowaniu UV,
- seria i numer blankietu zezwolenia (niepowtarzalny i ciągły) wykonany farbą koloru czarnego aktywną w świetle UV na zielono,
- pasek o szerokości 10 mm, przebiegający pionowo przez środek strony, wykonany farbą irydyscentną,
- napisy w kolorze czarnym⁷.

Wyłączenia w zakresie otrzymania zezwolenia na przejazd pojazdu nienormalnego

Przepisy odnoszące się do otrzymania zezwolenia na przejazd pojazdu nienormalnego nie dotyczą (art. 64e prd):

- 1) autobusu – w zakresie nacisków osi;
- 2) pojazdu, którego szerokość i długość bez ładunku nie są większe od dopuszczalnych, przewożącego ładunek na zasadach określonych w art. 61 ust. 6, 8 i 9 prd;
- 3) pojazdu biorącego udział w akcjach ratowniczych oraz przy bezpośredniej likwidacji skutków klęsk żywiołowych;
- 4) pojazdu dostarczającego do szpitali wyposażenie i zaplecze niezbędne do zwalczania zakażeń i chorób zakaźnych w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego na podstawie ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi;
- 5) pojazdu zarządu drogi;

- 6) pojazdu Policji, Inspekcji Transportu Drogowego, Służby Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Służby Więziennej, Krajowej Administracji Skarbowej wykorzystywanego przez Służbę Celno-Skarbową oraz jednostek ochrony przeciwpożarowej, wykonującego zadania tych służb.

Ponadto minister właściwy do spraw transportu może zwolnić, w drodze decyzji administracyjnej, z obowiązku uzyskania zezwolenia na przejazd pojazdu nienormalnego pojazd wykonujący przejazd w ramach pomocy humanitarnej lub medycznej, pod warunkiem uzyskania na przejazd zgody zarządców dróg właściwych dla trasy przejazdu. Wskazane zwolnienie wydawane jest na wniosek zainteresowanego podmiotu wykonującego przejazd i właściwego organu państwowego, samorządowego lub organizacji humanitarnej.

Pilotowanie pojazdów nienormalnych

Przejazd pojazdu nienormalnego powinien być realizowany w ścisłej zgodzie z warunkami ujętymi w zezwoleniu wydanym poprzez uprawniony organ administracji, z zachowaniem szczególnej ostrożności przez kierującego takim pojazdem. Pojazd nienormalny, który przekracza co najmniej jedną z następujących wielkości:

- 1) długość pojazdu – 23 m,
- 2) szerokość – 3,20 m,

- 3) wysokość – 4,50 m,
- 4) masa całkowita – 60 t
- powinien być pilotowany przez jeden pojazd wykonujący pilotowanie⁸.

Pilot (art. 2 pkt 35c prd) – osoba odpowiedzialna za zapewnienie bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz minimalizację utrudnień w ruchu drogowym w czasie przejazdu pojazdu. Warunki i sposób pilotowania pojazdów nienormatywnych oraz wyposażenia i oznakowania pojazdów wykonujących pilotowanie są precyzyjnie określone w rozporządzeniu Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie pilotowania pojazdów nienormatywnych.

Podsumowanie

Podsumowując poruszoną powyżej tematykę, należy wskazać, iż przejazd pojazdów nienormatywnych bez właściwego zezwolenia, ewentualnie niezgodny z warunkami wskazanymi w otrzymanym zezwoleniu, jako naruszenie ustawy wiąże się z nałożeniem kary pieniężnej w drodze postępowania administracyjnego. Organem uprawnionym do przeprowadzenia takiego postępowania jest organ inicjujący kontrolę przy zachowaniu właściwości miejscowej (Policja, Inspekcja Transportu Drogowego, Straż Graniczna, Służba Celna lub zarządca drogi). Postępowanie takie prowadzone jest na podstawie Kodeksu postępowania administracyjnego z zachowaniem dwuinstancyjności, jak również z możliwością wykorzystania procedury sądowej przed sądami administracyjnymi, z zachowaniem terminów określonych prawem.

Tak więc organ przeprowadzający kontrolę powinien dążyć do dokładnego i rzetelnego przeprowadzenia czynności kontrolnych w tym zakresie, gdyż wiele czynności przeprowadzonych podczas kontroli jest niemożliwych do odtworzenia w prowadzonym postępowaniu administracyjnym, co może bezpośrednio rzutować na meritum takiego postępowania.

¹ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 988, z późn. zm.).

² Tamże, załącznik nr 1.

³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie zezwoleń na przejazd pojazdów nienormatywnych (Dz. U. poz. 212), załącznik nr 4.

⁴ Załącznik nr 1 do ustawy – Prawo o ruchu drogowym.

⁵ Tamże.

⁶ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie zezwoleń na przejazd pojazdów nienormatywnych, załącznik nr 5.

⁷ Tamże, załącznik nr 6.

⁸ Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie pilotowania pojazdów nienormatywnych (Dz. U. poz. 629), § 2 ust. 1.

Bibliografia

Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 988, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 180, z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie pilotowania pojazdów nienormatywnych (Dz. U. poz. 629).

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie zezwoleń na przejazd pojazdów nienormatywnych (Dz. U. poz. 212).

Summary

Passage of non-standard vehicles. Legal regulations

In 2021 there were significant legal changes in the scope of templates and procedures for obtaining a permit for road transport of oversized loads. Hence, it is reasonable to analyse current legal provisions in this field, as well as to discuss the issues related to violations of legal norms during performing the above-mentioned transportations. The article is addressed to a quite wide range of recipients and it should be helpful in exploring this pretty extensive and interesting subject area, taking into account the administrative proceedings, the conduct of which was assigned by the law to the police authorities.

Tłumaczenie: Katarzyna Olbryś

Fot. 2. Pilotowanie pojazdu nienormatywnego. Fot. K. Łaskowski.

UKŁAD JEZDNY

a bezpieczeństwo jazdy pojazdu

nadkom. Dariusz Szymanik

Zakład Ruchu Drogowego CSP

Układ jezdny pozostaje jednym z najważniejszych elementów konstrukcyjnych każdego samochodu, ponieważ przenosi siły powstające podczas pracy koła na nadwozie, zapewniając stabilność i sterowność samochodu, co ma decydujący wpływ na komfort wewnątrz pojazdu, ale przede wszystkim na bezpieczeństwo jazdy.

Układ jezdny

Układ jezdny składa się z elementów zapewniających właściwe poruszanie się pojazdu w trakcie jazdy po drodze. Zasadniczymi elementami układu są koła jezdne oraz ich zawieszenie wraz z osiami lub mostami napędowymi. Od rodzaju konstrukcji układu jezdnego oraz jego stanu technicznego w dużym stopniu zależy zachowanie się pojazdu na drodze, dlatego jest on bardzo ważnym elementem bezpieczeństwa biernego pojazdu. Układ jezdny i zawieszenie pozostają zasadniczą częścią struktury nośnej pojazdu, która służy do połączenia kół jezdnych z ramą lub nadwoziem samonośnym pojazdu. Jego podstawowym zadaniem jest precyzyjne prowadzenie kół podczas jazdy oraz przenoszenie wszystkich obciążeń działających na koła jezdne. Koła jezdne pojazdu są końcowym elementem rozbudowanego układu, na którym opiera się bryła nadwozia samochodu.

Układ zawieszenia

Układ zawieszenia musi jednak spełniać wiele różnych wymagań, m.in. przeciwdziałać powstającym przeciążeniom zarówno podczas przyspieszania, jak i hamowania oraz sprostać warunkom jazdy pod znacznym obciążeniem, a także radzić sobie z ruchami nadwozia wynikającymi z jazdy na wprost i minimalizować niedogodności wynikające z jazdy po nierównych drogach lub trudnym terenie, a w rezultacie zapewnić odpowiedni komfort i bezpieczeństwo kierowcy oraz pasażerom pojazdu. Podstawowym zadaniem zawieszenia kół jezdnych jest wibroizolacja nadwozia, tj. łagodzenie wszelkich powstających drgań i wstrząsów w trakcie jazdy po nierównościach drogi. Jednocześnie znaczącym problemem pozostaje minimalizacja drgań kół jezdnych, co przekłada się na ich zdolności do przenoszenia działających sił napędowej oraz hamowania. Zawieszenie pojazdu, tłumiąc i łagodząc nadmierne drgania powstałe na skutek oddziaływania nierówności drogi na koła samochodu, zapewnia odpowiednią stateczność i kierowność pojazdu, co ma wpływ na komfort jazdy.

Występujące w układzie zawieszenia pojazdu elementy dzielą się na wodzące, sprężyste oraz tłumiące:

- **elementy wodzące** – oddzielają koła jezdne od masy nadwozia samochodu, m.in. wahacze, od których działania zależy prawidłowe zachowanie się pojazdu np. podczas manewru skręcania,
- **elementy sprężyste** – mają na celu magazynowanie dostarczonej energii wywołanej przez nierówności drogi i oddawania jej w odpowiednim momencie,
- **elementy tłumiące** – ich zadaniem jest znaczne ograniczenie lub całkowita eliminacja drgań kół i nadwozia.

Niesprawność układu zawieszenia

Podczas użytkowania pojazdu należy zwracać szczególną uwagę na symptomy zużycia – wyeksploatowania układu zawieszenia oraz układu kierowniczego celem zdiagnozowania i usunięcia usterek. Niewątpliwie nieprawidłowe działanie układu zawieszenia oraz układu kierowniczego często powoduje utrudnienie prowadzenia samochodu, zbaczanie z obranego kierunku jazdy (tzw. ściąganie), nierównomierne, przedwczesne zużywanie się opon oraz powstanie nadmiernych przechyłów nadwozia z wyczuwalnymi luzami poszczególnych elementów układu.

Przyczynami tego stanu są najczęściej niesprawności n.w. elementów układu zawieszenia:

- **amortyzatory** – wycieki oleju lub gazu z amortyzatorów powodują utratę efektu tłumiącego, przestają one spełniać swoje funkcje, odkształcenie korpusu utrudnia lub uniemożliwia suw tłoka w górę lub w dół, pęknięcie lub zdeformowane mocowania powodują hałaśliwość zawieszenia podczas przyspieszania lub hamowania, korozja powoduje szybkie zużycie uszczelki oraz utratę oleju, amortyzatory zużywają się wskutek dużego przebiegu, zawsze należy je wymieniać parami na jednej osi, gdyż różnica w ich działaniu zmniejsza stateczność ruchu samochodu, a w konsekwencji stanowi zagrożenie bezpieczeństwa;
- **wahacze** – wszelkie odkształcenia, pęknięcia, skorodowanie lub inne uszkodzenia elementów łączących wahacz z nadwoziem pojazdu, zazwyczaj uszkodzeniu ulegają tuleje metalowo-gumowe wraz ze sworzniami;
- **stabilizator** – w środkowej części stabilizator jest przykręcony do nadwozia, zaś końce są mocowane do ele-

mentów zawieszenia poprzez łączniki stabilizatora, których delikatna konstrukcja powoduje podatność na szybkie zużywanie mechaniczne, skutkujące powstaniem luzów w połączeniach śrubowych i objawiające się dokuczliwymi stukami podczas jazdy po nierównej nawierzchni;

- **sprężyna śrubowa** – najczęstszym uszkodzeniem jest pęknięcie na skutek przeciążenia samochodu, zmęczenia materiału, silnej korozji lub nieprawidłowego montażu; pęknięcie sprężyny objawia się trzaskiem przy skręcaniu kierownicą;
- **łożyska kół pojazdów** – pracują w bardzo ciężkich warunkach, są ciągle narażone na zmieniające się temperatury, zanieczyszczenia kurzem, piaskiem, wodą itp., typowe niesprawności to nadmierne obciążenie powodujące zmęczeniowe łuszczenie bieżni łożyska, pęknięcia (uszkodzenia) uszczelniaczy łożysk, co prowadzi do przedostania się zanieczyszczeń do wnętrza, brak wyważenia kół skutkujący powstaniem drgań koła kierownicy przy określonych prędkościach jazdy, co w konsekwencji skraca trwałość łożysk; charakterystycznym objawem uszkodzenia łożyska jest zazwyczaj słyszalny podczas jazdy metaliczny szum w obrębie koła;
- **gumowe elementy sprężyste** – pomocnicze elementy resorujące zapewniające właściwą sprężystość układu, a jednocześnie odpowiednie ugięcia; wadą gumowych elementów sprężystych jest skłonność gumy do pęknięcia i starzenia się.

Koła jezdne stanowią podstawowy element mechanizmu jezdnego, są osadzone na piastach i przenoszą wszystkie siły powstające i działające pomiędzy pojazdem a drogą. W trakcie jazdy koła obracają się z różną prędkością, jednocześnie wykonują pionowe ruchy w górę i w dół. Zwłaszcza w czasie hamowania, przyspieszania i pokonywania zakrętów działają ogromne siły, z którymi układ jezdny musi sobie poradzić.

Koło wraz z zamontowaną oponą jest źródłem drgań w zawieszeniu, układzie kierowniczym, a także w samym kole kierownicy na skutek uszkodzeń eksploatacyjnych, wad produkcyjnych opony, niewłaściwego montażu oraz wyrównoważenia i nieprawidłowego ciśnienia w ogumieniu itp.

Ponadto groźne jest najeżdżanie na wysokie krawężniki lub inne przeszkody przednimi kołami, w wyniku czego uszkodzeniu może ulec opona, a także może powstać deformacja felgi, co może doprowadzić do naruszenia geometrii ustawienia kół, a w konsekwencji do pogorszenia kierowności oraz właściwości jezdnych pojazdu. Trwałość opon zależy od właściwej techniki jazdy, m.in. jazdy bez gwałtownych przyspieszeń i nagłych hamowań, rozwijanych prędkości podczas jazdy na zakrętach oraz warunków drogowych i atmosferycznych, ale także od właściwego doboru opon do pojazdu.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia (Dz. U. z 2016 r. poz. 2022, z późn. zm.):

§ 11 ust. 5

Pojazd powinien być wyposażony w ogumienie pneumatyczne o nośności dostosowanej do nacisku koła oraz dostosowanej do maksymalnej prędkości pojazdu; ciśnienie w ogumieniu powinno być zgodne z zaleceniami wytwórni dla danej opony i obciążenia pojazdu.

§ 11 ust. 6

Dopuszcza się w celu krótkotrwałego użycia wyposażenia pojazdu w koło zapasowe, o parametrach odmiennych niż parametry stosowanego normalnie koła jezdnego, o ile koło takie wchodzi w skład fabrycznego wyposażenia pojazdu – na warunkach określonych przez wytwórnię pojazdu.

§ 11 ust. 7

Pojazd nie może być wyposażony, z zastrzeżeniem ust. 5:

- 1) w opony różnej konstrukcji, w tym o różnej rzeźbie bieżnika, na kołach jednej osi, z zastrzeżeniem pkt 3;
- 2) w przypadku pojazdu samochodowego o dwóch osiach z kołami pojedynczymi:
 - a) w opony diagonalne lub diagonalne z opasaniem na kołach tylnej osi, jeżeli na kołach przedniej osi znajdują się opony radialne,
 - b) w opony diagonalne na kołach tylnej osi, jeżeli na kołach przedniej osi znajdują się opony diagonalne z opasaniem;
- 3) w opony różnej konstrukcji na osiach składowych;
- 4) w opony, których wskaźniki pokazują graniczne zużycie bieżnika, a w odniesieniu do opon niezaopatrzonych w takie wskaźniki – o głębokości rzeźby bieżnika mniejszej niż 1,6 mm, z zastrzeżeniem § 23 ust. 4 pkt 3 (opony autobusu o głębokości rzeźby bieżnika co najmniej 3 mm);
- 5) w opony o widocznych pęknięciach odsłaniających lub naruszających ich osnowę;
- 6) w opony z umieszczonymi trwale, wystającymi na zewnątrz elementami przeciwszlizgowymi.

Prawidłowy dobór odpowiedniego ogumienia jest bardzo istotną sprawą dla bezpieczeństwa, komfortu i ekonomiczności eksploatacji pojazdu.

Bibliografia

- Prochowski L., Żukowski A., *Samochody ciężarowe i autobusy*, Wydawnictwo Komunikacji i Łączności, Warszawa 2006.
- Reimpell J., Betzler J., *Podwozia samochodów*, Wydawnictwo Komunikacji i Łączności, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 988, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia (Dz. U. z 2016 r. poz. 2022, z późn. zm.).

Summary

Suspension system and safety of vehicle driving

In the content of the article there has been indicated that efficiency of the suspension system constitutes a factor, which has an impact on safety of driving. The task of this system is to ensure the stable contact of all wheels with the road surface, which determines the proper performance of turning manoeuvres, keeping straightness of driving trajectory as well as behaviour of a vehicle during braking manoeuvre and cornering. Maintaining the elements of suspension system in a proper technical state by responding to occurring symptoms of defects, performing regular vehicle inspections as well as essential repairs, is a necessary condition for ensuring driving safety on the road.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

PRZESTĘPSTWO i jego zwalczanie

w ujęciu cybernetycznym

dr Paweł Kawalerski

Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

Nauka jest to gatunek wiedzy ludzkiej, który znajduje się w stanie nieustannej transformacji, ponieważ rozwija się dzięki przewartościowywaniu starych idei i wprowadzaniu nowych. Te coraz lepiej opisują i wyjaśniają zwiększający się ciągle zestaw obserwacji i faktów rzeczywistych oraz dają możliwość przewidywania nowych. Nauka zatem nieustannie powstaje i jest formą *in statu fieri*. Mówiąc w przenośni – jest zawsze młoda, a jej dojrzałość byłaby bez wątpienia jej śmiercią. W nawiązaniu do takiego założenia, Autor niniejszego artykułu stawia sobie za cel wykazanie, że to właśnie cybernetyka może wnieść „powiew świeżości” w nauce o bezpieczeństwie w Polsce i wznieść ją na wyżyny dojrzałości metodologicznej.

Wstęp

Obfitość treści współczesnych nauk o bezpieczeństwie jest ogromna. Ogromny jest bowiem zbiór problemów, który do nich jest zaliczany. Rozważania prowadzone są w wielu kierunkach, odmianach i dziedzinach zgodnie z dominującym podziałem na bezpieczeństwo podmiotowe, przedmiotowe, procesualne oraz funkcjonalne itd., a ich obiekt badań jest rozległy, złożony, wieloaspektowy i wymaga studiów na gruncie wielu nauk, a ponadto jest osadzony w wielu dziedzinach życia społecznego. Tym samym pojmowanie współczesnej „securitologii” zmierza w kierunku uznania jej nie za monodyscyplinę, lecz raczej za naukę multidyscyplinarną, która powinna dążyć

do tego, aby stała się nauką ścisłą i kompleksową, a przy tym zajęła poczesne miejsce wśród nauk współcześnie uprawianych¹.

Dwie drogi prowadzą do rozwoju najnowszej nauki o bezpieczeństwie (securitologii). Pierwsza wiedzie przez obszary istniejącej już bogatej i obszernej wiedzy o bezpieczeństwie, która wymaga uporządkowania, krytycznego zweryfikowania i dogłębnego zanalizowania. Druga droga prowadzi przez zastosowanie programu badawczego nauk abstrakcyjnych, np. cybernetyki i nauk systemowych, które posługują się zdobyczami rozmaitych dyscyplin naukowych i je integrują, lecz nie mieszczą się w żadnej z nich. Największą wartość i siłę cybernetyki i nauk systemowych stanowi dostrzeżenie części wspólnych w nauce, podzielo-

nej niegdyś na dziedzinie, dyscypliny, działu, wąskie specjalności, a nawet poszczególne problemy. Wynika z tego, że nauka jest jedna i należy podchodzić do rozwiązywania problemów kompleksowo, wyodrębniając to, co istotne dla całej nauki, bez względu na jej podziały².

Doniosłość cybernetyki i nauk systemowych wyraża się w zastosowaniu ich aparatu badawczego do eksploracji różnych systemów w sposób ogólny, jednolity i ścisły. Wskazana cecha tych nauk pozwala badać i przenosić rozwiązania oraz prawidłowości wykryte w jednym systemie do innych systemów (na zasadzie analogii). Ponadto przenikanie się różnych nurtów cybernetyki i nauk systemowych stwarza warunki poszukiwania związków między, na pierwszy rzut oka, odległymi dyscyplinami naukowymi (np. naukami przyrodniczymi i naukami społecznymi)³.

Cybernetyka z racji swoich interdyscyplinarnych walorów jest nauką, która z powodzeniem przenika różne dziedziny nauki i życia społecznego. Nie może ona zatem omiąć także problematyki bezpieczeństwa różnych systemów. Z tego powodu celem niniejszej eksploracji jest wskazanie możliwości modelowania (opisu i wyjaśniania) zjawiska przestępczości i optymalizacji procesu zwalczania układów przestępczych z wykorzystaniem warsztatu badawczego cybernetyki społecznej.

Łańcuch sterowania

Do podstawowych postulatów teorii sterowania zalicza się założenie, że każde celowe wywoływanie zmian systemu i otoczenia realizowane jest w łańcuchu sterowania [L]. Można przykładowo wyróżnić następujące łańcuchy działania⁴:

policejant – kontrola operacyjna – przestępca
 żołnierz – karabin – przeciwnik
 dyrektor instytutu – kierownik zakładu – nauczyciel

Ogólnie można stwierdzić⁵:

ktoś – coś – coś
 (x) (y) (z)

W efekcie dostajemy uporządkowaną trójkę ogni⁶:

$$\mathbb{L} = (x, y, z)$$

W skład każdego łańcucha sterowania wchodzi trójka uporządkowanych ogni: podmiot działania (sprawca) [x], pośrednik (narzędzie) [y], przedmiot działania (tworzywo) [z]. Ogniwo [y] składa się z celu działania [c] i metody działania [m] i tworzą łącznie program działania [Prg], którym musi dysponować podmiot (sprawca) działania sterujący [x]:

$$\text{Prg} = (c, m)$$

Przestępstwo można rozpatrywać jako proces sterowania, którego celem jest usunięcie w sposób niezgodny z prawem zakłócenia równowagi funkcjonalnej przestępcy (grupy przestępców). Zwalczanie przestępstwa można również opisać i wyjaśnić w języku cybernetyki i potraktować jako proces sterowania bezpieczeństwem, którego celem jest przeciwdziałanie (profilaktyka) naruszeniu równowagi funkcjonalnej systemu oraz współdziałanie w jej przywróceniu (terapia). Profilaktyka przejawia się w niedopuszczeniu do zaistnienia przestępstwa, zaś terapia polega na obezwładnieniu i ujęciu sprawców przestępstwa, a jeżeli to jest niemożliwe – na ich wykryciu i doprowadzeniu do ukarania, ewentualnie usunięciu powstałych szkód spowodowanych przestępstwem⁷.

Przedmiot sterowania (tworzywo) we wskazanych procesach może być ten sam, tzn. przestępca lub grupa przestępców jako systemy autonomiczne i ich otoczenie. Zadaniem organów ścigania jest ustalenie celu konkretnego przestępstwa, jego metody, podmiotu sterującego przestępstwem (sprawcy) oraz przedmiotu sterowania, na który przestępcy oddziałują (okradają, zastraszają, zabijają itp.).

Do przestępstwa dochodzi w wyniku zaistnienia sprzeczności między interesem społeczeństwa pojmowanego jako system autonomiczny a interesem poszczególnych ludzi lub grupy ludzi. Dochodzi do obniżenia poczucia prawnego i zaniechania przez wspomnianych osobników zachowań zgodnych z przyjętymi normami prawnymi w społeczeństwie. Przyczyny powstania sprzeczności mogą tkwić w zakłóconych przebiegach informacyjnych lub energetycznych. Inaczej mówiąc, chodzi o zakłócenie możliwości realizacji konkretnych potrzeb.

Druga cybernetyczna zasada dwoistości wprowadza rozróżnienie na tor informacyjny i energetyczny (wejścia i wyjścia informacyjne oraz wejścia i wyjścia energetyczne)⁸. Stąd reakcja systemu powstaje w wyniku procesu informacyjnego oraz procesu energetycznego. Inaczej mówiąc, w torze informacyjnym zachodzi proces polegający na wywołaniu konkretnej reakcji spośród wielu możliwych reakcji, natomiast w torze energetycznym musi dojść do doprowadzenia wystarczającej ilości energii potrzebnej do wywołania reakcji.

W związku z powyższymi rozróżnieniami można wymienić cztery główne potrzeby człowieka⁹:

- 1) pobieranie informacji,
- 2) wydawanie informacji,
- 3) pobieranie energii (zasilenia),
- 4) wydawanie energii (zasilenia).

Uwzględniając powyższe prawidłowości związane z systemami i drugą zasadę dwoistości, można wyprowadzić ogólny katalog czynników niszczących dla wszelkiej klasy systemów (bez względu na tworzywo). Czynniki niszczące przejawiają się wyraźnie w przedziałach ekstremalnych, które trzeba rozumieć w dwojakim znaczeniu. Po pierwsze są to nadmierne przeciążenia informacyjne i zasileniowe (występuje maksymalizacja obciążeń), po drugie są to nadmierne niedociągnięcia informacyjne i zasileniowe (wy-

PRZESTĘPSTWO I JEGO ZWALCZANIE W UJĘCIU CYBERNETYCZNYM

stępuje minimalizacja obciążeń), po trzecie są to zarówno nadmierne przeciążenia, jak i niedociążenia zespolone (informacyjno-energetyczne). Wskazane czynniki niszczące mogą być skierowane zarówno na wejścia, jak i wyjścia systemu działania¹⁰.

Z eksplikacji potrzeb człowieka jako systemu wynikają również pewne socjotechniczne metody ujarzmiania ludzi¹¹:

- 1) ograniczenie wiadomości (pobierania informacji),
 - 2) ograniczenie wypowiedzi i decyzji (wydawania informacji),
 - 3) ograniczenie konsumpcji (pobierania energii),
 - 4) ograniczenie działalności (wydawania energii),
- bądź też¹²:

- 1) wmuszanie niechcianych wiadomości,
- 2) wymuszanie niechcianych wypowiedzi i decyzji,
- 3) wymuszanie niechcianej konsumpcji,
- 4) wymuszanie niechcianej działalności.

Pierwsze cztery z tych środków ludzie odczuwają jako naruszenie ich wolności, drugie zaś jako naruszenie ich godności¹³.

Układ przestępczy jako system autonomiczny

System autonomiczny jest to system, który steruje się we własnym interesie i potrafi bronić tej zdolności (w pewnych granicach)¹⁴. Warunkiem koniecznym realizacji wskazanej zdolności jest odpowiednia struktura, która zawiera organy stanowiące podsystemy. Można zasadnie przyjąć, że związek przestępczy realizuje funkcje prostego systemu, tj. zachodzi oddziaływanie na otoczenie – wydawanie informacji i energii oraz pobieranie informacji i energii z otoczenia, przetwarzanie ich i przechowywanie. Wskazane procesy zachodzą w torze informacyjnym oraz torze energetycznym systemu, który tym się różni (od innych systemów), że potrafi trwać w zmiennych warunkach pomimo zakłóceń. Taką zdolność przejawia jedynie system autonomiczny, dzięki wyposażeniu go w organ zwany homeostatem. Zapobiega on przepływowi informacji i energii zmniejszającym możliwość oddziaływania systemu na otoczenie (zbyt dużym oraz zbyt małym przepływowi).

Receptor jest elementem toru informacyjnego i służy do pozyskiwania sygnałów z otoczenia oraz z wewnątrz systemu¹⁵. Relacje między sygnałami stanowią informacje niezbędne do sformułowania diagnozy stanu obecnego, przeszłego i przyszłego struktury oraz otoczenia (problem poznawczy). Jest to etap tworzenia wyobrażeń o sytuacji, którą organizator wykorzystuje do rozwiązy-

wania problemów decyzyjnych. Inaczej mówiąc, chodzi o rozpoznanie możliwości funkcjonowania na danym terenie i wskazania profilu działalności przestępczej (celu), metod i środków realizacji. Receptory powinny dostarczać również informacji o działalności organów ścigania, których zadaniem jest namiar i dezorganizacja związku przestępczego¹⁶.

Korelator jest elementem toru informacyjnego i służy do gromadzenia, przechowywania i przetwarzania informacji¹⁷. Może mieć on formę osobową lub nieosobową, np. techniczną (komputer, telefon, bazy danych, pamięć zewnętrzna itp.). W związku przestępczym funkcję korelatora pełnią osoby zaangażowane w podejmowanie decyzji na różnych poziomach działań przestępczych. Informacje gromadzone w korelatorze są potrzebne do organizowania działalności przestępczej i utrzymania równowagi funkcjonalnej systemu (identyfikacje i eliminacje czynników zakłócających lub niszczących system). Przeciwdziałanie czynnikom zakłócającym system może przejawiać się np. w transferowaniu dóbr i środków, wyeliminowaniu członka/ów grupy, zastosowaniu obserwacji, zniszczeniu fantów, przygotowaniu miejsc ukrywania się przed organami ścigania itp. Korelator pełni również funkcję optymalizacyjną w odniesieniu do zadanego przez kierownictwo grupy celu przestępczego, np. ustalenie taktyki działania i dobór środków, narzędzi, porównywanie i doskonalenie metod przestępstw¹⁸.

Zasilacz jest elementem toru energetycznego i służy do pobierania energii z otoczenia¹⁹. W zorganizowanej grupie przestępczej taką funkcję pełnią osoby odpowiedzialne np. za pobieranie haraczu od opłacających się grupie osób, dopływ środków finansowych z dystrybucji narkotyków, handlu bronią, ludźmi itp. Zasilacz ustala również mechanizmy i reaktywności pobierania energii z otoczenia, co sprawia, że sprawność jego działania warunkuje stabilność grupy przestępczej, ponieważ system ten opiera się przede wszystkim na pomnażaniu zysków przestępczych²⁰.

Akumulator jest elementem toru energetycznego i służy do przetwarzania oraz przechowywania energii (w ogólnym znaczeniu tego pojęcia) w celu jej wykorzystania, w odpowiednim czasie i w zależności od potrzeb²¹. Energia zgromadzona w akumulatorze może mieć różną formę, np. środków w gotówce, nieruchomości, inwestycji w firmy i przedsiębiorstwa, giełdę itp. Energia z akumulatora jest dysponowana w zależności od zaistniałej sytuacji (stabilizacja i rozwój), w jakiej znajduje się grupa przestępcza²².

Efektor jest to element systemu autonomicznego, za pomocą którego oddziałuje on na otoczenie²³. Funkcje efektorów w strukturze przestępczej pełnią bezpośredni wykonawcy przestępstw, które są zaplanowane przez kierownictwo, np. wyegzekwowanie haraczu lub okupu, odebranie środków finansowych, napad, rozbój, kradzież, zastraszanie osób, oszustwo bankowe itp. Efektor odpowiada za przynależność do związku przestępczego, ale także za konkretne, dokonane przestępstwo²⁴.

Homeostat jest elementem systemu autonomicznego, który służy do przeciwdziałania przepływowi informacji i energii zmniejszającym możliwość oddziaływania systemu na otoczenie²⁵. Istotą homeostazy systemu autonomicznego jest zapobieganie utracie zdolności samosterowniczych we własnym interesie, tzn. utrzymywanie struktury systemu

w stanie możliwie bliskim równowagi funkcjonalnej. Funkcję homeostatu w grupie przestępczej pełni właściwe kierownictwo systemu, które nim steruje, tj. wydaje polecenia, rozlicza wykonawstwo i na bieżąco organizuje działalność przestępczą (wskazuje cele działalności przestępczej). Poprzez sprzężenie homeostatu z korelatorem i akumulatorem jednocześnie stabilizuje system i niweluje odchylenia od określonych paramentów bezpieczeństwa. Organizatorem będzie tym samym osoba lub grupa osób zakładająca związek przestępczy (uruchamiająca program sterowania), jak i wywierająca wpływ na jego funkcjonowanie w następnym przedziale czasu. Pojęcie „organizatora systemu” (homeostatu) w odniesieniu do związku przestępczego trzeba rozumieć znacznie szerzej niż w egzegezie przepisów prawa karnego²⁶.

Należy podkreślić, że dowolny system może mieć dużą ilość receptorów oraz efektorów. W grupie przestępczej jedna osoba lub grupa osób może pełnić różne funkcje konstruujące system autonomiczny.

Ogólne metody zwalczania układów przestępczych

Zwalczanie układów przestępczych będzie się przejawiało w całkowitej lub częściowej dezorganizacji systemu (przedmiotu sterowania). Całkowita dezorganizacja systemu polega na obezwładnieniu i zatrzymaniu członków układu przestępczego i ich wyizolowaniu społecznym. Takie działanie zrywa sprzężenia zwrotne pomiędzy podsystemami i niszczy strukturę nadsystemu. Częściowa dezorganizacja systemu polega na takim uszkodzeniu organów lub połączeń, które spowoduje jego stopniowe osłabienie i da możliwość większego sterowania przez organy ścigania.

Rozpatrując zwalczanie układów przestępczych w ujęciu cybernetycznym, można wyróżnić katalog ogólnych metod niszczenia (całkowitego lub częściowo dezorganizowania) wyprowadzonych dedukcyjnie z wzorca systemu autonomicznego²⁷:

- a) zmniejszanie energii zewnętrznej systemu niszczonego; niszczy się źródło, z którego pobierana jest moc systemu zwalczanego lub odcina się dostęp do niego;
- b) zmniejszanie mocy wewnętrznej systemu niszczonego; utrudnia się lub uniemożliwia pobieranie energii zewnętrznej – bez jej zmniejszania; dezorganizuje się organy systemu służące do pobierania energii z otoczenia, tzn. zasilacz;
- c) zmniejszenie mocy całkowitej systemu niszczonego wskutek dezorganizacji akumulatora, np. niszczenie, marnowanie, rozpraszenie rezerw ekonomicznych będących w posiadaniu określonej grupy przestępczej, lub/i dezorganizacji przetwarzania i przechowywania środków energomaterialnych danej struktury;
- d) zmniejszenie mocy całkowitej systemu niszczonego wskutek dezorganizacji przepływów energii w torze energetycznym; dezorganizuje się połączenia między zasilaczem a akumulatorem, między akumulatorem a efektor, między akumulatorem a organizatorem (homeostatem) i korelatorem;

e) zmniejszenie mocy swobodnej systemu niszczonego wskutek zwiększania mocy asekuracyjnej, tzn. mocy jałowej i mocy roboczej; systemowi niszczoneму utrudnia się dostęp do środków niezbędnych do egzystencji, stwarza się takie warunki w otoczeniu, aby moc robocza była jak największa w stosunku do mocy swobodnej; drugi sposób polega na nadmiernej rozbudowie systemu; w przypadku grupy przestępczej będzie to rozbudowa struktury i jej działalności, co prowadzi do zwiększania mocy jałowej i mocy roboczej (wzrasta współczynnik stratności); celem jest zmniejszanie współczynnika swobody ($s \approx 0$);

f) dezorganizowanie efektorów, np. obezwładnienie i izolowanie tzw. „żołnierzy”, w szczególności niszczenie układów przestępczych z uwzględnieniem niszczenia przebiegów informacyjnych polega na²⁸:

- dezorganizowaniu w systemie niszczonym pobierania z otoczenia komunikatów o wartości sterowniczo-wykonawczej dla prowadzenia działań przestępczych; niszczy się źródła informacji przeciwnika poprzez izolację lub dezinformację informatorów; w sposób pośredni niszczy się dopływ komunikatów do receptorów; natomiast w sposób bezpośredni dezorganizacja receptorów polega na niszczeniu siatek szpiegowskich przeciwnika, dezorganizacji pracy podsystemów powołanych w celu zbierania informacji z otoczenia;
- dezorganizowaniu procesów korelacji i homeostazy w systemie niszczonym wskutek niszczenia norm społecznych – głównie norm poznawczych i konstytutywnych (zaraża się system normowirusami, tzn. algorytmami niszczącymi);
- dezorganizowaniu procesów zachodzących w torze informacyjnym – przepływie informacji; dezorganizuje się połączenia między receptorem i korelatorem, między korelatorem i efektor, a zwłaszcza między korelatorem i organizatorem (homeostatem); metody stosowane w celu niszczenia to np. uniemożliwianie lub opóźnianie podjęcia decyzji zgodnych z interesem systemu, dezorganizowanie przepływu informacji między źródłami informacji w terenie a centralą, przesyłanie niekształconych informacji (infowirusy) w celu inspirowania błędnych decyzji.

Zakończenie

Zastosowań wiedzy cybernetycznej przez instytucje bezpieczeństwa można upatrywać zarówno w czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, jak i procesowych. Algorytmy myślenia cybernetycznego mogą przydać się np. w ustaleniu sposobu prowadzenia sprawy operacyjnej czy procesowej, w porządkowaniu materiału przed przygotowaniem ich do analizy kryminalnej, poprzez właściwą identyfikację rodzaju systemu, jego elementów i relacji (wewnątrz systemu i z otoczeniem), co pozwala na drodze analizy systemowej przypisać funkcję, jaką pełnią osoby w systemie. Taka wiedza w konsekwencji daje możliwość typowania taktyki postępowania (przeciwdziałania i zwalczania) adekwatnej do zaistniałej sy-

PRZESTĘPSTWO I JEGO ZWALCZANIE W UJĘCIU CYBERNETYCZNYM

tuacji²⁹. Ponadto program badawczy cybernetyki można wykorzystać do opracowywania skutecznych metod sterowania systemami przestępczymi i ich niszczenia. Swoje diagnostyczne zastosowania w identyfikacji profilu osobowościowego członków w systemach przestępczych posiada również psychocybernetyka (profilowanie i antycypacja zachowań, struktury motywacji, dynamizmu charakteru)³⁰.

Język systemowo-cybernetyczny pozwala opisywać i wyjaśniać problemy bezpieczeństwa w innym świetle, nadawać im nowe, szersze znaczenie, wyciągać wnioski, które często byłyby niemożliwe do wyprowadzenia na gruncie innych nauk. Ponadto użyteczność tych nauk wyraża się w trafności stawiania problemów prakseologicznych i formułowania na nie odpowiedzi. Skutkiem tego osiąga się interesujące połączenie teorii z praktyką i ożywia się dyskurs w obszarze zastosowań cybernetyki w „securitologii”. W takich dyskusjach i eksploracjach autor zawsze chętnie weźmie udział.

- ¹ Zob. szerzej: J. Świniarski, P. Kawalerski, *Drogi i bezdroża securitologii*, WAT, Warszawa 2019; J. Świniarski, M. Rudnicki, *Filary securitologii społecznej*, ELIPSA, Warszawa 2021.
- ² Zob. szerzej: M. Mazur, *Historia naturalna polskiego naukowca*, PIW, Warszawa 1970.
- ³ R. Kozioł, W.R. Dąbrowski, *Cybernetyka dla słuchaczy Akademii Wychowania Fizycznego*, Kraków 2002, s. 20.
- ⁴ J. Konieczny, *Inżynieria systemów działania*, WNT, Warszawa 1993, s. 63.
- ⁵ Tamże.
- ⁶ Tamże.
- ⁷ J. Kossecki, *Elementy nowoczesnej nauki o sterowaniu ludźmi. Socjotechnika, socjocybernetyka, psychocybernetyka. Skrypt dla oficerów Policji*, WZiA, Kielce 2001, s. 152.
- ⁸ H. Greniewski, *Cybernetyka niematematyczna*, PWN, Warszawa 1969, s. 203–250.
- ⁹ M. Mazur, *Homeostaza społeczna*, w: *Procesy samoregulacji w oświacie. Problemy homeostazy społecznej*, red. M. Pęcherski, J. Tudrej, PWN, Warszawa 1983, s. 107–115.
- ¹⁰ Por. J.F. Terelak, *Psychologia stresu*, BRANTA, Bydgoszcz 2001, s. 114.
- ¹¹ Tamże.
- ¹² Tamże.
- ¹³ Tamże.
- ¹⁴ M. Mazur, *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, PWN, Warszawa 1966, s. 55–56.
- ¹⁵ Tamże, s. 51.
- ¹⁶ M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2013, nr 8, s. 133.
- ¹⁷ M. Mazur, *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, s. 54.
- ¹⁸ M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, s. 134–135.
- ¹⁹ M. Mazur, *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, s. 53.
- ²⁰ M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, s. 135–136.
- ²¹ M. Mazur, *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, s. 53.
- ²² M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, s. 136–137.
- ²³ M. Mazur, *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, s. 51.
- ²⁴ M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, s. 137–138.

- ²⁵ M. Mazur, *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, s. 53.
- ²⁶ M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, s. 137.
- ²⁷ J. Kossecki, *Cybernetyka społeczna*, PWN, Warszawa 1981, s. 409–410.
- ²⁸ Tamże, s. 410–411.
- ²⁹ M.A. Kędzierski, *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, s. 146.
- ³⁰ M.H. Górny, *Psychocybernetyka w pracy policji – zarys zagadnienia*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny” 2010, nr 3(5).

Bibliografia

- Greniewski H., *Cybernetyka niematematyczna*, PWN, Warszawa 1969.
- Kędzierski M.A., *Cybernetyczne ujęcie funkcjonowania związku przestępczego przy wykorzystaniu teorii układów autonomicznych (samodzielnych) Mariana Mazura. Zarys problematyki*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2013, nr 8.
- Konieczny J., *Inżynieria systemów działania*, WNT, Warszawa 1993.
- Kossecki J., *Cybernetyka społeczna*, PWN, Warszawa 1981.
- Kossecki J., *Elementy nowoczesnej nauki o sterowaniu ludźmi. Socjotechnika, socjocybernetyka, psychocybernetyka. Skrypt dla oficerów Policji*, WZiA, Kielce 2001.
- Kozioł R., Dąbrowski W.R., *Cybernetyka dla słuchaczy Akademii Wychowania Fizycznego*, Kraków 2002.
- Mazur M., *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*, PWN, Warszawa 1966.
- Mazur M., *Historia naturalna polskiego naukowca*, PIW, Warszawa 1970.
- Problemy homeostazy społecznej*, red. M. Pęcherski, J. Tudrej, PWN, Warszawa 1983.
- Terelak J.F., *Psychologia stresu*, BRANTA, Bydgoszcz 2001.

Słowa kluczowe: cybernetyka społeczna, securitologia systemowa, teoria bezpieczeństwa

Key words: sociocybernetics, systemic securitology, security theory

Summary

Crime and its combating in the cybernetic approach

Science is the kind of human knowledge, which is in a state of incessant transformation, because it develops thanks to the reevaluation of old ideas and introducing the new ones. These ideas describe and explain constantly increasing set of observations and actual facts as well as give the opportunity to predict the new ones. Therefore, science is continually being shaped and is the form in statu fieri. Figuratively speaking – it is always young and its maturity would be, without a doubt, its death. In reference to such an assumption, the Author aims at demonstrating that cybernetics may bring a breath of fresh air to the security science in Poland and rise this branch of knowledge to great heights of methodological maturity.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

TEORIE BEZPIECZEŃSTWA

w zakresie badań przyczyn przestępczości w systemie procesu wykrywania sprawców przestępstw

mł. insp. dr inż. Robert Maciejczyk
ORCID 0000-0003-3111-0555

Zastępca Kierownika
Zakładu Służby Kryminalnej CSP

Zadania służb porządku publicznego w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz w przeciwdziałaniu, zapobieganiu i wykrywaniu sprawców przestępstw są ściśle związane z badaniem przyczyn popełniania czynów zabronionych. Badania naukowe nad bezpieczeństwem w zakresie analiz przyczyn przestępczości mogą stanowić wytyczne w celu zwiększenia sprawności służb w ich działaniach na rzecz obywateli oraz w wykrywaniu przestępstw.

WSTĘP

We współczesnym świecie istnieją zagadnienia obejmujące swym zasięgiem szeroko rozumiane poczucie bezpieczeństwa. Wiele naukowców prowadzi badania w zakresie całego spektrum zagrożeń bezpieczeństwa, poczynając od charakteru ogólnego bezpieczeństwa po szczegółowy zakres jego oddziaływania. Powielanie w przedmiotowym opracowaniu wszystkich obszarów zagrożeń bezpieczeństwa wydaje się niezasadne, ponieważ wiele artykułów naukowych z tego zakresu przedstawiło już ogólny podział i obszary, w jakich jednostka może spotkać się z niebezpieczeństwem w codziennym życiu – w danej chwili lub w perspektywie realizacji celów życiowych.

Przedmiotem analizy niniejszego opracowania są zagadnienia obejmujące wybrane teorie bezpieczeństwa, które korelują z problematyką zagrożeń przestępczością. Zjawisko społeczne, jakim jest przestępczość, nie może pozostać bez realizacji zadań naukowych w tym zakresie. Ogólne jej ujęcie mówi o czynach, które w czasie obowiązywania przepisów prawa są zabronione i stanowią zagrożenie dla obywateli danej jednostki terytorialnej oraz dla porządku prawnego. Badania obejmują również zakres zagrożeń, jaki stanowi liczba osób popełniających przestępstwo w stosunku do obszaru i liczby ludności na terenie, gdzie zostaje popełniona. Tak sformułowany przedmiot opracowania, pozwala na zadanie pytania badawczego, jaki jest wpływ teoretycznych badań w dziedzinie bezpieczeństwa na analizę zagrożeń w związku z zadaniem ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego realizowanego przez służby porządku publicznego.

Jako metodę badawczą przyjęto analizę dostępnych źródeł literaturowych w przedmiocie badań nad przestępczością. W opracowaniu skupiono się na wybranych teoriach dotyczących przyczyn przestępczości, korzystając z bogatego zasobu publikacji odnoszących się do tego zagadnienia.

Przestępstwo, przestępczość i przestępca to trzy podstawowe płaszczyzny badawcze w kryminologii, ściśle ze sobą powiązane¹. Profesor Leszek Wilk (przedmiotem jego badań jest przestępczość gospodarcza) stwierdza, że punktem centralnym w badaniach kryminologicznych jest przestępstwo, niemniej jednak szukamy pewnego punktu uogólnienia i naukowcy przyjmują w swoich badaniach obszar zamknięty pewną wielością przestępstw. Stwierdza również, że uwaga badaczy skupiona jest na sumie przestępstw już popełnionych bądź zagrażających, oraz że nauka w tym zakresie bywa ograniczana ramami rodzajowymi².

TEORIA ŹRÓDEŁ PRZESTĘPCZOŚCI

Poszukiwanie przyczyn przestępczości zawsze jest związane z zachowaniem jednostki, jej cechami wrodzonymi, nabytymi umiejętnościami czy środowiskiem, w którym się wychowała i przebywała. Nauka wskazuje, że przyczyny przestępczości tkwią w cechach psychicznych i fizycznych człowieka³. Psychologia zdrowia, stworzona przez Freuda, określana jako psychoanaliza, pierwszych przyczyn przestępczości poszukiwała w zaburzeniach stosunków w rodzinie. To nie Zygmunt Freud szukał w tym przyczyn przestępczych zachowań, ale jego następcy te zachowania i osobowość przestępcy przyjęli za główne nurty badawcze w swoich pracach. Koncepcje utworzone przez naukowców obejmowały m.in. mechanizmy związane z zachowaniem jednostki dążącej do popełnienia czynu zabronionego. Zakładali, że przestępca chcieli zostać ukarani, dlatego poczucie winy jest elementem wpływającym na dokonanie czegoś zabronionego. Inne założenie badawcze przyjmowało stwierdzenie o potrzebie schwywania jednostki, gdyż obawia się ona, że będzie zdolna do jeszcze gorszych czynów. Zgodnie z inną teorią sprawca dopuszcza się czynu zabronionego, ponieważ jego rozwój był

TEORIE BEZPIECZEŃSTWA

zaburzony i nie wykształciła się, odpowiednio dostosowana społecznie, struktura osobowości – ja. Wśród założeń znajdowała się również koncepcja wskazująca, że popełnienie czynu zabronionego jest rekompensatą jednostki za brak zaspokojenia potrzeb w środowisku rodzinnym. Poszukiwania badawcze obejmowały również obszar motywowany chęcią uzyskania akceptacji i miłości osób znaczących. Jedno z założeń koncentrowało się na związku z wadliwym wykształceniem się ego i superego. Powstała również teoria, że jednostka popełnia przestępstwa, gdyż ma zbyt rozwinięte superego, które nie pozwala na zaspokojenie żądań sfery id⁴. W badaniach zapoczątkowanych jeszcze w ubiegłym stuleciu zdecydowanie najczęściej wskazywano przyczyny społeczno-ekonomiczne przestępczości, takie jak bezrobocie i ubóstwo. Stwierdzono, że przyczyny przestępczości leżą w sferze zjawisk makrospołecznych, nie zaś po stronie jednostkowych, np. psychologicznych uwarunkowań działania przestępców. Inne wnioski wskazywały również, że wzrost przestępczości powodują zbyt łagodne wyroki dla przestępców⁵. Szczególnie dotyczyło to osób nieletnich, w przypadku których badania wykazały, że 50% respondentów wskazywało, iż najważniejszą przyczyną jest „poczucie bezkarności młodocianych, którzy wiedzą, że grozi im co najwyżej osadzenie w poprawczaku”⁶. Naukowcy stwierdzają, że charakterystyczne dla większości przestępców cechy psychiczne obejmują ubogie życie wewnętrzne, impulsywne, powstające bez zastanowienia, reakcje emocjonalne na bodźce z otoczenia, a tym samym niestabilność emocjonalną, dezorganizację wewnętrzną, lekkomyślność, nieobliczalność⁷. Obawy budzi duży odsetek sprawców czynów przestępczych, którzy uczestniczą w takich kategoriach przestępstw, jak: włamania, kradzieże mienia społecznego, rozboje i gwałty. Przestępczość nieletnich jako problem społeczny nosi w sobie znaczny potencjał niebezpieczeństwa, większy niż pozostałe odmiany przestępczości. Wejście nieletnich na drogę przestępstwa pozostawia trwałe deformacje osobowości bardzo trudne do naprawienia w wieku dojrzałym⁸. Nauka przyjmuje, że przyczyny przestępczości osób niepełnoletnich związane są z zaburzeniami zdrowia psychicznego dziecka lub jego rodziny, a także z zaniedbaniami wychowawczym oraz wpływem środowiska. Jedną z przyczyn przestępczości wśród nieletnich jest również niewydolność funkcjonalna instytucji opiekuńczo-wychowawczych⁹.

ELEMENTY PROCESU WYKRYWCZEGO

Proces wykrywania sprawców przestępstw opiera się na elementach postępowania karnego, spełniających jego podstawowe cele, w tym przede wszystkim wykrycie sprawcy czynu zabronionego oraz zebranie dowodów dla sądu. Jest to elementarny obowiązek każdej ze służb porządku publicznego, która pod nadzorem organu ścigania, jakim jest prokurator, otrzymała narzędzia procesowe do wykrywania sprawców przestępstw i właściwego procesowego dokumentowania tych czynności. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę, że same czynności procesowe wystarczą do wykrycia sprawcy ujętego na gorącym uczynku lub w bezpośrednim pościgu oraz sprawcy, którego rozpoznaje ofiara, pokrzywdzony. Co jednak należy zrobić, kiedy na miejscu zdarzenia brak jakichkolwiek śladów wskazujących na sprawcę? Prowadzimy oględziny miejsca, szukamy kamer

monitoringu, przeszukujemy otaczający teren, pytamy sąsiadów i wykonujemy wiele innych czynności niezbędnych do właściwego poprowadzenia czynności wykrywczych. Jak wskazuje profesor Ewa Gruza: „W praktyce organów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny niejednokrotnie zachodzi potrzeba dyskretnego zdobywania informacji oraz poufnego monitorowania zachowań osób podejrzewanych o popełnianie przestępstw”¹⁰.

Takie sformułowanie odkrywa przed nami metody, które pomagają uzyskiwać informację w prowadzonych czynnościach operacyjno-rozpoznawczych. Zanim jednak dowiemy się, jak z tych czynności uzyskać dowody do postępowania przygotowawczego, a jak się ich „broni” w postępowaniu głównym, należy zdefiniować obszary tego dyskretnego¹¹ poszukiwania informacji o miejscu, osobie, zachowaniu, działaniu, używaniu środków komunikacji teleinformatycznej i innym ludzkim zachowaniu we współczesnym świecie.

Posługiwanie się kompetencjami przez służby policyjne, specjalne, ochrony bezpieczeństwa czy porządku publicznego, ma wpływ na sposób i możliwości korzystania z praw i wolności jednostki. Stąd też ich aktywność zawsze budziła i wciąż budzi emocje. Z jednej strony akceptujemy ich pracę, gdy złapią przestępcę, udaremnią zamach terrorystyczny lub odnajdą zaginioną osobę. Z drugiej zaś kryzostujemy, gdy podejrzenia padają na osobę niewinną, albo zostajemy zatrzymani z uwagi na jakąś „drobną” sprawę popełnioną wcześniej, o której nikt już właściwie nie powinien pamiętać. Niekiedy powodem słusznej krytyki jest oczywiste dla wszystkich nadużycie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków, niewykonanie jakiejś czynności czy też uczynienie tego w sposób niewłaściwy¹².

Wśród kompetencji tychże służb szczególny charakter mają czynności operacyjno-rozpoznawcze. Budzą one ciekawość i rodzą wiele pytań, co w pierwszym rzędzie wynika z ich (w znacznej mierze) niejawnego charakteru, a tym samym pewnej tajemniczości. To zaś, co ukryte, rodzi samo w sobie pokusę odkrycia i skomentowania. Ciekawość jest wszakże cechą ludzką. Można wręcz zażartować, że w tym wypadku łączy ona zarówno funkcjonariuszy zbierających informacje, jak i komentatorów (recenzentów) ich działań¹³. Nakłada się na to znaczna liczba publikacji (literatury) o tematyce kryminalnej i szpiegowskiej, której autorzy „dodają” do standardowego katalogu działań formacji porządku i ochrony bezpieczeństwa takie, które rozpalają emocje i mają sprawiać wrażenie nieograniczonych możliwości w pracy tych służb. Nie bez wpływu na ocenę społeczną w tym zakresie są również enuncjacje osób, które były związane ze służbami albo badają naukowo ich aktywność, i tym samym przekaz tych osób (choć nie zawsze prawdziwy) uznawany jest za wiarygodny. Tymczasem to, że istnieje (jak wynika wprost ze wspomnianych wyżej „źródeł”) techniczna możliwość podsłuchania każdego telefonu, śledzenia każdej osoby 24 godziny na dobę i przejęcia jej komputera, nie oznacza, że tak wygląda bieżąca praca każdego policjanta, funkcjonariusza ABW lub agenta CBA, realizującego czynności operacyjno-rozpoznawcze¹⁴.

W każdym prawodawstwie istnieją bowiem ograniczenia formalne i faktyczne dla pozyskiwania informacji (danych) i korzystania z nich. Wynikają one z norm ustrojowych, ustawowych, orzecznictwa sądowego, a wreszcie możliwości technicznych i zdolności ludzkich¹⁵.

TEORIA BADAWCZA PROFESORA LESZKA WILKA

W historycznych analizach dokumentów L. Wilk odnajduje zapisy, że pierwsze próby ujmowania w syntetyczne definicje zjawiska polegającego na dokonywaniu przestępstw skierowanych przeciwko ponadindywidualnym interesom gospodarczym zostały podjęte jeszcze w dziewiętnastym wieku, dokładnie zaś w 1872 r., kiedy to E.C. Hill wygłosił cykl wykładów zatytułowanych „Kryminalni kapitaliści”. Samo zaś pojęcie „przestępczość gospodarcza” jest terminem, który podobnie jak termin „prawo karne gospodarcze” funkcjonuje od lat trzydziestych dwudziestego wieku. W owym czasie wykształciły się dwie konkurencyjne wobec siebie koncepcje przestępczości gospodarczej: jedna kontynentalna – przedmiotowa, zapoczątkowana przez K. Lindemana i rozwijana dalej głównie przez naukę niemiecką, następnie zaś przejęta przez doktrynę prawa większości państw europejskich – oraz druga amerykańska – podmiotowa, wprowadzona do nauki przez E.H. Sutherlanda, autora monografii „White Collar Crime” („Przestępczość białych kołnierzyków”), rozwijana dalej w państwach o anglosaskiej tradycji prawnej. W swoich rozważaniach L. Wilk stwierdza, że przedmiotowe koncepcje przestępczości gospodarczej kładły akcent na charakter czynów, podmiotowe natomiast interesowały się raczej cechami sprawców¹⁶. Przeprowadzone badania wskazują, że za cechy przestępczości gospodarczej, dostrzegane we wszystkich jej koncepcjach, uznaje się przede wszystkim:

- brak w działaniach sprawców przemocy, a jako strona podmiotowa występuje działanie, które ma pozory legalności, a polega na nadużywaniu instytucji życia gospodarczego;
- poważne straty materialne i niematerialne jako następstwa takich działań, przy czym te ostatnie wykraczają niekiedy poza sferę życia gospodarczego (np. w przypadku korupcji);
- ofiary to działają i instytucje systemu gospodarczego;
- stosunkowo znaczna liczba sprawców rekrutuje się z wyższych warstw społecznych¹⁷.

Koncepcje przestępczości gospodarczej L. Wilk ujmuje następująco: administracyjne, dziennikarskie, profesjonalne i marksistowskie. Ujęcie administracyjne kładzie akcent na dobra chronione prawem, które są atakowane czynami sprawców. Czołowym przedstawicielem takiego modelu definiowania jest K. Tiedemann, który twierdzi, że przestępczość gospodarcza składa się z zakazanych przez prawo zachowań, które uderzają w ponadindywidualne interesy gospodarcze, przy czym istota tych czynów sprowadza się do wykorzystywania zaufania niezbędnego do prowadzenia działalności w obrocie gospodarczym. Czyny te mają być zwrócone przeciwko obowiązującemu systemowi gospodarczemu.

W ujęciu zwanym dziennikarskim widoczne jest podłoże socjologiczne, gdyż stanowi ono przejaw dziennikarskiej tradycji poszukiwania sensacji, wykrywania i śledzenia afer. Cechą charakterystyczną koncepcji dziennikarskich jest rozszerzenie pola obserwacji, wychodzenie poza czynniki tradycyjnie określone jako kryminalne, co umożliwiło wykazanie powiązań natury przestępczej między światem mafijnym a legalnymi strukturami finansowymi. Pozwoliło to także na skoncentrowanie się na sprawcach przestępstw gospodarczych i pokazanie, że są to często osoby szanowane, zajmujące wysoką pozycję w hierarchii społecznej. Niektórzy

autorzy są zdania, że wadą ujęcia dziennikarskiego jest nadmierne przesunięcie ciężaru z czynu na osobę sprawcy.

Kolejna grupa teorii przestępczości gospodarczej odwołuje się do kryterium profesjonalizmu w prowadzeniu działalności rynkowej, stąd stosują one nazwę „przestępczość przedsiębiorstw”. Czołową przedstawicielką tych koncepcji jest M. Delmas-Marty, która zwraca uwagę, że przedmiotem przestępczości gospodarczej są głównie zachowania członków przedsiębiorstw, które godzą w porządek finansowy, ekonomiczno-społeczny oraz poziom życia danego społeczeństwa. Jak się podkreśla, w krajach o rozwiniętej gospodarce wolnorynkowej około 75% poważnych przestępstw gospodarczych popełnianych jest w związku z działalnością przedsiębiorstw. Poprzez wskazanie na okoliczność działania sprawcy w strukturach przedsiębiorstwa do przestępczości przedsiębiorstw zaliczana jest szeroka gama czynów, m.in. przeciwko środowisku, bezpieczeństwu pracy czy konsumentom.

Ostatnia grupa teorii powstała pod wpływem ideologii marksistowskiej. Kładą one akcent na proceder przestępczego wyzyskiwania klas społecznych o niskim statusie materialnym przez tzw. klasy posiadające.

Jak widać, niektóre z przedstawionych ujęć przestępczości gospodarczej, zwłaszcza dziennikarskie i profesjonalne, mimo że zaklasyfikowane są do ujęć zasadniczo przedmiotowych, to jednak zwracają też uwagę na czynniki podmiotowe. Za pierwszą nowoczesną koncepcję przestępczości gospodarczej w Polsce, odpowiadającą już wolnorynkowemu realiom gospodarczemu, L. Wilk uznaje teorię stworzoną przez profesor Oktawię Górniok. Już w czasie transformacji ustrojowej wskazywała ona na trzy grupy patologicznych zachowań gospodarczych. Do pierwszej grupy zaliczyła zachowania przestępcze w gospodarce nakazowo-rozdzielczej, stanowiącej pozostałość poprzedniego systemu. Druga grupa stanowi typ przestępstw wynikający z okresu przejściowego. Natomiast trzecia to zachowania właściwe gospodarce rynkowej, uderzające w ponadindywidualne interesy gospodarcze społeczeństwa. Precyzując definicję przestępczości gospodarczej w sferze rozwiniętej gospodarki rynkowej, O. Górniok określiła ją jako: „ogół bezprawnych zachowań naruszających lub zagrażających przyjętym w systemie gospodarczym zasadom podziału majątku i dochodu społecznego oraz zabezpieczeniu egzystencjalnych warunków bytu jednostki przed ekscesami w działalności przedsiębiorstw”¹⁸. L. Wilk w swoich wnioskach badawczych mówi o dwóch głównych nurtach ujmowania przestępczości gospodarczej. Pierwszy, kontynentalny, nastawiony jest na czyn sprawcy, akcentując zarazem rolę dóbr naruszonych przestępstwem. Drugi, anglosaski, uwypukla rolę sprawcy w przestępstwie. Autor podkreśla, że koncepcja anglosaska wydaje się węższa i odpowiada mniej więcej temu, co w modelu kontynentalnym nazywane jest przestępczością służbową. Uważa, że tworzone w Polsce koncepcje przestępczości gospodarczej wpisują się w myśl kontynentalną. Jego zdaniem, nauka kryminologii w obszarze przestępczości gospodarczej stara się, oprócz badania jej przejawów i prób określania zakresu, poznać czynniki kryminogenne, sprzyjające szerzeniu się tej kategorii przestępczości, oraz badać sprawców przestępstw gospodarczych w celu wypracowania skutecznych sposobów przeciwdziałania temu zjawisku. Zauważa również, że postępująca organizacja przestępczości, w tym szczególnie gospodarczej, łamie bariery, jakie dotychczas oddzielały sprawców z podziemia gospodarczego od tych, którzy działają formalnie legalnie¹⁹.

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA POZIOM BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

Nauka wskazuje, że każdemu zjawisku, w tym związanemu z eliminacją czynu przestępczego, towarzyszą trudności i problemy, które wpływają na nie w sposób dezorganizujący. Rozwiązaniem pozostaje określenie charakteru tych zjawisk, które będą podstawą w procesie tworzenia bezpieczeństwa publicznego poprzez zapobieganie, przeciwdziałanie przestępczości oraz wykrywanie ich sprawców.

Problem badawczy w świecie nauki w tym zakresie obejmuje uporządkowanie wiedzy na temat czynników, które traktowane są jako determinanty stanu bezpieczeństwa publicznego. Związane to jest głównie z chęcią stworzenia jak najbardziej sprawnego systemu gwarantującego bezpieczeństwo każdemu obywatelowi. Oczywiście jest, że bezpieczeństwo musi się opierać na stabilnych fundamentach, do których wielu teoretyków zalicza przede wszystkim stabilność państwa i aktywność kraju na arenie międzynarodowej²⁰. Dlatego też podjęto pierwsze próby klasyfikacji zagrożeń, które w początkowych fazach nie były doskonałe. Pierwsze typologie opierały się raczej na przypuszczeniach oraz domysłach badaczy bez udowodnienia w postaci badań.

Rozważania na temat potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa należy rozpocząć od przytoczenia najbardziej trafnych definicji bezpieczeństwa, w pierwszej kolejności od definicji prezentowanej przez K. Żukrowską. Według autorki jest to stan, w którym nie ma żadnych zagrożeń dla podstawowych wartości zarówno pojedynczych obywateli, jak i grup²¹. M. Lisiecki pisze, iż bezpieczeństwo „(...) stanowi podstawową potrzebę każdego człowieka. Dlatego podstawowym zadaniem każdego państwa powinno być stworzenie, a następnie doskonalenie systemu bezpieczeństwa tak, aby tę potrzebę społeczną zapewnić – zarówno w okresie względnej stabilności, jak i zmiennych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, zarówno obecnie, jak i w przyszłości”²². Potwierdzeniem tego poglądu jest między innymi zapis zgodny z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1997, który pokazuje, iż rolą państwa polskiego jest dbanie o byt i rozwój obywateli, czyli stworzenie warunków do zaspokajania potrzeb coraz wyższego rzędu²³. Wagę zagadnienia potwierdzają zapisy w ustawach zasadniczych, ustawach szczegółowych, wielość instytucji funkcjonujących na rzecz bezpieczeństwa oraz podmiotów stanowiących nadzór i kontrolę nad nimi.

W opinii badanych respondentów z różnych regionów kraju, którzy traktowani są jako reprezentanci społeczności lokalnej, bezpieczeństwo rozumiane jest jako stan świadomości człowieka, w którym czuje się on wolny od jakichkolwiek zagrożeń, pociągający za sobą uczucie spokoju i komfortu. Odbierane jest jako stan bez lęku i niepokoju o siebie i innych, pozwalający poczuć pewność jutra. Zapewniający brak zagrożenia utraty zdrowia, mienia i życia, pełen komfort psychiczny umożliwiający realizację życiowych marzeń i celów. Umożliwiający życie bez zagrożenia, niczym niezakłócone współistnienie człowieka z innymi ludźmi i środowiskiem przyrodniczym. Sytuacja, w której człowiekowi nic nie zagraża, a w nagłych nieprzewidzianych wypadkach może on liczyć na pomoc i wsparcie innych. Bezpieczeństwo jest również rozumiane wśród obywateli jako określone czynniki i działania powołanych do tego instytucji, które gwarantują przeciętnemu obywatelowi dobre samopoczucie i pewność jutra²⁴.

Nauka stwierdza, że uwzględniając współczesne rozumienie bezpieczeństwa, przyjmuje się, że zagrożeniem bezpieczeństwa obywateli będzie przenikający się ciąg zdarzeń lub stosunków społecznych, w którym z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju wewnętrznego²⁵. Badacze bezpieczeństwa wyodrębniają dwa jego aspekty – wewnętrzny i zewnętrzny, tworząc dla nich przenikające się, interaktywne płaszczyzny. Współcześnie funkcjonujące państwo w szczególnym stopniu jest zobligowane do uwzględniania czynników zewnętrznych z powodu ich zmiennego charakteru. Rozwiązania w obszarze bezpieczeństwa narodowego muszą ulegać dostosowaniu do zmian zachodzących w otoczeniu państwa. Tworzenie systemów bezpieczeństwa państwowego uwarunkowane jest również szeregiem czynników, które wynikają z relacji z otoczeniem wewnętrznym. Praktycznie każdy sektor polityki wewnętrznej danego państwa niesie ze sobą zagrożenia dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa. W każdym z nich określa się potencjalne problemy, które mogą wystąpić i być potencjalnym zakłóceniem rozwoju społecznego, życia i zdrowia jednostki i posiadanego mienia²⁶.

Badania wykazują, że na obraz systemu bezpieczeństwa państwa, w tym podsystemu bezpieczeństwa wewnętrznego, ma wpływ wiele niebezpieczeństw, które naukowcy dzielą na: pochodzące z otoczenia zewnętrznego, czyli stan braku równowagi występujący w odniesieniu do zagrożeń mogących wystąpić z zewnątrz, jest to problem powodujący zwiększenie ryzyka prawdopodobieństwa utraty lub ograniczenia suwerenności, jak również integralności terytorialnej państwa, oraz pochodzące z wnętrza państwa, czyli stan braku równowagi osiągnięty w odniesieniu do zagrożeń wewnątrz układu państwowego, innymi słowy jest to rodzaj zagrożenia, w wyniku którego może powstać prawdopodobieństwo zmniejszenia się zdolności organów władzy do utrzymania ładu i porządku publicznego w państwie²⁷.

TEORIA PRZYCZYN DZIAŁALNOŚCI W ZORGANIZOWANEJ GRUPIE PRZESTĘPCZEJ

Przez lata nie udało się jednak naukowcom stworzyć jednoznacznej definicji określającej przestępczość zorganizowaną. Zmiany, które zachodzą we współczesnym świecie, powodują, że organizacje przestępcze dostosowują swoje struktury do potrzeb, w związku z czym trudno jest określić, czym tak właściwie jest przestępczość zorganizowana²⁸. Dynamiczny charakter tej formy przestępczości powoduje, iż zmienia się zarówno wybór, jak i hierarchia najistotniejszych cech branych pod uwagę podczas definiowania przestępczości zorganizowanej. Specyfika poszczególnych form tego zjawiska zmienia się w czasie, lecz pewne elementy wskazujące na zorganizowany charakter działalności przestępczej wydają się niezmiennie. Ogólnie ujmując, można stwierdzić, że przestępczość zorganizowana jest takim działaniem, które nie tylko wprowadza chaos, ale także opiera się na działalności nielegalnej, niezgodnej z prawem. Narusza równowagę systemów społecznych i przyczynia się do destabilizacji. Działa wbrew łaadowi społecznemu i to zarówno pod względem gospodarczym, prawnym, jak i moralnym²⁹.

Bardzo często także przestępczość zorganizowanej nie da się sklasyfikować z tego względu, że nie są to czyny, któ-

re określone są w kodeksach karnych i zagrożone ustawową karą. Przestępczość zorganizowana to nie pojedyncze czyny jakiejś osoby, tylko grupy osób, które podejmują się nielegalnej działalności. Zazwyczaj stosuje się określenia grupa czy też organizacja, jednak ustalenie jej składu oraz terenu działalności nastrocza wielu problemów. Próby zdefiniowania zjawiska przestępczości zorganizowanej podejmowano wielokrotnie w różnych doktrynach badawczych. Uwzględniano wiele czynników wskazujących na zorganizowany charakter popełnianych przestępstw. Podstawową trudnością w zdefiniowaniu zjawiska była wielowarstwowość przyczyn i różnorodność form jego występowania. Przedstawiając poglądy na istotę przestępczości zorganizowanej, należy przede wszystkim rozróżnić dwa często mylone pojęcia. Czym innym jest przestępczość zorganizowana jako zjawisko społeczne, a czym innym konkretna zorganizowana grupa przestępcza, występująca jako podmiot czynów zabronionych przez prawo. Nauka stwierdza, że nieodłączną cechą działania w zorganizowanej grupie jest dążenie do pozyskania na swoją stronę, za pomocą łapówki, szantażu lub aktu terroru, przedstawicieli organów ścigania, sądownictwa, administracji publicznej i polityków. W dzisiejszym znaczeniu dąży ona do rozszerzenia swych wpływów w majątku i niwie działania³⁰.

W prawie karnym działalność w zorganizowanej grupie podlega karze w świetle art. 258 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2021 r. poz. 2345, z późn. zm.). Ustawodawca przewiduje tu:

Art. 258. [Przestępczość zorganizowana. Udział w zorganizowanej grupie przestępczej] § 1. Kto bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli grupa albo związek określone w § 1 mają charakter zbrojny albo mają na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Kto grupę albo związek określone w § 1 w tym mające charakter zbrojny zakłada lub taką grupę albo związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Kto grupę albo związek mające na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym zakłada lub taką grupę lub związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Przypomnienia wymaga tu fakt, że termin „przestępczość zorganizowana” po raz pierwszy pojawił się w art. 5 ustawy z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego. Zapisy ustawy penalizowały obrót pieniędzmi pochodzącymi ze zorganizowanej przestępczości powiązanej z: obrotem środkami odurzającymi lub psychotropowymi; fałszowaniem pieniędzy lub papierów wartościowych; wymuszaniem okupu oraz handlem bronią. Zdefiniowano tu zjawisko przestępczości zorganizowanej przez określenie dotyczących jej przestępstw³¹.

Struktura grupy przede wszystkim zależy od charakteru oraz działania. Jednym z podstawowych zadań takiej grupy jest wymuszanie posłuchu siłą. Grupa przestępcza składa się przede wszystkim z takich osób, które nie posiadają żadnego wykształcenia oraz mają historię patologiczną. Strukturę zorganizowanej grupy przestępczej w warunkach polskich określa zasięg działania – występują grupy lokal-

ne obejmujące działaniem całe miasto, regionalne, krajowe i międzynarodowe. Innym wskaźnikiem są kierunki działania, według tego kryterium można podzielić grupy na: narkotykowe, kryminalne oraz zajmujące się przestępczością gospodarczą i cyberprzestępczością. Innym kryterium określania zorganizowanej grupy jest jej skład. Według W. Mądrzejewskiego wydziela się grupy takie, jak np.: polskie, etniczne, międzynarodowe³². Analizując strukturę grup przestępczych, należy zauważyć, że działają one na dwóch układach: sieciowym i hierarchicznym. Struktura zależy zarówno od obszaru działania grupy, jak i jej wielkości. W pełni nie da się dokonać podziału grup, ponieważ działają one na różnych obszarach i wymagają specjalizacji. Wyróżniamy następujące typy grup z podziałem na ich strukturę:

- hierarchiczna, jest jedną z najprostszych form zorganizowanych grup przestępczych, która charakteryzuje się tym, że ma jednego przywódcę, a osoby mu podległe mają wyodrębnione role;
- hierarchiczno-regionalna – grupy takie charakteryzują się wyjątkowo surową dyscypliną oraz podporządkowaniem się osób danej grupy liderowi;
- sieciowo-gronowa – w tej grupie widać wyraźnie określoną liczbę osób, które ze sobą współpracują oraz w razie potrzeby wykonują wszystkie zadania na rzecz danej grupy;
- sieciowa, gdzie grupy te opierają się na zadaniach kilku określonych osób, które nie są powiązane z członkami grupy³³.

PODSUMOWANIE

Badania, wskazując na zależności obywateli funkcjonujących we wspólnocie i bezpieczeństwa, uwzględniają największe wartości i potrzeby jednostki w zakresie zapewnienia ochrony jej życia, zdrowia i mienia. Organizacja państwa i jego struktury administracyjnej wraz z organami ścigania są zobowiązane do zapewnienia jednostce, obecnie i w przyszłości, warunków spokojnego i bezpiecznego funkcjonowania.

Należy stwierdzić, że teoretyczne badania w dziedzinie bezpieczeństwa w obszarze obejmującym przyczyny przestępczości wykorzystywane są przez służby porządku publicznego przede wszystkim do działań profilaktycznych. Naukowcy, łącząc rozważania teoretyczne z praktyką, wyróżniają dwa rodzaje przestępczości. Jedną jest przestępczość ujawniona, czyli taka, gdzie przestępstwa zostały faktycznie popełnione i o których informacje dotarły do organów ścigania dzięki zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa przez obywateli bądź przez źródła własne organów ścigania. Druga to przestępczość ukryta, która nie została ujawniona. Określana jest mianem ciemnej liczby przestępstw faktycznie popełnionych, ale takich, o których informacja nie dotarła do organów ścigania³⁴.

Pożądanym efektem procesu badawczego jest zatem zbieżność pomiędzy teorią a praktyką działania. Teoria bowiem nie tylko odkrywa określone prawa, procesy, relacje i zagrożenia, które występują w przestrzeni narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa, ale także proponuje nowe rozwiązania i procedury działania, jak również wskazuje na jakościowo nowe zagrożenia, które mogą zakłócić homeostazę środowiska bezpieczeństwa. Tak więc mamy do

TEORIE BEZPIECZEŃSTWA

czynienia ze swoistym kreowaniem rzeczywistości przez teorię. Zatarciu bowiem ulega cienka linia podziału, jaka istnieje między nauką a praktyką, co poprzez efekt synergii pozwala na wskazanie decydom, jakie działania należy podejmować, by zrealizować wizję bezpiecznej przyszłości we wszystkich jej aspektach i wymiarach³⁵.

Należy stwierdzić, że badania nad przestępczością, które mają wpływ na zakres uprawnień służb wykrywczych, powinny cechować się rzetelnością w odniesieniu do prawa, precyzją w określaniu uprawnień operacyjnych. Badania naukowe w obszarze bezpieczeństwa, przed wykorzystaniem ich wyników czy wniosków, powinny podlegać analizie prawnej, uzgodnieniom społecznym i sprawdzeniom praktycznym. Nie ma żadnych wątpliwości, że mogą one przynosić wymierne efekty, ale ich wykorzystanie powinno podlegać ocenie kompetentnych organów ścigania z uwzględnieniem odpowiedzialności za ich recenzję. Analizując postawione ogólne tezy badawcze dotyczące przyczyn przestępczości, należy dokonać ich weryfikacji praktycznej.

¹ L. Wilk, *Przestępczość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawcy*, <https://www.edukacjaprawnicza.pl/przestepczosc-gospodarcza-pojecie-przyczyny-sprawcy/> [dostęp: 18.05.2022 r.].

² Tamże.

³ B. Gruszczyńska, M. Marczewski, A. Siemaszko, *Atlas przestępczości w Polsce*, Warszawa 2009, s. 83.

⁴ Tamże, s. 85.

⁵ J. Buczyński, *Teorie bezpieczeństwa, procedury i metody badawcze*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny dla Bezpieczeństwa” 2011, nr 2, s. 53.

⁶ Tamże, s. 53–63.

⁷ *Przestępczość nieletnich. Aspekty psychospołeczne i prawne*, red. J.M. Stanik, L. Woszcza, Katowice 2005, s. 108.

⁸ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2004, s. 127.

⁹ *Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka*, red. B. Urban, Kraków 2001, s. 83.

¹⁰ E. Gruza, *Zakres kompetencji organów policyjnych uprawnionych do wnioskowania o kontrolę operacyjną*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2016, nr 14, s. 31.

¹¹ Tamże.

¹² T.M. Miłkowski, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze a prawa i wolności jednostki*, Warszawa 2020, s. 56.

¹³ Tamże, s. 57.

¹⁴ Tamże, s. 58.

¹⁵ Tamże, s. 59.

¹⁶ L. Wilk, *Przestępczość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawcy*, <https://www.edukacjaprawnicza.pl/przestepczosc-gospodarcza-pojecie-przyczyny-sprawcy/> [dostęp: 18.05.2022 r.].

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Z. Ciekanski, *Infrastruktura bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2010, s. 42.

²¹ K. Żukrowska, M. Grącik, *Bezpieczeństwo międzynarodowe – teoria i praktyka*, Warszawa 2006, s. 21.

²² M. Lisiecki, *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Warszawa 2011, s. 19.

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

²⁴ P. Tyrała, *Zarządzanie bezpieczeństwem*, Kraków 2000, s. 56.

²⁵ R. Jakubczak, J. Kaczmarek, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Warszawa 2006, s. 109–110.

²⁶ K. Żukrowska, M. Grącik, *Bezpieczeństwo międzynarodowe – teoria i praktyka*, s. 263.

²⁷ M. Lisiecki, *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, s. 29.

²⁸ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana, system zwalczania*, Warszawa 2008, s. 31.

²⁹ A. Krukowski, *Problemy zapobiegania przestępczości*, Warszawa 1982, s. 38.

³⁰ J. Świeczyński, *Cudzoziemcy jako sprawcy i ofiary przestępstw w Polsce*, w: *Policja Polska wobec przestępczości zorganizowanej*, red. W. Pływaczewski, J. Świerczewski, Szczytno 1997, s. 179.

³¹ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana, system zwalczania*, s. 34.

³² Tamże, s. 38.

³³ *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, red. L. Paprzycki, Z. Rau, Warszawa 2009, s. 197.

³⁴ L. Wilk, *Przestępczość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawcy*.

³⁵ J. Buczyński, *Teorie bezpieczeństwa, procedury i metody badawcze*, s. 63.

Bibliografia

Buczyński J., *Teorie bezpieczeństwa, procedury i metody badawcze*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny dla Bezpieczeństwa” 2011, nr 2.

Ciekanski Z., *Infrastruktura bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2010.

Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka, red. B. Urban, Kraków 2001.

Gruszczyńska B., Marczewski M., Siemaszko A., *Atlas przestępczości w Polsce*, Warszawa 2009.

Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2004.

Jakubczak R., Kaczmarek J., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Warszawa 2006.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

Krukowski A., *Problemy zapobiegania przestępczości*, Warszawa 1982.

Lisiecki M., *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Warszawa 2011.

Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana, system zwalczania*, Warszawa 2008.

Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, red. L. Paprzycki, Z. Rau, Warszawa 2009.

Przestępczość nieletnich. Aspekty psychospołeczne i prawne, red. J.M. Stanik, L. Woszcza, Katowice 2005.

Świeczyński J., *Cudzoziemcy jako sprawcy i ofiary przestępstw w Polsce*, w: *Policja Polska wobec przestępczości zorganizowanej*, W. Pływaczewski, J. Świerczewski, Szczytno 1997.

Tyrała P., *Zarządzanie bezpieczeństwem*, Kraków 2000.

Wilk L., *Przestępczość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawcy*, <https://www.edukacjaprawnicza.pl/przestepczosc-gospodarcza-pojecie-przyczyny-sprawcy/>.

Żukrowska K., Grącik M., *Bezpieczeństwo międzynarodowe – teoria i praktyka*, Warszawa 2006.

Słowa kluczowe: przestępczość, zapobieganie przestępczości, przyczyny zachowań przestępczych

Key words: crime, crime prevention, causes of criminal acts

Summary

Security as a scientific value in the system of research on the needs of the process of detecting perpetrators of criminal acts

The tasks of public order services in the field of ensuring public safety and order as well as in counteracting, preventing and detecting perpetrators of crimes are closely related to the examination of the reasons for committing prohibited acts. Research on the theory of security in the field of analysis of the causes of crime can provide guidelines for activities increasing the efficiency and detectability of services in their activities for the benefit of citizens.

Key words: crime, crime prevention, causes of criminal acts

Thumaczenie: Autor

SIŁA FIZYCZNA JAKO ŚRODEK PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO

Obezwładnienie osoby agresywnej
za pomocą obalenia z uchwytu za głowę

kom. Adam Kryszajtys

Zakład Interwencji Policyjnych CSP

W artykule zaprezentowano sposób obezwładnienia osoby za pomocą obalenia z uchwytu za głowę. W pierwszej części zostało omówione samo pojęcie techniki obalenia, a w drugiej przedstawiono prawidłowe jej wykonanie. Istotny element poglądowy dotyczący sposobu stosowania techniki stanowią sekwencje fotografii opatrzone szczegółowymi opisami.

Funkcjonariusz w trakcie pełnienia służby i wykonywania czynności służbowych niejednokrotnie narażony jest na ataki osób agresywnych, będących pod wpływem alkoholu, środków psychotropowych, z zaburzeniami psychicznymi itp. Jak wynika ze statystyk przekazanych przez Komendę Główną Policji, jedynie w ubiegłym roku jednostki Policji wszczęły m.in. 3055 postępowań związanych z bójką i pobiciem, 11 686 – ze spowodowaniem uszczerbku na zdrowiu, a 3695 – z rozbojem, kradzieżą rozbójniczą lub wymuszeniem rozbójniczym.

Interwencje w tego typu przypadkach, mające na celu szybkie i skuteczne obezwładnienie agresywnej osoby, wiążą się z użyciem środków przymusu bezpośredniego. W takich sytuacjach policjant musi działać dynamicznie, w sposób bezpieczny, z poszanowaniem godności ludzkiej, zgodnie z prawem, zasadami oraz warunkami wynikającymi z ustawy o użyciu środków przymusu bezpośredniego i broni palnej¹. Do takich niestandardowych zachowań policjant jest przygotowywany od początku swojej służby, począwszy od szkolenia zawodowego podstawowego. Następnie udoskonala swoje umiejętności na kursach specjalistycznych, doskonaleniu zawodowym lokalnym, a także poprzez indywidualne szlifowanie swoich umiejętności w różnych formach aktywności fizycznej.

Podstawowym środkiem przymusu bezpośredniego jest siła fizyczna w postaci technik: transportowych, obrony, ataku, obezwładnienia.

Obezwładnienie polega na pozbawieniu swobody ruchów lub spowodowaniu odwracalnej, krótkotrwałej dysfunkcji kończyn lub zmysłów w celu wyeliminowania zagrożenia ze strony osoby niepodporządkowującej się poleceniom wydanym na podstawie prawa lub przełamania jej oporu. Pod pojęciem obalenia z uchwytu za głowę należy rozumieć kontrolowane odchylenie najwyżej położonego punktu na ciele człowieka (głowy), co powoduje utratę jego równowagi, a tym samym pozbawia go swobody wykonywania ruchów.

¹ Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2022 r. poz. 1416).

Summary

Physical strength as a means of direct coercion. Incapacitation of an aggressive person by the use of takedown from the head grip

In the article there has been presented the way of incapacitation of a person by the use of takedown from the grab by the head. In the first part there has been discussed the notion of takedown technique, and the second part shows the proper performance of this method. The series of photographs with detailed descriptions constitute an important illustrative element concerning the way of applying the technique.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

OBEZWŁADNIENIE OSOBY POPRZECZ OBALENIE Z UCHWYTU ZA GŁOWĘ Z PODEJŚCIA Z PRZODU w celu sprowadzenia do pozycji do założenia kajdanek

1

Fot. 1. Przyjęcie postawy walki frontem do osoby obezwładnianej.

2

Fot. 2. Wejście w zwarcie oraz kontrola osoby.

3

Fot. 3. Odchylenie głowy w tył chwytem żuchwa-kark.

4

Fot. 4. Kontrolowane sprowadzenie osoby do leżenia tyłem.

5

Fot. 5. Przechwyt ręki bliższej z jednoczesnym przejściem nad osobą.

6

Fot. 6. Przetoczenie osoby do leżenia przodem poprzez zgarnięcie podudziem wybranej ręki.

7

Fot. 7. Kontrolowany ucisk kolaniem stawu barkowego osoby.

8

Fot. 8. Dosiad boczny z jednoczesnym zabezpieczeniem ręki dźwignią łokciowo-barkowo-nadgarstkową.

OBEZWŁADNIENIE OSOBY Z PRZETOCZENIEM Z UCHWYTU ZA GŁOWĘ Z PODEJŚCIA Z TYŁU w celu sprowadzenia do pozycji do założenia kajdanek

Fot. 9. Przyjęcie postawy walki za plecami osoby obezwładnianej.

Fot. 10. Wejście w zware z jednoczesnym odchyleniem głowy w tył chwytem za żuchwę oraz chwyt ręki.

Fot. 11. Kontrolowane sprowadzenie osoby do siadu poprzez klęk na jedną nogę.

Fot. 12. Kontrolowanie osoby w pozycji bocznej.

Fot. 13. Przełożenie ręki z jednoczesnym klękem na staw barkowy.

Fot. 14. Kontrolowany ucisk kolaniem stawu barkowego osoby.

Fot. 15. Przełożenie ręki z przejściem do dosiadu bocznego.

Fot. 16. Dosiad boczny z jednoczesnym zabezpieczeniem ręki dźwignią łokciowo-barkowo-nadgarstkową. Fot. 1–16. B. Stępak.

TRENING SIŁOWY Z WYKORZYSTANIEM TAŚM OPOROWYCH

st. asp. Arkadiusz Bordzio

Zakład Interwencji Policyjnych CSP

Ludzie trenują siłowo od zarania dziejów, wystarczy spojrzeć na sylwetki starożytnych atletów. Posąg Heraklesa Farnezyjskiego czy kopia Grupy Laokoona mówią same za siebie. *Kallos sthenos* – piękno i siła – tak starożytni określali trening siłowy, do którego wykorzystywali jedynie ciężar własnego ciała. Spartanie, szykując się do bitwy pod Termopilami, wykonywali w ramach zaprawy podciągania, pompki, przysiady i skoki. Jednak do treningu siłowego wykorzystywano nie tylko ciężar własnego ciała, ale także kamienie, worki z piachem, ołowiane płyty. Wraz z ewolucją świata rozwijał się też sprzęt treningowy: kamienie i worki z piachem zostały zastąpione odważnikami kettlebell, workami bułgarskimi, sztangami, hantlami oraz gumami oporowymi, które są bardzo ciekawą propozycją w treningu siłowym [3].

Można powiedzieć, że guma oporowa została wynaleziona w Szwajcarii 28 maja 1895 r. przez Gustava Gossweilera. Przyrząd ten stanowił ekspander, który przypominał wyglądem elastyczną linę z uchwytami. Według wynalazcy atutami tego sprzętu były lekkość, oszczędność miejsca, wszechstronność treningu i łatwość przenoszenia [2].

Gumy treningowe przez cały czas trwania ruchu utrzymują napięcie, które rośnie proporcjonalnie do ich rozciągania. Dzięki temu zapewniają ciągłe działanie sił na mięśnie oraz nowe bodźce treningowe, a dodatkowo także urozmaicenie treningowe. Generowanie oporu we wszystkich kierunkach i płaszczyznach to kolejna korzyść tego ciekawego sprzętu treningowego. Gumy oporowe świetnie sprawdzają się w rehabilitacji, ponieważ wpływają na kontrolowane napięcie mięśni. Pomagają osobom po przebytych kontuzjach wrócić do formy. Oszczędzają stawy, a zatem pozwalają ludziom w podeszłym wieku cieszyć się treningiem oporowym [1, 2].

Gumy oporowe można podzielić na:

- taśmy z metra – mają dwa końce używane najczęściej do rehabilitacji, ale również do treningów siłowych;
- opaski oporowe – ich głównym przeznaczeniem jest trening siłowy; mają różną długość i zamkniętą formę.

Zależność oporu gumy w stosunku do jej szerokości wygląda w sposób następujący:

- 13 mm: 5–10 kg,
- 22 mm: 10–16 kg,
- 32 mm: 16–25 kg,
- 44 mm: 25–35 kg,
- 64 mm: 35–45 kg,
- 83 mm: 45–55 kg.

Taśmy oporowe umożliwiają wykonanie treningu każdej grupy mięśniowej bez narażania się na nadmierne przeciążenia stawów i bez ryzyka wystąpienia kontuzji [1].

Poniżej przedstawiono podstawowe ćwiczenia różnych grup mięśniowych z wykorzystaniem opisywanego sprzętu treningowego.

MARTWY CIĄG

Fot. 1.

Fot. 2.

Fot. 1, 2. Martwy ciąg.

PRZYSIAD

Fot. 3.

Fot. 4.

Fot. 3, 4. Przysiad.

TRENING SIŁOWY Z WYKORZYSTANIEM TAŚM OPOROWYCH

WIOSŁOWANIE

Fot. 5, 6. Wiosłowanie.

WYCISKANIE

Fot. 7, 8. Wyciskanie.

UNOSZENIE RAMION W BOK

UNOSZENIE PRZEDRAMION

Fot. 9, 10. Unoszenie ramion w bok.

Fot. 11, 12. Unoszenie przedramion.

TRENING SIŁOWY Z WYKORZYSTANIEM TAŚM OPOROWYCH

PROSTOWANIE PRZEDRAMION

Fot. 13.

Fot. 14.

Fot. 13, 14. Prostowanie przedramion.

Używając gum oporowych, można przetrenować praktycznie każdą partię mięśniową. Na zdjęciach 1–14 przedstawiono jedynie podstawowe ćwiczenia, a wariantów i kombinacji, które można wykonać, jest naprawdę wiele.

Podsumowując, należy stwierdzić, że taśmy oporowe:

- spowodują wzmocnienie ciała,
- poprawią mobilność i zwiększą elastyczność stawów,
- zwiększą masę mięśniową i zredukują tkankę tłuszczową [1].

Gumy oporowe zatem to świetny sprzęt treningowy, który dostarcza nowych bodźców mięśniom podczas treningu siłowego. Posiadają wiele zalet, poręczne rozmiary, dzięki którym można je zabrać ze sobą w każde miejsce, aby ćwiczyć i pozostać w formie treningowej. Można trenować w każdym miejscu i czasie. Dzięki nim trening może być atrakcyjny i bardziej zmodyfikowany. Gumy treningowe można wykorzystać do treningu wytrzymałości, siły i szybkości, w rehabilitacji, a także w rozciąganiu. Ze względu na te zalety i możliwości taśmy oporowe są wspaniałą alternatywą dla innego rodzaju sprzętu treningowego, a także załoczonych siłowni. Każda osoba lubiąca trening oporowy i jego urozmaicenie powinna spróbować ćwiczeń z gumami oporowymi [1, 2].

Netografia

1. M. Smuszkiewicz, *Gumy oporowe w treningu na siłowni*, w: Budujmase.pl, <https://www.budujmase.pl/trening/gumy-oporowe-w-treningu-na-silowni.html> [dostęp: 5.09.2022 r.].
2. J. Krzysik, *Trening z użyciem gum oporowych. Efektywne nie musi być efektowne. Mała rzecz, a cieszy, czyli gumy oporowe w treningu*, w: Body Challenge, <https://www.body-challenge.pl/artukul/trening-z-uzyciem-gum-oporowych-efektywne-nie-musi-byc-efektowne-mala-rzecz-a-cieszy-czyli-gumy-oporowe-w-treningu> [dostęp: 5.09.2022 r.].
3. *Trenuj jak Spartanie przed najważniejszą bitwą. Tak zbudujesz silne mięśnie pleców i bicepsy*, w: Money.pl, <https://m.money.pl/wiadomosci/artukul/trenuj-jak-spartanie-przed-najwazniejsza,114,0,1657714.html> [dostęp: 5.09.2022 r.].

Summary

Strength training with the use of resistance bands

Strength training with the use of resistance bands constitutes a good exercise proposal for everyone. It saves joints, but at the same time it really strengthens the muscles. The use of bands during doing exercises is recommended i.e. in the process of rehabilitation, for older people and for every person as the workout diversity. In the present article there have been shown basic exercises, which will strengthen different muscle groups of the body.

Tłumaczenie: Katarzyna Olbryś

DOBÓR DO SŁUŻBY W POLICJI W LATACH 2005–2022

Część II. Modyfikacje postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji wdrażane w latach 2006–2011

mł. insp. w st. sp. Robert Opozda

Zakład Doradztwa Dydaktycznego i Psychologii CSP

Druga część artykułu, poświęconego zagadnieniom związanym z ewaluacją postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji, ma na celu wskazanie zakresu i kierunku modyfikacji, jakie następowały w przedmiotowej procedurze w latach 2006–2011. W tym okresie trzykrotnie wprowadzano zmiany w postępowaniu kwalifikacyjnym, dążąc w głównej mierze do ugruntowania tej procedury oraz zapewnienia ekonomiki w jej przeprowadzaniu.

Zmiany wprowadzone w 2006 r.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 maja 2005 r. w sprawie szczególnych zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 97, poz. 822) umożliwiło dokonanie istotnego przełomu w zakresie wdrożenia transparentnych procedur doboru do służby w Policji. Wyniki pierwszego przejrzystych kryteriów wskazały na konieczność dokonania modyfikacji procedury doboru. Główny kierunek zmian miał na celu umożliwienie sprawniejszej realizacji zadań kadrowych, w tym w zakresie doboru do służby osób, które odbyły służbę kandydacką, o której mowa w art. 30 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji¹, zwanej dalej „ustawą”. Była to grupa byłych funkcjonariuszy odbywających służ-

bę kandydacką w oddziałach prewencji Policji, którzy wyrażali chęć ponownego przyjęcia do służby i zgodnie z wymogiem wynikającym z art. 28 ust. 1 oraz ust. 3 ustawy (stosunek służbowy policjanta powstaje w drodze mianowania na podstawie dobrowolnego zgłoszenia się do służby, a mianowanie może nastąpić po odbyciu zasadniczej służby wojskowej albo po przeniesieniu do rezerwy) oraz z warunkiem wynikającym z art. 29 ust. 1 ustawy, z chwilą ponownego ich przyjęcia zostaliby mianowani policjantami w służbie przygotowawczej.

W następstwie przyjętych powyżej kierunków działań z dniem 25 stycznia 2006 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji (Dz. U. Nr 12, poz. 77). Zmiany wprowadzone w 2006 r. dotyczyły przede wszystkim możliwości uproszczenia procedury przy przyjmowaniu do służby w Policji osób, które ukończyły służbę kandydacką

MODYFIKACJE POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO DO SŁUŻBY W POLICJI

w oddziałach prewencji Policji. Uproszczenie jej wobec tej grupy kandydatów było racjonalne, gdyż policjanci służby kandydackiej posiadali już *de facto* staż służby w Policji (w roku 2006 służba ta wynosiła 12 miesięcy – zgodnie z art. 30 ust. 1 ustawy, okres służby kandydackiej określał art. 56 ust. 2 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 44, poz. 220), byli też absolwentami szkolenia zawodowego podstawowego, dedykowanego tej grupie funkcjonariuszy (było to szkolenie krótsze od szkolenia zawodowego podstawowego, na które kierowani byli nowo przyjęci funkcjonariusze, mianowani w służbie przygotowawczej). Dodatkowo podczas rocznej służby w oddziałach prewencji Policji zapoznali się ze specyfiką służby patrolowej, byli też opiniowani przez swych przełożonych. Uwzględniając powyższe rozwiązania dotyczące policjantów służby kandydackiej, a także posiadane przez nich doświadczenie zawodowe, należy zaznaczyć, że zasadne było odmienne potraktowanie tych funkcjonariuszy, którzy wyrażali chęć kontynuowania służby w Policji, przy założeniu, że preferencje dla tej grupy kandydatów obowiązywać będą do 3 lat od zakończenia przez nich służby kandydackiej.

Ponadto praktyka prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego wykazała, że okres karencji pomiędzy kolejnymi próbami przystąpienia do postępowania kwalifikacyjnego określony w rozporządzeniu MSWiA z dnia 19 maja 2005 r. jest nieracjonalnie długi, dlatego też wprowadzono zmianę w okresie karencji będącej następstwem uzyskania negatywnego wyniku przez kandydata do służby. Dodatkowo zmiany wprowadzone w roku 2006 dawały Komendantowi Głównemu Policji możliwość odrębnego potraktowania kandydatów legitymujących się kwalifikacjami wymaganymi w lotnictwie policyjnym. Fakt, że osoby posiadające uprawnienia pilotów oraz mechaników lotniczych podlegają bardzo rygorystycznym badaniom lekarskim i psychologicznym, co wynika z przepisów prawa lotniczego, a także posiadają unikalne umiejętności i kwalifikacje zawodowe, potwierdzone stosownymi dokumentami (np. licencją pilota), był wystarczającą przesłanką do złagodzenia procedury doboru dla tej, niewielkiej w istocie, grupy kandydatów.

Najistotniejsze zmiany w procedurze doboru wynikające z wejścia w życie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji

- W przypadku poborowych (osób, o których mowa w art. 30 ust. 1 ustawy), policjantów w służbie kandydackiej i osób przeniesionych do rezerwy, ubiegających się o przyjęcie do służby po zakończeniu służby kandydackiej, kandydatów do służby kontraktowej oraz członków personelu lotniczego posiadających uprawnienia lotnicze w określonej specjalności, postępowanie kwalifikacyjne było ogłaszane i prowadzone odrębnie od postępowań ogłoszonych i prowadzonych dla pozostałych kandydatów (tj. wobec których stosuje się wszystkie etapy postępowania kwalifikacyjnego).
- Zmieniono nazwę etapu z: „test wiedzy ogólnej” na: „test wiedzy” oraz zmodyfikowano zakres tematyczny tego etapu (patrz tabela 1).

Tabela nr 1. Modyfikacja etapu testu wiedzy.

	Rok 2005	Rok 2006
Nazwa etapu	Test wiedzy ogólnej	Test wiedzy
Zakres etapu	Wybrane zagadnienia dotyczące funkcjonowania administracji oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego	Zagadnienia z zakresu funkcjonowania administracji publicznej, bezpieczeństwa publicznego oraz wiedzy o społeczeństwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 19 maja 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 97, poz. 822) oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji (Dz. U. Nr 12, poz. 77).

Tabela nr 2. Okresy trwania karencji.

	Rok 2005	Rok 2006
Okres karencji, wynikający z uzyskania przez kandydata negatywnego wyniku	Ponowne przystąpienie kandydata do postępowania kwalifikacyjnego mogło nastąpić nie wcześniej niż po upływie 12 miesięcy od dnia jego zakończenia, z zastrzeżeniem § 16 ust. 1 (tj. kandydat, który po zakończeniu postępowania został umieszczony na liście, lecz nie został przyjęty do służby, mógł ponownie ubiegać się o przyjęcie, jeżeli spełnił wymagania określone w ogłoszeniu oraz jeżeli termin przyjęcia do służby nie przypadał później niż 12 miesięcy od dnia zakończenia postępowania kwalifikacyjnego)	Ponowne przystąpienie kandydata do postępowania kwalifikacyjnego mogło nastąpić nie wcześniej niż w kolejnym postępowaniu kwalifikacyjnym, ogłoszonym w trybie, o którym mowa w § 3 ust. 1 (tj. podanie do publicznej wiadomości przez Komendanta Głównego Policji ogłoszenia o przyjmowaniu do służby w Policji)*

*Komendant Główny Policji ustalał terminy przyjęć do służby w Policji w odstępach czasu wynoszących średnio 3 miesiące, które podawał do publicznej wiadomości m.in. w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym oraz na stronie internetowej Komendy Głównej Policji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 19 maja 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji.

- Wprowadzono zasadę, iż w postępowaniu kwalifikacyjnym prowadzonym w odniesieniu do poborowych, policjantów w służbie kandydackiej i osób przeniesionych do rezerwy, ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji po zakończeniu służby kandydackiej, a także kandydatów do służby kontraktowej nie stosuje się testu wiedzy². Należy podkreślić, iż rozporządzeniem MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. wprowadzono nowe grupy kandydatów, m.in. ubiegających się o przyjęcie do służby kontraktowej, o której mowa w art. 28 ust. 1a pkt 2 oraz ust. 1b i 1c ustawy.

- W stosunku do poborowych, policjantów w służbie kandydackiej i osób przeniesionych do rezerwy, ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji po zakończeniu służby kandydackiej, a także kandydatów do służby kontraktowej wszystkie etapy postępowania kwalifikacyjnego prowadziły właściwe komendy wojewódzkie (Stołeczna) Policji³. Stanowiło to wyjątek od zasady, iż wyłącznie Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie oraz szkoły policyjne przeprowadzają test wiedzy oraz ocenę sprawności fizycznej. Oczywiście, jak wynikało z § 7 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w stosunku do wskazanych wyżej kandydatów nie przeprowadzało się testu wiedzy.
- Zmodyfikowano okresy karencji, nakładane na kandydata do służby w następstwie uzyskania negatywnego wyniku z danego etapu postępowania (patrz tabela 2).
- Poszczególne grupy kandydatów przystępowały do wybranych etapów postępowania kwalifikacyjnego, co w głównej mierze wynikało z posiadanych przez nich umiejętności oraz kwalifikacji, poświadczanych w służbie w Policji.
- Zmodyfikowano termin przekazywania listy kandydatów. (patrz tabela 4)
- Kandydat, który po zakończeniu postępowania kwalifikacyjnego został umieszczony na liście, lecz nie został przyjęty do służby w Policji z uwagi na określony limit przyjęć, ustalony przez Komendanta Głównego Policji dla poszczególnych komend wojewódzkich (Stołecznej) Policji, mógł zostać przyjęty do służby w kolejnych terminach, nie później jednak niż 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia wobec niego postępowania kwalifikacyjnego. Nie dotyczyło to kandydata, który przystąpił do kolejnego postępowania kwalifikacyjnego przed upływem 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia poprzedniego postępowania kwalifikacyjnego. Kandydat, o którym mowa wyżej, przystępował do etapów: testu wiedzy, oceny sprawności fizycznej, wywiadu zorganizowanego oraz komisji lekarskiej, mając jednocześnie możliwość „poprawienia” ogólnej liczby punktów, tym samym uzyskania wyższej lokaty na liście kandydatów spełniających warunki przyjęcia do służby w Policji⁴.
- Doprecyzowano zakres preferencji z tytułu posiadanego przez kandydata wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, za które otrzymywał dodatkowe punkty (patrz tabela 5).

Tabela nr 3. Etapy postępowania kwalifikacyjnego mające zastosowanie do poszczególnych grup kandydatów.

Kandydaci Etapy	Poborowy	Policjant w służbie kandydackiej, który wystąpił z raportem o przyjęcie do służby w Policji (tj. służby przygotowawczej) przed zakończeniem służby kandydackiej lub bezpośrednio po jej zakończeniu	Osoba przeniesiona do rezerwy po zakończeniu służby kandydackiej, która, nie później niż w ciągu 3 lat od zakończenia tej służby, ubiega się o przyjęcie do służby w Policji	Kandydat do służby kontraktowej	Kandydat do służby w charakterze członka personelu lotniczego (pilot/mechanik śmigłowca użytkowanego w Policji)	Pozostali kandydaci do służby w Policji
Ocena złożonych dokumentów	X	-	X	X	X	X
Rozmowa wstępna	X	-	X	X	X	X
Sprawdzenie w ewidencjach	X	-	X	X	X	X
Test wiedzy	-	-	-	-	-	X
Ocena sprawności fizycznej	X	-	X	X	-	X
Test psychologiczny	-	X	X	X	-	X
Postępowanie sprawdzające	X	-	X	X	X	X
Wywiad zorganizowany	-	X	X	X	X	X
Komisja lekarska	X	-	X	X	X	
Ogółem liczba etapów*	6	2	8	8	6	9

*Zgodnie z § 7 ust. 1 rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. postępowanie kwalifikacyjne składało się z 11 etapów, w tym do 9 przystępował kandydat, z czego z 8 etapów musiał uzyskać pozytywny wynik, aby spełnić warunek umieszczenia na liście kandydatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji.

MODYFIKACJE POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO DO SŁUŻBY W POLICJI

Tabela nr 4. Terminy przekazywania zatwierdzonej listy kandydatów.

	Rok 2005	Rok 2006
Przekazywanie zatwierdzonej listy kandydatów	Przekazuje się komendantom powiatowym/miejskim/rejonowym w terminie co najmniej 14 dni przed planowanym terminem przyjęcia do służby w Policji	Przekazuje się niezwłocznie komendantom powiatowym/miejskim/rejonowym, przed planowanym terminem przyjęcia do służby w Policji

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 19 maja 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji.

Tabela nr 5. Liczba punktów przyznawanych kandydatom z tytułu posiadanego przez nich wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych.

Lp.	Rok 2005	Rok 2006	Punkty
1.	Wykształcenie wyższe o specjalności przydatnej dla służby w Policji	Wykształcenie wyższe drugiego stopnia (mgr lub inne równorzędne) o kierunku przydatnym dla służby w Policji (administracja, prawo, ekonomia, socjologia, psychologia, politologia, informatyka)	18
2.	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie wyższe drugiego stopnia	16
3.	Wykształcenie licencjackie o specjalności przydatnej dla służby w Policji (kierunki administracyjno-prawne, ekonomiczne, społeczne)	Wykształcenie wyższe pierwszego stopnia (lic., inż.) o kierunku przydatnym dla służby w Policji (administracja, prawo, ekonomia, socjologia, psychologia, politologia, informatyka)	14
4.	Wykształcenie licencjackie	Wykształcenie wyższe pierwszego stopnia (lic., inż.)	12
5.	Wykształcenie średnie	Wykształcenie średnie	10
6.	Potwierdzona znajomość języka obcego w stopniu dobrym*	Potwierdzona znajomość języka obcego w stopniu dobrym*	2*

*Punkty za potwierdzoną znajomość języka obcego oraz punkty za posiadane wykształcenie sumowało się. Liczba przyznawanych punktów nie uległa zmianie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 19 maja 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji.

Zmiany wprowadzone w 2007 r.

Wydanie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 170, poz. 1202), zastępującego od dnia 4 października 2007 r. rozporządzenie MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji, miało na celu uzasadnioną doświadczeniami zmianę zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji. W nowym rozporządzeniu w szczególności odstąpiono od aktywności procedury doboru, wprowadzając jego ciągły charakter (kandydat mógł w dowolnym czasie złożyć komplet wymaganych dokumentów, co stanowiło podstawę do rozpoczęcia wobec niego postępowania kwalifikacyjnego – zgodnie z rozporządzeniem z 2006 r., w ramach ogłoszenia o planowanych terminach i limitach przyjęć do służby w Policji, wskazywany był termin, po upływie którego nie można było składać przedmiotowych dokumentów).

Najistotniejsze zmiany w procedurze doboru, wynikające z wejścia w życie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji

- Wprowadzono zasadę, zgodnie z którą Komendant Główny Policji co najmniej raz w roku ustalał planowane terminy przyjęć do służby w Policji oraz określał minimalną liczbę osób planowanych do przyjęcia w określonym roku kalendarzowym⁵. Tak sformułowany przepis umożliwiał dokonywanie przez Komendanta Głównego Policji korekt w zakresie dotyczącym określania liczby osób możliwych do przyjęcia w danym roku. Istotną rolę w tym zakresie odgrywała cykliczna (raz na kwartał) analiza fluktuacji kadr w Policji obejmująca liczbę funkcjonariuszy zwolnionych ze służby na własną prośbę lub w wyniku wystąpienia przesłanek, o których mowa w art. 41 ust. 1 i 2 ustawy, oraz liczbę funkcjonariuszy, którzy przeszli na zaopatrzenie emerytalne (w tym także prognozę „odejść ze służby” w kolejnych miesiącach danego roku kalendarzowego, ustalaną we wszystkich jednostkach organizacyjnych Policji w kraju). Analiza ta uwzględniała także zaplecze organizacyjno-logistyczne jednostek szkoleniowych Policji, o których mowa w art. 4 ust. 3 pkt 1 ustawy, w tym dostępną bazę szkoleniową oraz stan etatowy kadry dydaktycznej. Należy bowiem podkreślić, iż liczba osób przyjętych do służby musiała korelować z liczbą dostępnych miejsc kwaterunkowych w ww. jednostkach, ponieważ zgodnie z § 10 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania szkoleń zawodowych oraz doskonalenia zawodowego w Policji (Dz. U. Nr 126, poz. 877) musiał zostać spełniony warunek stanowiący, iż po przyjęciu do służby policjanta kieruje się na szkolenie podstawowe. Nie bez znaczenia jest również fakt, iż jednostki szkoleniowe Policji poza prowadzeniem szkolenia zawodowego podstawowego realizowały równoległe programy nauczania na kursach specjalistycznych, dedykowanych poszczególnym grupom

funkcjonariuszy Policji, z uwzględnieniem specyfiki wykonywanych przez nich zadań służbowych. Zapotrzebowanie jednostek organizacyjnych Policji na tego rodzaju kursy było znaczące, co wpływało na ograniczenie liczby policjantów, którzy po przyjęciu do służby mogli zostać skierowani na szkolenie zawodowe podstawowe.

- Zniesiono charakter selekcyjny testu wiedzy⁶ (nie wskazując w § 20 ust. 1 pkt 2 lit. c, iż przełożony właściwy w sprawie postępowania kwalifikacyjnego przerywa to postępowanie w stosunku do kandydata, który uzyskał negatywny wynik z testu wiedzy). Etap ten miał jedynie charakter rankingowy, umożliwiający uzyskanie przez kandydata maksymalnie 40 punktów, co miało istotne znaczenie dla umieszczenia kandydata na liście rankingowej na określonej pozycji. Modyfikacji uległ również zakres tematyczny tego etapu (patrz tabela 6).
- Dookreślono grupę kandydatów, wobec której postępowanie kwalifikacyjne prowadził Komendant Główny Policji (patrz tabela 7).

Tabela nr 6. Modyfikacja etapu test wiedzy.

	Rok 2006	Rok 2007
Zakres testu wiedzy	Zagadnienia z zakresu funkcjonowania administracji publicznej, bezpieczeństwa publicznego oraz wiedzy o społeczeństwie	Zagadnienia z zakresu funkcjonowania administracji publicznej, w tym Policji, oraz bezpieczeństwa publicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 170, poz. 1202).

Tabela nr 7. Grupa kandydatów do służby w Komendzie Głównej Policji.

	Rok 2006	Rok 2007
Komendant Główny Policji prowadził postępowanie wobec:	Kandydatów do służby w Komendzie Głównej Policji	Kandydatów do służby w Komendzie Głównej Policji w charakterze członków personelu lotniczego, posiadających uprawnienia w określonej specjalności (pilot, mechanik śmigłowca)

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

- Odstąpiono od wymogu składania przez kandydata informacji o osobie z Krajowego Rejestru Karnego. Było to podyktowane tym, iż informacje w tym zakresie uzyskiwano w trakcie prowadzonego wobec kandydata postępowania sprawdzającego, realizowanego na podstawie ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 196, poz. 1631, z późn. zm.).

Tabela nr 8. Modyfikacje etapu wywiad zorganizowany dotyczące składu zespołu przeprowadzającego ten etap.

	Rok 2006	Rok 2007
Wywiad zorganizowany przeprowadzał zespół powołany przez przełożonego właściwego w sprawie postępowania kwalifikacyjnego, w składzie:	Dwóch przedstawicieli komórki organizacyjnej do spraw doboru kandydatów oraz psychologa. W skład zespołu mogli wchodzić przedstawiciele właściwych rzeczowo służb Policji oraz organizacji zakładowej związku zawodowego policjantów	Co najmniej dwóch osób, w tym przedstawiciela komórki organizacyjnej do spraw doboru kandydatów do służby oraz funkcjonariusza Policji. W skład zespołu mogli wchodzić także przedstawiciele właściwych rzeczowo służb Policji oraz psycholog

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

Jedną z czynności realizowanych w ramach postępowania sprawdzającego prowadzonego wobec kandydata było wystąpienie przez pełnomocnika ds. ochrony informacji niejawnych do Krajowego Rejestru Karnego z wnioskiem o zapytanie o karalność. Na podstawie informacji zwrotnej potwierdzano, czy kandydat spełnia wskazany w ustawie wymóg dotyczący niekaralności.

- Z katalogu etapów postępowania kwalifikacyjnego usunięto publikację ogłoszeń wydawanych przez Komendanta Głównego Policji, a następnie komendantów wojewódzkich (Stołecznego) Policji oraz etap „postępowanie sprawdzające”⁷. Publikacja przedmiotowych ogłoszeń stanowiła formę zarządzania postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji. Jednocześnie został wprowadzony przepis, który stanowił, iż na liście kandydatów umieszcza się kandydata, który uzyskał pozytywny wynik z wszystkich etapów postępowania kwalifikacyjnego mających do niego zastosowanie, oraz wobec którego nie istniały przesłanki do odmowy wydania mu poświadczenia bezpieczeństwa⁸. Oznaczało to, że przełożony właściwy w sprawie postępowania kwalifikacyjnego, w toku procedury doboru, na podstawie ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych wszczynał wobec kandydata postępowanie sprawdzające, którego zakończenie stanowiło gwarancję potwierdzenia, czy kandydat z chwilą przyjęcia do służby w Policji będzie spełniał ustawowy wymóg dotyczący dawania ręką zachowania tajemnicy.
- Doprecyzowano, iż test psychologiczny przeprowadzają wyłącznie psychologowie pełniący służbę lub zatrudnieni w Komendzie Głównej Policji albo komendzie wojewódzkiej (Stołecznej) Policji⁹.
- Wprowadzono zmiany w składzie zespołu przeprowadzającego wywiad zorganizowany (patrz tabela 8).
- Poszerzono grupę kandydatów, wobec których stosowano uproszczone postępowanie kwalifikacyjne, o członków personelu medycznego w oddziale prewencji Policji (kandydaci na ww. stanowiska służbowe przystępowali do tych samych etapów co kandydaci na członków personelu lotniczego, tj.: oceny złożonych dokumentów;

MODYFIKACJE POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO DO SŁUŻBY W POLICJI

rozmowy wstępnej; sprawdzenia w ewidencjach; wywiadu zorganizowanego oraz komisji lekarskiej). Podobnie jak w przypadku kandydatów na członków personelu lotniczego, uzasadnieniem wdrożenia uproszczonej procedury doboru wobec kandydatów na członków personelu medycznego było posiadanie przez nich specjalistycznych kwalifikacji zawodowych, wymaganych na marginalnej liczbie stanowisk policyjnych (lekarz, pielęgniarka, ratownik medyczny¹⁰), usytuowanych wyłącznie w strukturze organizacyjnej oddziałów prewencji Policji.

- Wprowadzono zasadę, zgodnie z którą etap „sprawdzenie w ewidencjach” przeprowadzano dwukrotnie. Po raz pierwszy ww. czynności przeprowadzano przed skierowaniem kandydata na test wiedzy oraz ocenę sprawności fizycznej w celu potwierdzenia, czy uzyskane w toku ww. etapu informacje pozwalają na stwierdzenie, iż nie istnieją przesłanki stanowiące podstawę do przerwania postępowania kwalifikacyjnego wobec danego kandydata (np. kandydat zataił lub podał nieprawdziwe dane w kwestionariuszu osobowym; uzyskano informacje kwestionujące posiadanie przez kandydata ustawowego wymogu dot. posiadania nieposzlakowanej opinii). Po raz drugi etap ten przeprowadzano przed zatwierdzeniem listy kandydatów¹¹.
- Odstąpiono od przeprowadzania komisji lekarskiej w stosunku do policjanta w służbie kandydackiej, który przed jej zakończeniem wystąpił z wnioskiem o przyjęcie do służby przygotowawczej albo kontraktowej. Jednakże warunkiem zastosowania tego odstępstwa był wymóg posiadania przez ww. policjanta orzeczenia o zdolności fizycznej i psychicznej do służby w Policji, wydanego przez komisję lekarską podległą ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych w postępowaniu kwalifikacyjnym, w którym uczestniczył on jako poborowy (ubiegał się o przyjęcie do służby kandydackiej)¹².

Wprowadzenie powyższej regulacji podyktowane było zachowaniem ekonomiki postępowania kwalifikacyjnego (korzystnie wpływało na ograniczenie czasu oraz kosztów wynikających z prowadzenia procedury doboru). W praktyce bardzo często zdarzało się, iż rejonowe komisje lekarskie wydawały wobec kandydata do służby kandydackiej orzeczenie potwierdzające zdolność fizyczną i psychiczną wyłącznie do służby kandydackiej. W takim przypadku policjant, o którym mowa wyżej, musiał ponownie przystąpić do tego etapu postępowania kwalifikacyjnego w celu potwierdzenia, czy uzyska on orzeczenie potwierdzające zdolność fizyczną i psychiczną do służby w Policji, warunkujące możliwość jej pełnienia w ramach służby przygotowawczej, o której mowa w art. 28 ust. 1a pkt 1, w związku z art. 29 ust. 1 i 2 ustawy.

- Wskazano, tak jak to miało miejsce w rozporządzeniu MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r., iż osoba przeniesiona do rezerwy, ubiegająca się o przyjęcie do służby w Policji po zakończeniu służby kandydackiej, w okresie nie dłuższym niż 3 lata od dnia zakończenia tej służby, przystępuje do etapów: oceny złożonych dokumentów, przeprowadzenia rozmowy wstępnej, sprawdzenia w ewidencjach, oceny sprawności fizycznej, testu psychologicznego, wywiadu zorganizowanego oraz komisji lekarskiej. Jednakże kandydat, który w okresie 3 lat od dnia zakończenia służby kandydackiej został przyjęty do służby w Policji, a następnie został z niej zwolniony, w przypadku gdy ponownie ubiegał się o przyjęcie do służby, przystępował do wszystkich etapów postępowania kwalifikacyjnego¹³.
- Zmodyfikowano katalogi przypadków wywołujących negatywne następstwa dla kandydatów, skutkujące niewszczęciem lub przerwaniem postępowania kwalifikacyjnego. Jak wiadomo, postępowanie kwalifikacyjne rozpoczynało się z chwilą złożenia przez kandydata

Tabela nr 9. Sytuacje skutkujące niewszczęciem lub przerwaniem postępowania kwalifikacyjnego.

Przypadki niewszczęcia postępowania kwalifikacyjnego	Przypadki przerwania postępowania kwalifikacyjnego
Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów do służby kontraktowej w oddziałach prewencji Policji przed opublikowaniem ogłoszenia przez Komendanta Głównego Policji o przyjmowaniu do służby w Policji tej grupy kandydatów	Niespełnienie wymagań określonych w art. 25 ust. 1 ustawy
	Niezłożenie kompletu wymaganych dokumentów
	Uzyskanie negatywnego wyniku z: oceny złożonych dokumentów, sprawdzenia w ewidencjach, oceny sprawności fizycznej, testu psychologicznego, wywiadu zorganizowanego, komisji lekarskiej
	Zatajenie lub podanie nieprawdziwych danych w kwestionariuszu osobowym
Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów, którzy uzyskali negatywny wynik z oceny sprawności fizycznej albo wywiadu zorganizowanego, przed upływem terminu umożliwiającego im ponowne przystąpienie do ww. etapów (tzw. poprawka), albo przed upływem okresu karencji nałożonego z tytułu zrezygnowania przez kandydata z postępowania kwalifikacyjnego	Odmowa wydania kandydatowi poświadczenia bezpieczeństwa
	Utrudnianie prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego, w szczególności przez dwukrotne nieusprawiedliwione nieprzystąpienie w wyznaczonym terminie do etapów postępowania
	Przystąpienie do ponownego postępowania kwalifikacyjnego pomimo uzyskania w poprzednim postępowaniu kwalifikacyjnym negatywnego wyniku ze sprawdzenia w ewidencjach lub odmowy wydania poświadczenia bezpieczeństwa, gdy z informacji posiadanych przez prowadzącego postępowanie kwalifikacyjne wynika, że nie uległy zmianie okoliczności sprawy
	Brak zgody wojskowej komendy uzupełnień na wcielenie poborowego do służby kandydackiej w oddziałach prewencji Policji

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

Tabela nr 10. Okresy karencji nakładane na kandydata po uzyskaniu przez niego negatywnego wyniku z danego etapu, umożliwiające przystąpienie do kolejnego postępowania kwalifikacyjnego.

Etap postępowania kwalifikacyjnego	Ocena sprawności fizycznej	Wywiad zorganizowany	Test psychologiczny	Poświadczenie bezpieczeństwa
Okres karencji – rok 2006	Upływał po podaniu przez Komendanta Głównego Policji kolejnego ogłoszenia o przyjmowaniu do służby w Policji	Upływał po podaniu przez Komendanta Głównego Policji kolejnego ogłoszenia o przyjmowaniu do służby w Policji	Po upływie 12 miesięcy od dnia przeprowadzenia etapu	Upływał po podaniu przez Komendanta Głównego Policji kolejnego ogłoszenia o przyjmowaniu do służby w Policji
Okres karencji – rok 2007	Po upływie 6 miesięcy od dnia rozpoczęcia postępowania	Po upływie 6 miesięcy od dnia rozpoczęcia postępowania	Po upływie 12 miesięcy od dnia przeprowadzenia etapu	Po upływie 12 miesięcy od dnia odmowy wydania poświadczenia bezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

Tabela nr 11. Punkty przyznawane kandydatom z tytułu posiadanego przez nich wykształcenia.

Rok 2006	Punkty	Rok 2007	Punkty
Wykształcenie wyższe drugiego stopnia (mgr lub inne równorzędne) o kierunku przydatnym dla służby w Policji (administracja, prawo, ekonomia, socjologia, psychologia, politologia, informatyka)	18	Wykształcenie wyższe (magister lub równorzędne) o kierunku przydatnym do służby w Policji (prawo, administracja, ekonomia lub informatyka)	18
Wykształcenie wyższe drugiego stopnia (mgr lub inne równorzędne)	16	Wykształcenie wyższe (magister lub równorzędne) o innym kierunku niż wymienione wyżej	14
Wykształcenie wyższe pierwszego stopnia (lic., inż.) o kierunku przydatnym dla służby w Policji (administracja, prawo, ekonomia, socjologia, psychologia, politologia, informatyka)	14		
Wykształcenie wyższe pierwszego stopnia (lic., inż.)	12	Wykształcenie wyższe (lic., inż.)	12
Wykształcenie średnie	10	Wykształcenie średnie	10
Potwierdzona znajomość języka obcego w stopniu dobrym*	2		

*Punkty za potwierdzoną znajomość języka obcego oraz punkty za posiadane wykształcenie sumowało się.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

wymaganych dokumentów, wskazanych w ogłoszeniu. Mając na uwadze powyższe, a także proces przebiegu postępowania kwalifikacyjnego, uporządkowano siatkę pojęciową poprzez wskazanie przypadków nieszczęścia postępowania kwalifikacyjnego oraz przerwania tego postępowania, co przedstawiono w poniższej tabeli¹⁴. Zatwierdzenie listy kandydatów kończyło postępowanie kwalifikacyjne w stosunku do umieszczonych na niej kandydatów¹⁵ (patrz tabela nr 9).

- Wprowadzono nowe okresy karencji, warunkujące przystąpienie kandydata do ponownego postępowania kwalifikacyjnego, w przypadku uzyskania przez niego negatywnego wyniku z danego etapu postępowania¹⁶ (patrz tabela nr 10).
- Wprowadzono możliwość poprawienia negatywnego wyniku uzyskanego przez kandydata z oceny sprawności fizycznej oraz wywiadu zorganizowanego. Wa-

runkiem skorzystania z tego uprawnienia było złożenie przez kandydata, w terminie od 30 do 60 dni od dnia, w którym uzyskał ten wynik, oświadczenia, że w dalszym ciągu ubiega się on o przyjęcie do służby w Policji. W przypadku niezłożenia ww. oświadczenia, ponownego uzyskania negatywnego wyniku z jednego z etapów albo zrezygnowania z postępowania kwalifikacyjnego, przełożony właściwy w sprawie postępowania kwalifikacyjnego przerywał procedurę doboru wobec takiego kandydata¹⁷.

- Wprowadzono przepis porządkowy stanowiący, iż postępowanie kwalifikacyjne, które nie zostało zakończone przed planowanym terminem przyjęcia do służby w Policji, jest kontynuowane, a w przypadku jego zakończenia po tym terminie – kandydata umieszcza się na liście kandydatów sporządzonej na potrzeby kolejnego planowego terminu przyjęcia do służby¹⁸.

MODYFIKACJE POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO DO SŁUŻBY W POLICJI

- Zmodyfikowano preferencje w zakresie posiadanego przez kandydata wykształcenia, za które otrzymywał dodatkowe punkty. Zrezygnowano z przyznawania kandydatowi dodatkowych punktów z tytułu potwierdzenia znajomości języka obcego w stopniu dobrym. Było to podyktowane dużą rozpiętością w zakresie znajomości danego języka obcego przez kandydatów, co nie stanowiło podstaw do preferowania ich z tego tytułu (patrz tabela nr 11).

Zmiany wprowadzone w 2011 r.

Z dniem 11 marca 2011 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 40, poz. 207). Zmiany wprowadzone ww. rozporządzeniem miały na celu przede wszystkim ograniczenie wydatków finansowych ponoszonych przez Policję w ramach prowadzonego postępowania kwalifikacyjnego. W szczególności określono warunki skierowania kandydata do służby na komisję lekarską. Kandydaci do służby, którzy uzyskali pozytywny wynik z: oceny złożonych dokumentów, rozmowy wstępnej, sprawdzenia w ewidencjach, testu wiedzy, oceny sprawności fizycznej, testu psychologicznego oraz wywiadu zorganizowanego, a także uzyskali największą liczbę punktów (z etapów punktowanych oraz z tytułu posiadanych preferencji), kierowani byli na komisję lekarską. Do udziału w tym etapie postępowania kwalifikacyjnego przystępował kandydat, który został umieszczony w wykazie sporządzonym przez kierownika komórki organizacyjnej do spraw doboru kandydatów do służby. Wykaz ten podlegał zatwierdzeniu przez przełożonego właściwego w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w terminie co najmniej 40 dni przed planowanym terminem przyjęcia do służby w Policji¹⁹. Uwzględniając minimalną liczbę osób planowanych do przyjęcia do służby w podległych jednostkach organizacyjnych Policji, w danym terminie przyjęcia do służby w Policji oraz liczbę kandydatów do służby umieszczonych w tym wykazie, jak również wyniki uzyskane przez kandydatów z komisji lekarskiej, kierownik komórki organizacyjnej do spraw doboru kandydatów do służby mógł jeden raz uzupełnić przedmiotowy wykaz. Uzupełnienie wykazu sporządzano na wskazanych wcześniej zasadach i zatwierdzane było przez przełożonego właściwego w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w terminie co najmniej 20 dni przed planowanym terminem przyjęcia do służby w Policji.

Najistotniejsze zmiany w procedurze doboru, wynikające z wejścia w życie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

- Odstąpiono od wymogu obligatoryjnego umieszczania w dzienniku o zasięgu ogólnopolskim lub wojewódzkim ogłoszeń o przyjmowaniu do służby w jednostkach organizacyjnych Policji. Powyższe nie ograniczyło możliwości pozyskiwania przez kandydatów informacji o terminach i limitach przyjęć do służby w Policji

w danym roku kalendarzowym. Przeprowadzone przez biuro Komendy Głównej Policji właściwe w sprawach doboru i szkolenia badania ankietowe wykazały, iż informacje dotyczące przyjmowania do służby w Policji kandydaci pozyskiwali w głównej mierze ze stron internetowych. Z tego też względu ograniczono obowiązek zamieszczania ogłoszeń Komendanta Głównego Policji oraz komendantów wojewódzkich (Stołecznej) Policji do strony internetowej i Biuletynu Informacji Publicznej odpowiednio Komendy Głównej Policji oraz komend wojewódzkich (Stołecznej) Policji. Oczywiście ogłoszenia te w dalszym ciągu były również umieszczane w siedzibie ww. jednostek organizacyjnych Policji oraz w wojewódzkich i powiatowych urzędach pracy. Wprowadzone modyfikacje przyczyniły się do ograniczenia kosztów ponoszonych przez Policję, wynikających z konieczności umieszczania przedmiotowych ogłoszeń w dzienniku o zasięgu ogólnopolskim lub wojewódzkim.

- Wprowadzono regulację, zgodnie z którą przełożony właściwy w sprawie postępowania kwalifikacyjnego na podstawie liczby osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji w podległych jednostkach organizacyjnych Policji oraz minimalnej liczby osób planowanych do przyjęcia do służby w danym terminie mógł podjąć decyzję o czasowym wstrzymaniu możliwości składania przez kandydatów wymaganych dokumentów. W przypadku skorzystania z ww. uprawnienia komendant wojewódzki (Stołeczny) Policji zobowiązany był poinformować o tym potencjalnych kandydatów, podając informację na stronie internetowej kierowanej przez siebie oraz podległych mu jednostek organizacyjnych Policji, w siedzibie tych jednostek, w Biuletynie Informacji Publicznej, a także w wojewódzkich i powiatowych urzędach pracy. W informacji tej wskazany był okres, na jaki wstrzymano możliwość składania wymaganych dokumentów²⁰. Rozwiązanie to stwarzało możliwość ograniczenia liczby kandydatów przy jednoczesnym uwzględnieniu wskazanych wyżej uwarunkowań. Przyczyniło się ono również do ograniczenia kosztów ponoszonych przez Policję w związku z prowadzonym postępowaniem kwalifikacyjnym, bowiem w sytuacji, gdy liczba kandydatów gwarantowała zakończenie postępowania kwalifikacyjnego wobec większej liczby osób, aniżeli

Tabela nr 12. Modyfikacja etapu test wiedzy.

	Rok 2007	Rok 2011
Zakres testu wiedzy	Zagadnienia z zakresu funkcjonowania administracji publicznej, w tym Policji, oraz bezpieczeństwa publicznego	Zagadnienia z zakresu funkcjonowania władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej oraz z zakresu bezpieczeństwa publicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 40, poz. 207).

była planowana do przyjęcia, nieekonomiczne okazywało się przyjmowanie przedmiotowych dokumentów od kolejnych kandydatów, bowiem skutkowało to nadmiernym angażowaniem komórek do spraw doboru w proces postępowania kwalifikacyjnego i w konsekwencji wydłużało średni czas trwania procedury doboru, co z kolei miało przełożenie na liczbę kandydatów umieszczanych na liście kandydatów spełniających warunki przyjęcia do służby.

- Zmodyfikowano zakres tematyczny testu wiedzy (patrz tabela nr 12).

Tabela nr 13. Przypadki nieszczęścia postępowania kwalifikacyjnego.

Rok 2007	Rok 2011
Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów do służby kontraktowej w oddziałach prewencji Policji przed opublikowaniem ogłoszenia przez Komendanta Głównego Policji o przyjmowaniu do służby w Policji tej grupy kandydatów	Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów do służby kontraktowej w oddziałach prewencji Policji przed opublikowaniem ogłoszenia przez Komendanta Głównego Policji o przyjmowaniu do służby w Policji tej grupy kandydatów
	Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów przed upływem okresu karencji nałożonego z tytułu: 1) niespełnienia wymagań określonych w art. 25 ust. 1 ustawy, zatajenia lub podania nieprawdziwych danych w kwestionariuszu osobowym, utrudniania prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego; 2) uzyskania negatywnego wyniku z: oceny złożonych dokumentów, sprawdzenia w ewidencjach, oceny sprawności fizycznej, wywiadu zorganizowanego oraz komisji lekarskiej
Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów, którzy uzyskali negatywny wynik z oceny sprawności fizycznej albo wywiadu zorganizowanego, przed upływem terminu umożliwiającego im ponowne przystąpienie do ww. etapów (tzw. poprawka) albo przed upływem okresu karencji nałożonego z tytułu zrezygnowania z postępowania kwalifikacyjnego	Złożenie wymaganych dokumentów przez kandydatów, którzy uzyskali negatywny wynik z oceny sprawności fizycznej albo wywiadu zorganizowanego, przed upływem terminu umożliwiającego im ponowne przystąpienie do ww. etapów (tzw. poprawka), albo przed upływem okresu karencji nałożonego z tytułu zrezygnowania z postępowania kwalifikacyjnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

- Wprowadzono zasadę, zgodnie z którą kandydat przystępował do testu psychologicznego po uprzednim uzyskaniu pozytywnego wyniku z oceny sprawności fizycznej²¹, co w znacznym stopniu przyczyniło się do ograniczenia kosztów ponoszonych w związku z prowadzeniem postępowania kwalifikacyjnego, ponieważ często dochodziło do sytuacji, iż kandydat, który uzyskał pozytywny wynik z testu psychologicznego, nie zaliczył oceny sprawności fizycznej, co skutkowało przerwaniem postępowania. Należy podkreślić, iż komendy wojewódzkie (Stoleczna) Policji dysponowały średnio 4–6 stanowiskami komputerowymi wykorzystywanymi do przeprowadzania testu psychologicznego, co umożliwiało przeprowadzenie tego etapu średnio wobec 25 kandydatów tygodniowo. Jednocześnie organizacja i sposób przeprowadzania oceny sprawności fizycznej w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie oraz szkołach policyjnych (etap ten przeprowadzano wyłącznie w soboty oraz niedziele, w trzech turach, tj.: godz. 8.00, godz. 11.00, godz. 14.00; maksymalnie po 60 kandydatów w każdej z tur) umożliwiały skierowanie na ww. etap ogółem 1800 kandydatów w ciągu jednego weekendu. Zatem wprowadzenie tej zasady znajdowało racjonalne uzasadnienie.
- Zmodyfikowano katalog przypadków skutkujących nieszczęściem postępowania kwalifikacyjnego (patrz tabela nr 13).
- Rozszerzono katalog sytuacji, których wystąpienie skutkowało nałożeniem na kandydata karencji warunkującej ponowne przystąpienie do postępowania kwalifikacyjnego (patrz tabela nr 14).
- Usunięto przepis umożliwiający przerwanie postępowania kwalifikacyjnego przez przełożonego właściwego w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w każdym czasie, bez podania uzasadnienia. Modyfikacja § 20 rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji, wynikająca z wejścia w życie rozporządzenia MSWiA z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji, była następstwem wystąpienia przez Rzecznika Praw Obywatelskich do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem z dnia 22 marca 2010 r. nr RPO-631003-IX-9003/09/TO o stwierdzenie niezgodności art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz § 20 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. z art. 60 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Rzecznik Praw Obywatelskich wniosek swój uzasadnił tym, iż otrzymywał skargi dotyczące w szczególności treści § 20 ust. 2 ww. rozporządzenia. Skarżący podnosili, że przerwanie postępowania kwalifikacyjnego na podstawie ww. przepisu nie stanowi decyzji, nie wymaga zatem uzasadnienia ani nie podlega zaskarżeniu. Za niedopuszczalną skarżący uznawali sytuację, gdzie wobec obywatela pragnącego odbywać służbę w Policji można bez podania jakiegokolwiek przyczyny przerwać postępowanie kwalifikacyjne na każdym jego etapie, niezależnie od tego, czy spełnia on wymogi określone ustawą i rozporządzeniem, czy też ich nie spełnia. Jak wskazał w swoim wniosku Rzecznik Praw Obywatel-

MODYFIKACJE POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO DO SŁUŻBY W POLICJI

Tabela nr 14. Przypadki nakładania na kandydata karencji warunkującej możliwość przystąpienia do kolejnego postępowania kwalifikacyjnego.

Przyczyny karencji	Okres karencji	
	Rok 2007	Rok 2011
Negatywny wynik z oceny sprawności fizycznej	6 miesięcy	6 miesięcy
Negatywny wynik z wywiadu zorganizowanego	6 miesięcy	6 miesięcy
Negatywny wynik z oceny złożonych dokumentów		6 miesięcy
Negatywny wynik ze sprawdzenia w ewidencjach		6 miesięcy
Negatywny wynik z komisji lekarskiej		6 miesięcy
Nie złożenie przez kandydata oświadczenia po uzyskaniu negatywnego wyniku z oceny sprawności fizycznej albo wywiadu zorganizowanego, że w dalszym ciągu ubiega się o przyjęcie do służby w Policji	6 miesięcy	6 miesięcy
Zrezygnowanie z postępowania kwalifikacyjnego	6 miesięcy	6 miesięcy
Odmowa wydania kandydatowi poświadczenia bezpieczeństwa	12 miesięcy	12 miesięcy
Negatywny wynik z testu psychologicznego	12 miesięcy	12 miesięcy
Niespełnienie wymagań określonych w art. 25 ust. 1 ustawy		6 miesięcy
Zatajenie prawdy lub podanie nieprawdziwych danych w kwestionariuszu osobowym		6 miesięcy
Utrudnianie prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego, w szczególności przez dwukrotne nieusprawiedliwione nieprzystąpienie w wyznaczonym terminie do danego etapu		6 miesięcy

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

skich, opisana przez niego sytuacja była przedmiotem wystąpień kierowanych do Komendanta Głównego Policji. W związku z opublikowaniem rozporządzenia MSWiA z dnia 19 maja 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji niektórzy przełożeni przerwali prowadzone wówczas postępowania bez podania przyczyny, pomimo iż przepisy przejściowe umożliwiały ich zakończenie na dotychczasowych zasadach. W udzielonej odpowiedzi Komendant Główny Policji zobowiązał się m.in. do podjęcia działań zmierzających do określenia zamkniętego katalogu sytuacji skutkujących zakończeniem postępowania kwalifikacyjnego oraz do derogacji przepisu pozwalającego na przerwanie postępowania bez podania przyczyny. Pomimo wydania nowego rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. przepis umożliwiający przerwanie postępowania kwalifikacyjnego bez podania przyczyny utrzymano. Badając przedmiotowe skargi, Rzecznik Praw Obywatelskich doszedł do wniosku, iż w istocie pierwotnym problemem jest kształt upoważnienia ustawowego, zawarty w art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. Upoważnienie to bowiem nie spełniało warunków

zakreślonych art. 92 ust. 1 Konstytucji, co w praktyce uniemożliwiało badanie, czy poszczególne przepisy rozporządzenia w sposób prawidłowy wykonują ustawę. W dalszej części wniosku Rzecznik Praw Obywatelskich wskazywał m.in., że wymagania, którym musi odpowiadać rozporządzenia, formułuje art. 92 ust. 1 Konstytucji. W wyroku z dnia 12 lipca 2007 r. (sygn. akt U 7/06) Trybunał Konstytucyjny wskazał m.in., że przepis ten dopuszcza stanowienie rozporządzeń tylko na podstawie „szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania”. Upoważnienie musi mieć charakter szczegółowy pod względem:

- 1) podmiotowym – musi wskazywać organ właściwy do wydania rozporządzenia;
- 2) przedmiotowym – musi określać zakres spraw przekazanych do uregulowania;
- 3) treściowym – musi określać wytyczne dotyczące treści aktu.

W orzecznictwie Trybunału utrzymało się stanowisko, że ustawowe upoważnienie do wydania aktu wykonawczego (rozporządzenia) nie może mieć charakteru blankietowego. Nie może ono pozostawiać organowi wydającemu akt zbyt daleko idącej swobody w kształtowaniu merytorycznych treści rozporządzenia. Trybunał stwier-

dza, że upoważnienie ustawowe musi być sformułowane tak, aby materie uregulowane w rozporządzeniu służyły realizacji celów wyrażonych w ustawie. W związku z tym powinno ono wyznaczać kierunek unormowań zawartych w akcie wykonawczym. Jak zauważył Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 16 stycznia 2007 r. (sygn. akt U 5/06) – na gruncie Konstytucji z 1997 r. w ogóle nie istnieje instytucja „upoważnienia blankietowego” jako podstawy wydania skutecznego, nienaruszającego Konstytucji aktu wykonawczego do ustawy. Trybunał przypominał również pogląd wyrażony w orzeczeniu z 22 września 1997 r. (sygn. akt K. 25/97); wskazał wówczas, że niedopuszczalne konstytucyjnie jest takie sformułowanie upoważnienia, które w istocie upoważnia nie do wydania rozporządzenia w celu wykonania ustawy, ale do samodzielnego uregulowania całego kompleksu zagadnień, co do których w tekście ustawy nie ma żadnych bezpośrednich unormowań albo wytycznych. Przenosząc powyższe uwagi na grunt niniejszego artykułu, należy stwierdzić, że art. 25 ust. 3 ustawy ani też pozostałe przepisy tej ustawy nie zawierają wytycznych dotyczących treści rozporządzenia. Nie wskazują one kierunków rozwiązań, jakie powinien w akcie wykonawczym przyjąć Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, regulując w sposób szczegółowy zasady prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego do służby. Taki kształt upoważnienia ustawowego powoduje, iż w istocie w omawianym zakresie organ wydający rozporządzenie dysponuje dużą dozą dowolności w regulowaniu zasad prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego. Nie jest bowiem skrzepowany kierunkami i wskazówkami wyznaczonymi mu przez ustawodawcę. Tymczasem – co nie powinno budzić wątpliwości – w przypadku gdy przekazywana do uregulowania w rozporządzeniu materia dotyczy sytuacji prawnej obywateli, wytyczne zawarte w ustawie muszą być bardziej szczegółowe. Tak też powinno być w zakresie objętym niniejszym wnioskiem, gdyż według Rzecznika Praw Obywatelskich materia wynikająca z treści upoważnienia ustawowego pozostaje w ścisłym związku z konstytucyjnym prawem dostępu do służby publicznej (art. 60 Konstytucji). W związku z poczynionymi uwagami należy uznać, iż art. 25 ust. 3

ustawy jest niezgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji, gdyż nie spełnia konstytucyjnego warunku szczegółowości pod względem treściowym²².

- Rozszerzono katalog kierunków studiów wyższych, przydatnych do służby w Policji, za których ukończenie kandydaci otrzymywali największą liczbę punktów (patrz tabela 15).

¹ Dz. U. z 2021 r. poz. 1882, z późn. zm.

² Rozporządzenie MSWiA z dnia 23 stycznia 2006 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji, § 7 ust. 2.

³ Tamże, § 7 ust. 4.

⁴ Tamże, § 16 ust. 1–3.

⁵ Rozporządzenie MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 170, poz. 1202), § 4.

⁶ Tamże, § 20 ust. 1 pkt 2 lit. c.

⁷ Tamże, § 11.

⁸ Tamże, § 24 ust. 1.

⁹ Tamże, § 12 ust. 3.

¹⁰ Rozporządzenie MSWiA z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego (Dz. U. Nr 152, poz. 1732, z późn. zm.), załącznik nr 2.

¹¹ Rozporządzenie MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji, § 13.

¹² Tamże, § 15 ust. 1 i 2.

¹³ Tamże, § 16 ust. 1 i 2.

¹⁴ Tamże, § 20.

¹⁵ Tamże, § 26.

¹⁶ Tamże, § 21 ust. 2, § 22.

¹⁷ Tamże, § 21 ust. 1 i 2.

¹⁸ Tamże, § 29.

¹⁹ Rozporządzenie MSWiA z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 40, poz. 207), § 13b ust. 1–3.

²⁰ Tamże, § 7a.

²¹ Tamże, § 13a.

²² Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich J. Kochanowskiego z dnia 22 marca 2010 r. nr RPO-631003-IX-9003/09/TO do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz § 20 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. z art. 60 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Tabela nr 15. Modyfikacja preferencji z tytułu posiadania przez kandydata wykształcenia wyższego o kierunku przydatnym do służby w Policji.

Rok 2007	Rok 2011	Punkty
Wykształcenie wyższe (magister lub równorzędnne) o kierunku przydatnym do służby w Policji (prawo, administracja, ekonomia lub informatyka)	Wykształcenie wyższe (magister lub równorzędnne) o kierunku przydatnym do służby w Policji (prawo, administracja, ekonomia, informatyka, bezpieczeństwo narodowe lub bezpieczeństwo wewnętrzne)	18

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia MSWiA z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji oraz rozporządzenia MSWiA z dnia 8 lutego 2011 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.

Summary

Selection of candidates for the service in the Police in the years 2005–2022. Part 2. Modifications of selection procedure for the service in the Police implemented in the years 2006–2011

The second part of the article dedicated to the issues related to the evaluation of selection procedure for the service in the Police, aims to indicate the range and direction of modifications which occurred in the above-mentioned proceeding in the years 2006–2011. During this period, changes in the selection process were implemented three times. These actions were primarily taken in order to consolidate this procedure as well as to provide the thriftiness in its conduct.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

WYPADEK

w trakcie doskonalenia zawodowego funkcjonariusza Policji

kom. Barbara Jamrozik

Wydział Doskonalenia Zawodowego
Komendy Stołecznej Policji

mł. chor. SOP Marzena Koziół

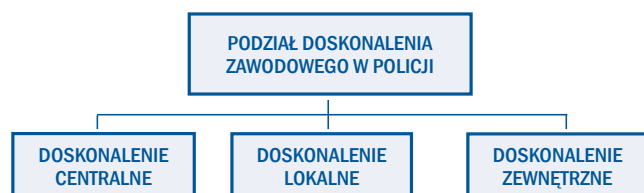
Wydział Kontroli
Służby Ochrony Państwa

W artykule omówiono uregulowania prawne w zakresie bezpieczeństwa i higieny służby funkcjonariusza Policji podczas doskonalenia zawodowego. Szczegółowo opisano obowiązki organizatora zajęć, prowadzącego zajęcia oraz uczestnika szkolenia. Ponadto podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: co może się stać przedmiotem ustaleń komisji powypadkowej, która bada okoliczności i przyczyny wypadku w trakcie doskonalenia zawodowego?

Ustawa o Policji¹ zobowiązuje wszystkich funkcjonariuszy tej formacji mundurowej do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, utrzymywania sprawności fizycznej i wymaganego poziomu umiejętności posługiwania się bronią palną, w szczególności poprzez udział w doskonaleniu zawodowym.

Czym więc jest doskonalenie zawodowe? Doskonalenie zawodowe jest to celowy i zaplanowany proces kształcenia funkcjonariuszy Policji, który realizują:

- szkoły policyjne i Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie – jako doskonalenie centralne,
- jednostki organizacyjne Policji lub komórki organizacyjne tych jednostek – jako doskonalenie lokalne,
- podmioty pozapolicyjne – jako doskonalenie zewnętrzne.

Ryc. 1. Podział doskonalenia zawodowego w Policji.

Źródło: opracowanie własne.

Należy wspomnieć o podziale doskonalenia lokalnego zastosowanym w Komendzie Stołecznej Policji, w której wydzielono doskonalenie lokalne regionalne² oraz doskonalenie lokalne w miejscu pełnienia służby³.

Celem doskonalenia jest nabywanie, aktualizowanie, rozszerzanie oraz pogłębianie wiedzy i podwyższanie umiejętności zawodowych policjanta, wymaganych przy wykony-

waniu przez niego zadań i czynności służbowych, a także nabycie dodatkowych uprawnień oraz kwalifikacji.

Szczegółowe warunki odbywania szkoleń zawodowych oraz doskonalenia zawodowego w Policji, uwzględniające rodzaje, formy, tryb odbywania, a także organizację i sposób prowadzenia szkoleń i doskonalenia zawodowego oraz nadzór nad ich realizacją określone zostały w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania szkoleń zawodowych oraz doskonalenia zawodowego w Policji⁴.

Natomiast aktem prawnym wykonawczym normującym szczegółowe warunki bezpieczeństwa i higieny służby podczas realizacji szkolenia lub doskonalenia oraz szczegółowe warunki uczestnictwa w tym szkoleniu lub doskonaleniu jest rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkoleń w Policji⁵.

Podczas zajęć doskonalenia zawodowego występuje ryzyko, które może mieć związek ze zdarzeniem powodującym uraz lub śmierć policjanta. Jak podaje Komenda Główna Policji, w roku 2019, w trakcie uczestniczenia lub w związku z uczestniczeniem w obowiązkowych zajęciach związanych z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych i sprawności fizycznej funkcjonariuszy, zaistniało 648 przedmiotowych zdarzeń. W latach 2015–2019 ponad 13,7% ogółu wypadków funkcjonariuszy Policji to wypadki, które miały miejsce podczas ćwiczeń, zajęć sportowych i spartakiad sportowych⁶.

Czym więc jest przedmiotowy wypadek?

Wypadek w trakcie doskonalenia zawodowego policjanta jest to zdarzenie nagle wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące śmierć albo uszkodzenie tkanek ciała lub narządów wskutek działania czynnika ze-

wnętrznego, które nastąpiło podczas uczestniczenia lub w związku z uczestnictwem w obowiązkowych zajęciach związanych z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych i sprawności fizycznej funkcjonariuszy⁷.

Obowiązki organizatora doskonalenia zawodowego w zakresie bezpieczeństwa i higieny służby

W myśl art. 71a ust. 9 ustawy o Policji za przygotowanie i zapewnienie właściwych warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkolenia zawodowego lub doskonalenia zawodowego, w szczególności prowadzonych z użyciem środków przymusu bezpośredniego, środków ochrony indywidualnej lub broni palnej, odpowiedzialni są odpowiednio:

- Komendant Główny Policji,
- Komendant Centralnego Biura Śledczego Policji,
- Komendant Biura Spraw Wewnętrznych Policji,
- Komendant Centralnego Biura Zwalczania Cyberprzestępczości,
- Dyrektor Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji,
- komendanci wojewódzcy Policji,
- Komendant Stołeczny Policji,
- komendanci powiatowi (miejscy) Policji,
- komendanci rejonowi Policji,
- Komendant Wyższej Szkoły Policji i komendanci szkół policyjnych.

Wyżej wymienione osoby zobowiązane są do zapewnienia policjantom uczestniczącym w szkoleniu – odpowiednich do rodzaju szkolenia i mogących wystąpić w jego trakcie zagrożeń:

- środków ochrony zbiorowej lub indywidualnej,
- sprzętu ratunkowego i przeciwpożarowego,
- zabezpieczeń organizacyjno-technicznych terenu przed wstępem osób nieuprawnionych⁸.

W przypadku szkolenia związanego z dużym ryzykiem wypadkowym, w szczególności w sytuacjach grożących upadkiem z wysokości, organizator zapewnia uczestnikom:

- asekurację, o której rodzaju decyduje w porozumieniu z prowadzącym szkolenie; obowiązek zapewnienia asekuracji podczas wykonywania prac, przy których istnieje możliwość wystąpienia szczególnego zagrożenia dla zdrowia lub życia pracownika, wynika również z dyspozycji art. 225 § 1 Kodeksu pracy, a stosuje się go w odniesieniu do policjantów na zasadzie art. 71a ust. 6 ustawy o Policji;
- obecność co najmniej ratownika medycznego, wyposażonego w sprzęt do udzielenia pomocy medycznej odpowiedni do występujących zagrożeń, jeżeli jest to niemożliwe ustawodawca dopuszcza udział osoby posiadającej uprawnienia ratownika, wyposażonej w sprzęt do udzielenia pomocy medycznej; wyposażenie apteczek powinno być ustalone w porozumieniu z lekarzem sprawującym profilaktyczną opiekę zdrowotną nad policjantami, z uwzględnieniem rodzajów i nasilenia występujących zagrożeń⁹.

Należy podkreślić, że zarówno organizator doskonalenia zawodowego, jak i prowadzący szkolenie:

- mogą odsunąć od szkolenia lub jego części uczestnika, który:
 - narusza regulamin lub instrukcję obowiązującą w miejscu szkolenia;
 - nie przestrzega przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny służby;

– nie stosuje się do poleceń prowadzącego lub organizatora;

- obligatoryjnie odsuwają od szkolenia uczestnika, który zgłasza zły stan psychofizyczny, na czas niezbędny do powrotu do właściwego stanu psychofizycznego;
- przerywają szkolenie w przypadku stwierdzenia braku właściwych warunków bezpieczeństwa i higieny służby lub nieprawidłowego, zagrażającego bezpieczeństwu wykonywania ćwiczenia przez uczestnika¹⁰.

Zaleca się, aby wykonanie powyższych działań odnotowane zostało w dokumentacji szkoleniowej.

Kolejny obowiązek jest związany z użyciem podczas szkolenia otwartego ognia oraz materiałów dymotwórczych, wybuchowych, w tym wyrobów i środków pirotechnicznych lub ostrej amunicji, wówczas organizator zapewnia właściwe zabezpieczenie uczestników i obiektów, uwzględniając warunki terenowe oraz atmosferyczne w miejscu szkolenia i w jego najbliższym otoczeniu¹¹.

W każdej jednostce oraz szkole Policji co roku funkcjonariusze uczestniczą w szkoleniach z zakresu taktyki i technik interwencji lub z użycia środków przymusu bezpośredniego, wówczas organizator zobowiązany jest zapewnić:

- środki chroniące przed urazem, w szczególności głowy, klatki piersiowej lub nóg, odpowiednie do występujących zagrożeń;
- udział prowadzącego, który posiada odpowiednie do zakresu szkolenia uprawnienia instruktora taktyki i technik interwencji policyjnych lub uprawnienia instruktora sportu, lub inne uprawnienia instruktorskie niezbędne do prowadzenia szkolenia z użyciem środków przymusu bezpośredniego¹².

W przypadku prowadzenia szkolenia z użyciem broni palnej i ostrej amunicji organizator zapewnia udział co najmniej dwóch prowadzących, posiadających uprawnienia instruktora strzelań policyjnych, z których co najmniej jeden jest ratownikiem. Należy zaznaczyć, że biorąc pod uwagę stopień wyszkolenia uczestników, może zezwolić na prowadzenie tego szkolenia jednemu prowadzącemu w sytuacji:

- gdy liczba uczestników mogących oddawać strzały nie przekracza 10 osób¹³;
- szkolenia policjantów służby kontrterrorystycznej¹⁴.

Nadmienia się, iż przepisy prawa przewidują sytuację, w której prowadzący może nie posiadać uprawnień ratownika, wówczas organizator zobowiązany jest do zapewnienia opieki medycznej co najmniej ratownika.

Kolejne obowiązki spoczywają na organizatorze szkolenia w momencie zdarzenia wypadkowego. I tak w sytuacji, gdy wypadek wydarzył się na terenie innej jednostki Policji niż jednostka organizacyjna właściwa ze względu na miejsce pełnienia służby przez poszkodowanego, kierownik tej jednostki, który w omawianej sytuacji może być również organizatorem doskonalenia zawodowego:

- zapewnia udzielenie pomocy funkcjonariuszowi, który uległ wypadkowi;
- zabezpiecza miejsce wypadku;
- niezwłocznie zawiadamia o wypadku bezpośredniego przełożonego funkcjonariusza, który uległ wypadkowi.

Z kolei inne obowiązki będzie miał organizator doskonalenia zawodowego, który jest jednocześnie pracodawcą policjanta. Wówczas po powzięciu wiadomości o wypadku funkcjonariusza kierownik ten niezwłocznie:

WYPADEK W TRAKCIE DOSKONALENIA ZAWODOWEGO

- zabezpiecza miejsce wypadku przed ewentualnymi dalszymi następstwami zdarzenia, jeżeli okoliczności to uzasadniają;
- udziela pomocy osobom poszkodowanym lub osobom, którym zagraża niebezpieczeństwo;
- wszczyna postępowanie w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku;
- powołuje komisję powypadkową;
- zawiadamia pisemnie o wypadku kierownika komórki organizacyjnej właściwej do spraw bezpieczeństwa i higieny służby i pracy;
- udostępnia informacje i materiały niezbędne do ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku oraz udziela wszechstronnej pomocy komisji powypadkowej¹⁵.

Obowiązki prowadzącego doskonalenie zawodowe w zakresie bezpieczeństwa i higieny służby

Prowadzącym doskonalenie zawodowe jest osoba wyznaczona przez organizatora do prowadzenia szkolenia, która posiada odpowiednią wiedzę, doświadczenie i wymagane uprawnienia. Osoba ta przed przystąpieniem do szkolenia jest zobowiązana do:

- sprawdzenia, czy uczestnicy posiadają wymagane środki ochrony indywidualnej, oraz sprawdzenia kompletności tych środków;
- ocenienia – wspólnie z uczestnikiem – sprawności używanych środków ochrony indywidualnej;
- sprawdzenia prawidłowego użycia lub umiejętności stosowania środków ochrony indywidualnej przez uczestników, w przypadku gdy przewiduje się ich użycie w trakcie szkolenia;
- wskazania organizacji łączności i sposobu przekazania decyzji o przerwaniu szkolenia jego uczestnikom;
- omówienia warunków bezpieczeństwa związanych z zagrożeniami występującymi w trakcie szkolenia;
- zaprezentowania lub objaśnienia wykonania ćwiczenia przed jego rozpoczęciem;
- zapewnienia bezpiecznej realizacji poszczególnych etapów szkolenia;
- niedopuszczenia do szkolenia uczestnika nieposiadającego wymaganych sprawnych, nieszkodzonych lub kompletnych środków ochrony indywidualnej;
- wymienienia lub uzupełnienia, a także zabezpieczenia przed użyciem uszkodzonych lub niekompletnych środków ochrony indywidualnej¹⁶.

Ponadto obowiązkiem prowadzącego szkolenie jest przerwanie zajęć w przypadku stwierdzenia niebezpieczeństwa zagrażającego życiu lub zdrowiu uczestników lub innych osób. Dodatkowo zapisy rozporządzenia stanowią, iż prowadzący winien w trakcie praktycznej części szkolenia, w miarę możliwości, kontrolować prawidłowe używanie środków i sprzętu oraz zabezpieczenia, w szczególności w trakcie szkolenia grożącego upadkiem z wysokości¹⁷.

W sytuacji stosowania podczas szkolenia substancji chemicznych lub ich mieszanin, które stwarzają zagrożenie dla zdrowia lub środowiska, przed przeprowadzeniem szkolenia prowadzący zapoznaje uczestników z wykazem stosowanych substancji chemicznych lub ich mieszanin oraz z ich kartami charakterystyki¹⁸. Zapoznanie, o którym mowa powyżej, może dokonać również organizator. Natomiast obowiązkiem osoby prowadzącej zajęcia jest

odnotowanie w dokumentacji ze szkolenia nazwy wykorzystanych substancji lub ich mieszanin.

Prowadzący szkolenie w zakresie strzelań z broni palnej przed przystąpieniem do zajęć jest zobowiązany zapewnić łączność z dyżurnym jednostki organizacyjnej Policji przeprowadzającej strzelanie lub jednostki organizacyjnej Policji, na której terenie usytuowana jest strzelnica. Strzelanie przerywa się w razie stwierdzenia braku łączności z dyżurnym jednostki organizacyjnej Policji¹⁹.

W czasie prowadzenia zajęć dla policjantów służby kontrterrorystycznej Policji na pływalniach krytych, otwartych oraz na akwenach prowadzący zapewnia warunki bezpieczeństwa dla osób biorących udział w zajęciach na obszarach wodnych²⁰.

Przepisy nie precyzują obowiązków prowadzącego doskonalenie zawodowe w zakresie wypadków podczas zajęć. W praktyce przyjęto rozwiązanie, że o zaistniałym zdarzeniu informuje on organizatora doskonalenia zawodowego, a następnie za pośrednictwem organizatora informację przekazuje bezpośredniemu przełożonemu funkcjonariusza, który uległ wypadkowi.

Ponadto prowadzący zajęcia niezwłocznie kieruje poszkodowanego na badanie niezbędne do ustalenia zawartości w organizmie alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych lub innych substancji o podobnym działaniu, jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że zachowanie funkcjonariusza spowodowane stanem po spożyciu alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych lub innych substancji o podobnym działaniu przyczyniło się do zdarzenia. Mając na uwadze powyższy zapis, należy pamiętać, że aby skierować policjanta na opisywane badania, musi zaistnieć powód jego wykonania, samo doznanie urazu przez poszkodowanego nie jest uzasadnieniem wykonywania przedmiotowych czynności. W tym momencie należy postawić pytanie, czy kierowanie każdego policjanta, który doznał urazu podczas służby oraz zajęć doskonalenia zawodowego, na tzw. badanie trzeźwości jest właściwie? Czy w każdym przypadku istnieje uzasadnienie, aby podejrzewać funkcjonariusza, iż znajduje się on w stanie po spożyciu alkoholu? Jeżeli tak, to dlaczego przeprowadza się tylko badanie stanu po spożyciu alkoholu, a nie również badanie na obecność środków odurzających, substancji, psychotropowych lub innych substancji o podobnym działaniu? Tutaj nasuwa się kolejna wątpliwość, jeżeli podczas odprawy do służby prowadzący odprawę nie miał uwag do stanu psychofizycznego policjanta, a podczas przedmiotowej służby nie wydarzyło się nic, co mogłoby wskazywać, że funkcjonariusz znajduje się w stanie po spożyciu alkoholu, to czy w momencie, kiedy zgłasza on uraz w związku z pełnieniem służby tego dnia, istnieje uzasadnienie skierowania go na badanie trzeźwości? Dodatkowo na przedmiotowe badania nie kieruje się funkcjonariusza, gdy stan jego zdrowia albo okoliczności wypadku nie uzasadniają przeprowadzenia takiego badania²¹.

Czy to już wszystkie obowiązki ciążące na prowadzącym zajęcia? Nie. Obowiązki mogą wynikać również z regulaminów, instrukcji, procedur, algorytmów postępowania oraz innej dokumentacji obowiązującej w jednostce Policji. Należy pamiętać o zameldowaniu dyżurnemu jednostki organizacyjnej Policji, który z kolei informuje dyżurnego Komendy Głównej Policji za pośrednictwem dyżurnego komendy wojewódzkiej (Stołecznej) Policji o zaistnieniu zdarzenia²², w którym brał udział funkcjonariusz, a którego skutkiem była śmierć lub ciężkie uszkodzenie ciała.

Obowiązki uczestnika doskonalenia zawodowego w zakresie bezpieczeństwa i higieny służby

Obowiązkiem każdego policjanta jest przestrzeganie przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny służby. Ponadto uczestnik zajęć zobowiązany jest do stosowania się do reguł zawartych w regulaminie lub instrukcji obowiązujących w miejscu szkolenia oraz wykonywania poleceń prowadzącego lub organizatora.

W tym fragmencie należy zwrócić uwagę na funkcjonariuszy służby kontrterrorystycznej Policji, którzy podczas szkolenia fizycznego mają w szczególności obowiązek: bezwzględnie przestrzegać zasad bezpieczeństwa, wykonywać polecenia i komendy prowadzącego zajęcia oraz zgłaszać urazy, kontuzje lub niedyspozycję psychofizyczną. Tak precyzyjne obowiązki zostały ustanowione w zarządzeniu nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 czerwca 2021 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania doskonalenia zawodowego dla policjantów służby kontrterrorystycznej Policji.

Funkcjonariusz, który uległ wypadkowi, jeżeli pozwala na to stan jego zdrowia i okoliczności, niezwłocznie zawiadamia o tym bezpośredniego przełożonego²³. W takiej sytuacji powiadomiony powinien być również prowadzący szkolenie, który zdarzenie odnotowuje w dokumentacji szkoleniowej. Zawiadomienie o wypadku jest obligatoryjnym obowiązkiem funkcjonariusza. Ustawodawca nie przewiduje sytuacji, w której policjant może zostać zwolniony z tej odpowiedzialności i mógłby nie zgłaszać wypadku. Przyjmowanie od funkcjonariusza zobowiązań pisemnych dotyczących odmowy zgłaszania przełożonemu wypadku nie powinno mieć miejsca, gdyż jest skutkiem niewywiązania się z obowiązku ustawowego.

Dokumentacja, która może mieć związek z ustaleniem okoliczności i przyczyn wypadku funkcjonariusza podczas doskonalenia zawodowego

Czynności wyjaśniających w zakresie ustalania okoliczności i przyczyn zdarzenia dokonuje komisja powypadkowa²⁴, która w trakcie prowadzonego postępowania gromadzi dowody mające związek z zaistniałym zdarzeniem oraz jego skutkami. W omawianej sytuacji organ ten może żądać udostępnienia:

- listy obecności uczestników zajęć, listy obecności lokalnego doskonalenia zawodowego dla policjantów służby kontrterrorystycznej Policji, która winna zawierać numer jednostki szkoleniowej i informację o zapoznaniu z warunkami bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkolenia w Policji, stopień, imię i nazwisko prowadzącego oraz stopień, imię i nazwisko uczestnika²⁵,
- dziennika szkolenia,
- harmonogramu zajęć,
- rocznego planu doskonalenia zawodowego²⁶,
- aneksu do rocznego planu doskonalenia zawodowego, jeżeli był sporządzany,
- programu szkolenia,
- konspektu szkolenia,
- arkusza okresowej oceny słuchacza,
- arkusza szkolenia strzeleckiego,
- rozkazu o włączeniu oraz wyłączeniu poszkodowanego ze stanu słuchacza szkolenia,

- regulaminu zajęć lub regulaminu pobytu w jednostce Policji,
- innej dokumentacji wytworzonej w związku z organizacją szkolenia, np. korespondencji prowadzonej w zakresie organizacji szkolenia, decyzji kierownika jednostki,
- potwierdzenia zarejestrowanego zdarzenia w elektronicznej bądź papierowej ewidencji prowadzonej przez jednostkę Policji, np. SWD Policji, Biuletynie KSIP, książce wydarzeń, książce przebiegu służby (policjanci służby kontrterrorystycznej Policji zobowiązani są do odnotowania w niej indywidualnych zajęć),
- notatnika służbowego,
- karty opisu stanowiska służby,
- rozkazu dziennego jednostki organizacyjnej Policji,
- wykazu stosowanych substancji chemicznych lub ich mieszanin oraz karty zapoznania uczestników zajęć z przedmiotowym wykazem,
- procedur postępowania z opakowaniami po substancjach chemicznych lub ich mieszaninach oraz uszkodzonymi opakowaniami,
- kart charakterystyki stosowanych w trakcie zajęć substancji chemicznych lub ich mieszanin, które stwarzają zagrożenie dla zdrowia lub środowiska,
- dokumentacji potwierdzającej wykonywanie okresowych i doraźnych przeglądów sprzętu (np. uprząży, lin, drabin, podnośników) oraz środków ochrony indywidualnej, w szczególności sprzętu ochrony dróg oddechowych,
- instrukcji bhp na stanowisku służby,
- dokumentacji potwierdzającej posiadanie przez prowadzącego szkolenie niezbędnych kwalifikacji, uprawnień,
- oceny ryzyka zawodowego,
- pomiarów środowiska pracy (służby), np. hałasu, ołowiu i jego związków nieorganicznych,
- instrukcji eksploatacji urządzenia transportu bliskiego, np. podnośnika,
- instrukcji obsługi urządzenia, sprzętu,
- dokumentacji potwierdzającej dopuszczenie urządzenia do użytkowania.

Co może stać się przedmiotem ustaleń komisji powypadkowej?

- W jakich zajęciach uczestniczył poszkodowany?
- Czy zajęcia zostały zaplanowane w planie doskonalenia zawodowego jednostki organizacyjnej Policji?
- Kto był organizatorem szkolenia?
- Kto skierował policjanta do udziału w szkoleniu?
- Kiedy i w jakim czasie odbywały się zajęcia?
- Jakie były założenia organizacyjne szkolenia?
- Ilu uczestników wzięło udział w szkoleniu?
- Gdzie się odbywały zajęcia?
- Kto prowadził zajęcia?
- Jaki był przebieg zajęć?
- Czy uczestnicy szkolenia zostali zapoznani z obowiązkami wynikającymi z rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkoleń w Policji?
- Czy organizator szkolenia zapewnił policjantom uczestniczącym w szkoleniu odpowiednie do rodzaju szkolenia i mogących wystąpić w jego trakcie zagrożenia: środki ochrony zbiorowej lub indywidualnej, sprzęt ratunkowy

WYPADEK W TRAKCIE DOSKONALENIA ZAWODOWEGO

Funkcjonariusze Komendy Stołecznej Policji w trakcie doskonalenia zawodowego. Fot. Barbara Jamrozik.

- i przeciwpożarowy, zabezpieczenie organizacyjno-techniczne terenu przed wstępem osób nieuprawnionych?
- Czy uczestników szkolenia poinformowano o zagrożeniach mogących wystąpić podczas zajęć?
- Czy prowadzący omówił warunki bezpieczeństwa związane z zagrożeniami występującymi w trakcie szkolenia?
- Czy uczestnicy szkolenia zostali poinformowani o zasadach stosowania środków ochrony zbiorowej i indywidualnej?
- Czy organizator szkolenia w trakcie szkolenia związanego z dużym ryzykiem wypadkowym, w szczególności w sytuacjach grożących upadkiem z wysokości, zapewnił uczestnikom asekurację oraz obecność co najmniej ratownika medycznego, wyposażonego w sprzęt do udzielenia pomocy medycznej odpowiedni do występujących zagrożeń?
- Czy prowadzący szkolenie przed przystąpieniem do szkolenia sprawdził, czy uczestnicy posiadają wymagane środki ochrony indywidualnej oraz kompletność tych środków?
- Czy prowadzący zajęcia wspólnie z uczestnikiem ocenili sprawność używanych środków ochrony indywidualnej?
- Czy prowadzący sprawdził sposób prawidłowego użycia oraz umiejętność stosowania środków ochrony indywidualnej przez uczestników?
- Czy prowadzący wskazał organizację łączności i sposób przekazania decyzji o przerwaniu szkolenia jego uczestnikom?
- Czy prowadzący dokonał prezentacji wykonania ćwiczenia przed jego rozpoczęciem?

- W jaki sposób prowadzący zapewnił bezpieczną realizację poszczególnych etapów szkolenia?
- Czy prowadzący posiadał odpowiednią ilość środków ochrony indywidualnej w celu wyposażenia w nie uczestników zajęć?
- Czy prowadzący zabezpieczył przed użyciem uszkodzone lub niekompletne środki ochrony indywidualnej?
- Czy uczestników poinformowano, komu mają zgłaszać uraz, kontuzję, uszkodzenie środków ochrony indywidualnej?
- Czy prowadzący/organizator szkolenia posiadał wiedzę na temat aktualnych szkoleń w dziedzinie bhp uczestników zajęć oraz profilaktycznych badań lekarskich?

Podsumowanie

Reasumując, należy podkreślić, że na uwagę zasługuje fakt, iż nie można dopuścić do służby, a także do udziału w doskonaleniu zawodowym, funkcjonariusza bez aktualnego orzeczenia lekarskiego stwierdzającego brak przeciwwskazań do wykonywania zadań na zajmowanym stanowisku służbowym w warunkach opisanych w skierowaniu na badania lekarskie. Nie wolno również dopuścić policjanta do służby, do której wykonywania nie posiada on wymaganych kwalifikacji lub potrzebnych umiejętności, a także dostatecznej znajomości przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Organizator doskonalenia zawodowego zobowiązany jest do zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków służby polegających na przygotowaniu i organizowaniu służby w sposób zapo-

biegający wypadkom, chorobom zawodowym i schorzeniom związanym z warunkami służby. W praktyce organizatorzy doskonalenia zawodowego centralnego zwracają się z prośbą do kierowników jednostek organizacyjnych Policji kierujących funkcjonariuszy na szkolenia, aby skierowany na szkolenie policjant posiadał aktualne badania lekarskie na cały przebieg przedsięwzięcia. A co ze szkoleniami w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny służby? Czy organizatorzy doskonalenia zawodowego posiadają wiedzę na temat aktualnych szkoleń bhp uczestników doskonalenia zawodowego? Proponuje się, aby wszyscy organizatorzy doskonalenia zawodowego podjęli działania mające na celu niedopuszczanie do udziału w doskonaleniu zawodowym policjantów nieposiadających aktualnych badań profilaktycznych oraz szkoleń w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny służby. Jeżeli nie można dopuścić do służby funkcjonariusza nieposiadającego aktualnych badań lekarskich oraz szkoleń w dziedzinie bhp, to czy możemy dopuścić go do udziału w doskonaleniu zawodowym? Odpowiedź brzmi: NIE.

Należy także pamiętać, że aby skierować policjanta na badanie trzeźwości, musi zaistnieć uzasadnienie wykonania tych czynności, samo doznanie przez poszkodowanego urazu w trakcie zajęć doskonalenia zawodowego nie jest bowiem uzasadnieniem wykonywania badania trzeźwości.

- ¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2021 r. poz. 1882, z późn. zm.).
- ² Doskonalenie regionalne to doskonalenie realizowane w wypadku, gdy potrzeby jednostek/komórek organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji pokrywają się. Decyzja nr 550 /2018 Komendanta Stołecznego Policji z dnia 9 października 2018 r. w sprawie organizacji doskonalenia zawodowego lokalnego w jednostkach i komórkach organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji, § 2 pkt 3.
- ³ Doskonalenie w miejscu pełnienia służby/miejscu pracy to doskonalenie realizowane przez jednostkę lub komórkę organizacyjną Komendy Stołecznej Policji dla własnych potrzeb. Decyzja nr 550/2018 Komendanta Stołecznego Policji z dnia 9 października 2018 r., § 2 pkt 4.
- ⁴ Dz. U. z 2007 r. poz. 877, z późn. zm.
- ⁵ Dz. U. z 2019 r. poz. 1375, z późn. zm.
- ⁶ Ł. Świerczewski, B. Jamrozik, *Teoretyczne oraz praktyczne aspekty bezpieczeństwa i higieny służby funkcjonariuszy Policji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2022, s. 327.
- ⁷ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą (Dz. U. z 2022 r. poz. 1032), art. 3 ust. 1 pkt 3.
- ⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkoleń w Policji, § 3.
- ⁹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2003 r. poz. 1650, z późn. zm.), § 44 ust. 2.
- ¹⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkoleń w Policji, § 8.
- ¹¹ Tamże, § 11.
- ¹² Tamże, § 12.
- ¹³ Prowadzenie szkolenia strzeleckiego przez jednego prowadzącego, jeżeli grupa szkoleniowa liczy do 10 osób, dopuszcza również decyzja nr 713 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 grudnia 2005 r. w sprawie szkolenia strzeleckiego policjantów (Dz. Urz. KGP z 2006 r. Nr 3, poz. 9, z późn. zm.).

- ¹⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkoleń w Policji, § 13.
- ¹⁵ Szerzej: B. Jamrozik, M. Kozioł, *Wypadek przy pracy a wypadek w związku z pełnieniem służby*, „Kwartalnik Policyjny” 2022, nr 1, s. 99–108.
- ¹⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa i higieny służby w trakcie realizacji szkoleń w Policji, § 5.
- ¹⁷ Tamże, § 7.
- ¹⁸ Karta charakterystyki substancji niebezpiecznej lub mieszaniny chemicznej, zwana „kartą charakterystyki”, stanowi zbiór informacji o niebezpiecznych właściwościach substancji. Karta charakterystyki zawiera opis zagrożeń, które może spowodować określona substancja lub mieszanina, a także podstawowe dane fizykochemiczne na jej temat. Informuje o zagrożeniach związanych z daną substancją (mieszaniną), metodach zapobiegania im i procedurach, jakie należy wykonać w razie wystąpienia skażenia. Dokument ten w krajach Unii Europejskiej, NAFTA i wielu innych musi być dołączony przez producenta do wytworzonych przez niego substancji chemicznych i przekazywany każdemu nabywcy. Stosowanie w działalności zawodowej substancji niebezpiecznych i preparatów niebezpiecznych bez posiadania karty charakterystyki jest niedopuszczalne. http://www.vademecumbhp.pl/artukul_narzedziowa,545,0,6660,karta-charakterystyki-substancji-chemicznej.html [dostęp: 4.06.2022 r.].
- ¹⁹ Decyzja nr 713 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 grudnia 2005 r. w sprawie szkolenia strzeleckiego policjantów, § 7.
- ²⁰ Zarządzenie nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 czerwca 2021 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania doskonalenia zawodowego dla policjantów służby kontrterrorystycznej Policji (Dz. Urz. KGP poz. 47), załącznik 3, § 3 ust. 2.
- ²¹ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą, art. 18.
- ²² Zdarzenie – przestępstwo, wykroczenie, zagrożenie lub inny fakt istotny dla stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego, który nie musi mieć znamion czynu zabronionego. Zarządzenie nr 1173 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 2004 r. w sprawie organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Policji (Dz. Urz. KGP z 2013 r. poz. 73, z późn. zm.), § 2 ust. 1 pkt 7.
- ²³ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą, art. 17 ust. 1.
- ²⁴ Szerzej: Ł. Świerczewski, B. Jamrozik, *Teoretyczne oraz praktyczne aspekty bezpieczeństwa i higieny służby funkcjonariuszy Policji*, s. 298–309.
- ²⁵ Zarządzenie nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 czerwca 2021 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania doskonalenia zawodowego dla policjantów służby kontrterrorystycznej Policji, załącznik 3, § 4 ust. 1.
- ²⁶ Roczny plan doskonalenia zawodowego, o którym mowa w dziale III rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania szkoleń zawodowych oraz doskonalenia zawodowego w Policji.

Summary

Accident during vocational training of a police officer

In the article there have been discussed legal regulations in the scope of safety and hygiene of a police officer during vocational training. There have been detailedly described duties of an organiser of classes, lecturer and participant of the training. Furthermore, there has been made an attempt to answer to a question, what findings may be made by the accident investigation commission, in reference to the cause and circumstances of the accident during vocational training.

Tłumaczenie: Katarzyna Olbryś

Kompozycja obrazu filmowego

na przykładzie filmu dydaktycznego

asp. Robert Karyś

Zakład Doradztwa Dydaktycznego i Psychologii CSP

Idea kształcenia z wykorzystaniem nowoczesnych mediów edukacyjnych nie jest niczym nowym. Za jej twórcę można uznać już Jana Amosa Komeńskiego, autora zasady pogłębienia w nauczaniu. Twierdził on, że nauki nie mogą zapewnić niezrozumiałe słowa ani obca obserwacja lub jedynie świadectwa o rzeczach, lecz wyłącznie badanie rzeczy i zjawisk przez samego uczącego się z jednoczesnym wykorzystaniem możliwie największej liczby zmysłów. „Trzeba ludzi uczyć, w granicach możliwie najszerszych, nie z książek czerpać mądrość, ale z nieba, ziemi, z dębów i buków”¹. W jego ocenie nauczanie nie powinno bazować na poglądach innych, lecz dążyć do bezpośredniego poznania rzeczy poprzez bezpośredni kontakt.

Człowiek dysponuje pięcioma podstawowymi narządami zmysłów, dzięki którym poznaje otoczenie i zdobywa o nim wiedzę. W codziennym funkcjonowaniu największe znaczenie ma wzrok. Jego udział w postrzeganiu stanowi aż 83%, podczas gdy pozostałych: słuchu, węchu, dotyku oraz smaku jest zdecydowanie mniejszy. Słuch – 11%, węch – 3,5%, dotyk – 1,5%, smak – 1%².

Stosowanie zróżnicowanych środków dydaktycznych zwiększa uwagę i zainteresowanie uczących się tematyką zajęć, przez co sprzyja przyspieszeniu opanowania przez nich wiadomości i umiejętności. Dostarczając bodźców sensomotorycznych działających na wzrok, słuch i dotyk, środki dydaktyczne ułatwiają bezpośrednie i pośrednie poznanie tematyki nauczania, jak również służą opanowaniu różnego rodzaju umiejętności. Odpowiednio dobrane środki dydaktyczne wywołują aktywność u uczącego się oraz zwiększają zainteresowanie przedmiotem nauczania.

Środki dydaktyczne w dużym uogólnieniu można podzielić na trzy zasadnicze grupy:

- środki naturalne,
- środki techniczne,
- środki umowne.

Film dydaktyczny należy zaliczyć do środków technicznych, które ukazują rzeczywistość w sposób pośredni: wzrokowo, słuchowo oraz manipulacyjnie. Przy wykorzystaniu tych środków na układ percepcyjny odbiorcy działa obraz i dźwięk. Film jako środek audiowizualny nauczania/uczenia się kształtuje i rozwija spostrzegawczość, wyobraźnię, poczucie estetyki i postawy moralne uczącego się, a także zdolność twórczego myślenia. Środki audiowizualne spełniają kilka podstawowych funkcji. Najistotniejsze z nich to: funkcja motywacyjna, twórcza, wartościowania oraz wychowawcza. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że najskuteczniejszy-

mi filmami dydaktycznymi są te, które trwają ok. 10 min. Dłuższe często powodują znużenie lub muszą prezentować kilka wątków, aby uniknąć utraty zaciekania ze strony odbiorcy. Jest to także charakterystyczne dla wielu obecnych produkcji filmowych i telewizyjnych. Powodem takiej sytuacji jest również to, że współcześnie jesteśmy otoczeni informacjami, często prezentowanymi chwilowo i jednorazowo – zbyt długie skupienie się na jednej informacji powoduje utratę drugiej. Zatem w filmie dydaktycznym należy wyważyć proporcję ilości prezentowanych treści do jakości merytorycznej i czasu trwania filmu. Za krótki może okazać się pobieżny, dogłębny merytorycznie natomiast zbyt rozległy w czasie i powodujący znudzenie. Prezentowane w nim treści muszą być podane w sposób syntetyczny, często niestety nie wyczerpując tematu, ale powinny być przedstawione na tyle głęboko, aby zainteresować i zachęcić oglądającego do dalszych poszukiwań³.

Skuteczność filmu dydaktycznego zależy głównie od jego trafności tematycznej oraz dokładnie określonej grupy odbiorców, dla których jest on przeznaczony.

Niniejsze opracowanie szczególnie dedykowane jest pracownikom różnych służb mundurowych, realizujących filmy szkoleniowo-edukacyjne wymagające dostosowania reguł dydaktycznych i szeroko pojętego warsztatu filmowego do konkretnych celów dydaktycznych z zakresu poszczególnych specjalności w swoich dziedzinach nauczania.

Budowa filmu

Dzieło filmowe (film) to jedna z form audiowizualnych, składająca się z sekwencji scen tworzących kolejne ujęcia w określonym czasie, przestrzeni, z odpowiednim dźwiękiem lub bez niego. Na budowę filmu składa się wiele elementów. Do podstawowych zaliczamy:

- **scenariusz** – szczególnie w przypadku filmu dydaktycznego jest to jeden z najistotniejszych elementów; powinien uwzględniać program nauczania, cel nauczania, poziom odbiorców; scenariusz poprzedza się uwagami na temat założeń ogólnych filmu, czasu realizacji, kosztów itp.; dla większej czytelności scenariusz często przygotowany jest w formie tabeli:

Nr sceny	Obraz	Dialogi, komentarze, uwagi

w końcowej fazie opracowywania scenariusza powinna nastąpić weryfikacja prawidłowości jego przygotowania uwzględniająca sprawdzenie jego zgodności z założeniami filmu, poprawności części merytorycznej, zastosowania właściwych technik i parametrów filmowania, zaproponowanych dialogów, doboru właściwej liczby aktorów i statystów oraz poszczególnych miejsc akcji;

- **storyboard** – skuteczny sposób wizualnej prezentacji informacji zawartych w scenariuszu; liniowy kierunek komórek jest idealny do objaśnienia procesu przekazywania informacji, szczególnie w przypadku filmu dydaktycznego:

Scena 1 Ujęcie 1	Scena 1 Ujęcie 2	Scena 1 Ujęcie 3
Opis	Opis	Opis

Scena 1 Ujęcie 4	Scena 1 Ujęcie 5	Scena 1 Ujęcie 6
Opis	Opis	Opis

- **reżyseria** – nadzór nad prawidłowym przebiegiem realizacji poszczególnych etapów powstawania filmu dydaktycznego, w szczególności dbanie o poprawność strony merytorycznej; najczęściej jest to jedna osoba występująca w roli reżysera, pod jej kierunkiem powstaje film i to ona jest odpowiedzialna za jego ostateczny kształt;
- **scenografia** – w każdym filmie scenografia jest bardzo ważna; w oparciu o scenariusz i storyboard, we współpracy z reżyserem, należy przygotować odpowiednią scenografię; trzeba zadbać o dobór odpowiednich miejsc oraz poszczególnych pomieszczeń, a także o rozmaite przedmioty i rekwizyty planowane do wykorzystania w filmie; wygląd zewnętrzny aktorów i statystów występujących w filmie dydaktycznym ma również bardzo istotne znaczenie;
- **zdjęcia** – za końcową wersję filmu dydaktycznego w bardzo dużej mierze odpowiada operator filmowy, nazywany również autorem zdjęć filmowych; autor zdjęć we współpracy z reżyserem oraz scenografem określa, w jaki sposób będą skomponowane i sfilmowane kolejne ujęcia, które w całości składają się na film; w realizacji jednego filmu dydaktycznego może brać udział kilku operatorów kamer, co uatrakcyjnia w bardzo dużym stopniu odbiór filmu; operator kamery decyduje o technicznym aspekcie wykorzystania możliwości sprzętowych w poszczególnych ujęciach;
- **gra aktorska** – aktorzy i statysci to jedni ze współtwórców filmu; szczególnie w przypadku filmu dydaktycznego ich rola jest nie do przecenienia; bardzo ważną rolę w tym przypadku odgrywa ich wygląd zewnętrzny oraz szczegóły związane z ubiorem; poza aktorami w filmie występują również statysci, czyli osoby pojawiające się w tle, w scenach zbiorowych i zazwyczaj niewypowiadające żadnych kwestii;
- **postprodukcja** – to faza, która następuje po zakończeniu realizacji zdjęć i nagrań dźwiękowych; zaczyna się od momentu wybrania technik wprowadzenia obrazu do sprzętu go edytującego; wówczas przegląda się cały uzyskany materiał; kolejnym etapem jest udźwiękowienie filmu, a więc uzupełnienie obrazu o dźwięk, tj. nagrane dialogi bohaterów, muzykę oraz efekty dźwiękowe; wprowadzie podczas kręcenia zdjęć na planie filmowym rejestruje się dźwięk, ale rzadko to właśnie ten dźwięk, pochodzący z planu filmowego, jest wykorzystywany w filmie (takie zdjęcia z dźwiękiem i obrazem zarejestrowanym jednocześnie na planie filmowym nazywają się

KOMPOZYCJA OBRAZU FILMOWEGO

zdjęciami stuprocentowymi albo w skrócie „setkami”⁴; kolejnym niezwykle ważnym etapem jest dodawanie do filmu efektów wizualnych; kiedy proces nakładania efektów specjalnych dobiegnie końca, przechodzi się do montażu, tj. składania wszystkich sekwencji w jedną całość; montaż jest procesem łączenia wszystkich ujęć w jeden plik wyjściowy dla odpowiedniego formatu docelowego.

Realizacja obrazu filmowego

Obraz filmowy realizowany jest przy wykorzystaniu kamery, aparatu fotograficznego lub innych urządzeń elektronicznych, np. smartfonów. Dzięki ruchowi kamery możliwa jest realizacja różnych rodzajów ujęć. Ujęcia realizowane są na planie filmowym. Zazwyczaj jedno ujęcie odpowiada jednemu planowi, ale dzięki montażowi i ruchowi kamery możliwe jest zestawienie kilku ujęć na jednym planie.

Podstawowe jednostki strukturalne filmu:

ujęcie – najmniejsza jednostka dynamiczna, odcinek zawarty między dwoma najbliższymi połączeniami montażowymi,

kadr – najmniejsza jednostka statyczna, jedna klatka,

scena – odcinek filmu złożony z kilku lub kilkunastu ujęć wyróżniających się jednością miejsca i czasu,

sekwencja – część filmu złożona z kilku lub kilkunastu scen, wyróżniająca się jednością akcji, niekoniecznie jednością czasu i miejsca,

film – całość kompozycyjna, zamknięta i podpisana przez twórcę⁵.

Odległość kamery od głównego obiektu filmowanego w danym ujęciu wyznacza wielkość planu. Krótko charakteryzując poszczególne rodzaje planów, należy wskazać na najważniejsze ich cechy:

- **plan totalny** – sylwetka ludzka jest niezauważalna, ponieważ ten plan prezentuje przestrzeń, krajobraz;

Fot. 1. Plan totalny.

- **plan ogólny** – jest planem poglądowym, szerokim, jak sama nazwa wskazuje – ogólnym; sylwetka ludzka zajmuje mniej więcej jedną trzecią wysokości kadru;

Fot. 2. Plan ogólny.

- **plan pełny** – prezentuje postać nieco niższą od wysokości kadru;

Fot. 3. Plan pełny.

- **plan amerykański** – równoważy informacje dotyczące tła i postaci; sylwetka ludzka przedstawiona jest w nim od kolan w górę; widać też ruch sylwetki w przestrzeni;

Fot. 4. Plan amerykański.

- **plan średni** – prezentuje postać od pasa w górę;

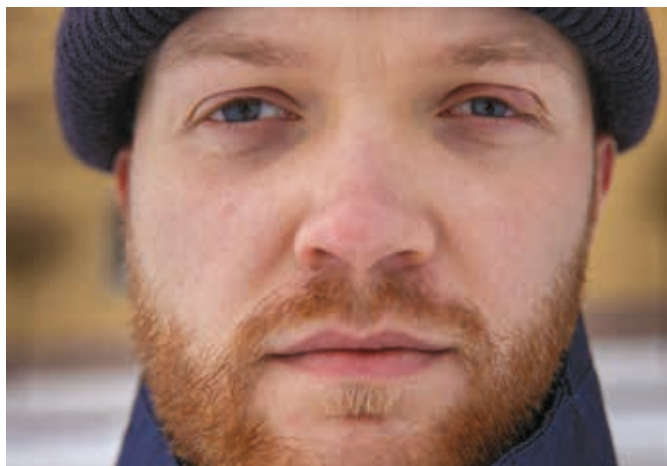
Fot. 5. Plan średni.

- **półzbliżenie** – dolna krawędź kadru przechodzi przez środek klatki piersiowej, taki plan często nazywany jest popiersiem;

Fot. 6. Półzbliżenie.

- **zbliżenie** – obiekt (lub twarz) wypełnia cały lub prawie cały kadr;

Fot. 7. Zbliżenie.

- **detal** – przedstawia rekwizyt albo fragment ciała aktora (np. oko, emblemat);

Fot. 8. Detal.

Fot. 1–8 – Robert Karyś.

Operowanie odpowiednimi planami zdjęciowymi jest formą ruchu występującą w filmie. Pozwala ona na zbliżenie się do filmowanego obiektu lub oddalenie od niego. W zależności od tego, jak jest prowadzona narracja, oprócz kompozycji kadru, ważny jest też kąt widzenia kamery. Kierunek, w jakim ułożony jest obiektyw, a także wysokość, na jakiej umiejscowiona jest kamera, mogą całkowicie zmieniać sposób postrzegania sceny przez odbiorcę.

Poniżej przedstawiono przykłady umiejscowienia kamery:

- **perspektywa z wysokości oczu** – kamera ustawiona na wysokości oczu to zazwyczaj standard w większości filmów dydaktycznych; z racji tego, że w prawdziwym świecie ludzie właśnie tak oglądają to, co ich otacza, jest to najbardziej naturalny punkt widzenia;
- **ujęcie znad głowy** – kamera umieszczona jest nad filmowanym obiektem, odbiorca widzi akcję z góry; podkreśla to obiektywny pogląd danej sceny;
- **ujęcie z niskiej perspektywy** – takie ujęcia wykonywane są poprzez umieszczenie kamery tuż nad ziemią; postać wygląda wtedy na ważniejszą, a scena staje się bardziej dynamiczna; jest to tzw. perspektywa żabia;
- **perspektywa ukośna** – kamera może być umiejscowiona na ukos; zazwyczaj odchylenie waha się od 25 do 45 stopni; odbiorca ma odebrać to jako celowe posunięcie, ale nie na tyle, żeby było to męczące w odbiorze; zabieg ten sprawia, że poziome linie stają się ukośnymi; perspektywa ta wykorzystywana jest do ukazania napięcia lub niepokoju;
- **punkt widzenia POV** (ang. *point of view*) – to szczególny rodzaj ujęć pozwalających zobaczyć scenę oczami aktora; operator umieszcza kamerę na wysokości oczu i pokazuje w kadrze to, co widzi aktor⁶.

KOMPOZYCJA OBRAZU FILMOWEGO

Jak prawidłowo filmować? Jak robić lepsze filmy?

Podstawową kwestią, na którą należy zwrócić uwagę podczas filmowania zarówno wewnątrz pomieszczeń, jak i w otwartej przestrzeni, jest dobre światło.

Światło to fala elektromagnetyczna o widzialnym zakresie. Dla potrzeb filmowania możemy wyróżnić dwa najważniejsze parametry, które określają światło – ilość światła, czyli natężenie światła (mierzone w luxach), oraz jakość światła. W przypadku dysponowania dużą ilością światła mamy większe możliwości decydowania o ustawieniach parametrów kamery, tj. przysłony i czasu naświetlania, wpływających na efekt wykonanych zdjęć. Luminancja informuje natomiast o jakości światła, tzw. jaskrawości. Ze względu na jakość światła można podzielić na twarde i miękkie. Najłatwiej rozróżnić, czy światło jest miękkie, czy twarde po cieniach. Jeśli krawędzie cieni są łagodne, rozmywają się, to mamy do czynienia ze światłem miękkim, natomiast gdy cienie mają ostre krawędzie, wówczas występuje światło twarde. W filmie, szczególnie w filmie dydaktycznym, należy korzystać ze światła miękkiego, gdyż osoby występujące w filmie wyglądają w nim korzystniej.

Źródła światła można podzielić na trzy podstawowe grupy:

punktowe – duża luminancja – duży kontrast,

liniowe – średnia luminancja,

powierzchniowe – mała luminancja – mały kontrast.

Ważną kwestią jest również barwa światła. Generalnie barwy światła dzielimy na 3 grupy: ciepłą, neutralną i zimną. Barwa zależy od temperatury barwowej mierzonej w kelwinach. Im niższa temperatura, tym światło cieplejsze. Ciepła barwa to 2500–3500 K, neutralna 4000–4500 K, natomiast zimna – powyżej 6000 K. W filmie dydaktycznym należy unikać tzw. żółtego światła (cieplej barwy), dużo bardziej przyjemne dla oka w tym przypadku będzie zastosowanie światła białego (neutralnej barwy). Dobór odpowiedniego rodzaju oświetlenia będzie miał kluczowy wpływ na rezultat filmu. Obraz filmowy realizowany jest przy wykorzystaniu kamery, aparatu fotograficznego lub innych urządzeń elektronicznych, np. smartfonów. Dzięki ruchowi kamery możliwa jest realizacja różnych rodzajów ujęć. Dlatego praca kamerą należy do kluczowych czynników przy realizacji filmu.

Podstawowe ruchy kamery:

jazda równoległa – kamera podąża równolegle do poruszającego się aktora/obiektu,

jazda okrężna – kamera krąży dookoła aktora/obiektu,

kontrjazda – kamera porusza się w przeciwnym kierunku do aktora/obiektu, jednocześnie mijając go,

zbliżenie – kamera zbliża się lub oddala od aktora/obiektu,

ujęcie pionowe – ruch kamery odbywa się od dołu do góry lub odwrotnie w stosunku do aktora/obiektu,

panorama – kamera porusza się od lewej strony do prawej lub odwrotnie w stosunku do aktora/obiektu,

tilt – kamera wykonuje ruch obrotowy pionowy w stosunku do aktora/obiektu.

Oczywiście, występuje dowolność wykorzystywania oraz łączenia ze sobą poszczególnych ruchów kamery. Wszystko zależy od celu filmu dydaktycznego i jego późniejszego wykorzystania.

Nie mniej istotną rolę w filmie dydaktycznym odgrywa scenografia. Film może być realizowany w różnych miejscach, w plenerze, we wnętrzach naturalnych lub specjalnie wytworzonych. Aby przekaz, jaki niesie za sobą film dydaktyczny, w pełni dotarł do odbiorcy, należy zadbać o odpowiednie elementy, które tworzą przestrzeń i tło dla akcji filmu.

Podsumowując, należy podkreślić, że w celu stworzenia profesjonalnego filmu dydaktycznego w pierwszej kolejności trzeba zadbać o trzy podstawowe kwestie: oświetlenie, pracę z kamerą oraz scenografię. Oczywiście jest to tylko fundament budowy profesjonalnego filmu dydaktycznego, na całość składa się dużo więcej elementów, jednakże to w przeważającej mierze od wspomnianych trzech kwestii zależy, czy stworzony film dydaktyczny będzie profesjonalnym dziełem, czy tylko zwykłym filmem szkolnym.

1. J.A. Komeński, *Wielka dydaktyka*, Zakład Imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1956, s. 161.
2. *Ile dostarczają informacji zmysły człowieka*, www.swiatlo.tak.pl/1/index.php/zmysly_czlowieka/#google_vingette [dostęp: 23.08.2022 r.]
3. W. Lib, *Film dydaktyczny w technologii 3D*, Muzeum Historii Polski, 2015, s. 106.
4. J. Mostowska, *Elementarz młodego kinomana*, <http://edukacja filmu.pl/elementarz-młodego-kinomana/kto-i-jak-tworzy-film/> [dostęp: 3.08.2022 r.]
5. Por. J. Płażewski, *Język filmu*, Spółdzielnia Wydawniczo-Handlowa „Książka i Wiedza”, Warszawa 2008, s. 12.
6. B. Luzak, *Podstawy wiedzy o filmie: Plany filmowe i rodzaje kadrów*, <https://luzak.media/plany-filmowe/> [dostęp: 3.08.2022 r.]

Summary

Composition of film image on the example of a didactic film

In the article there have been described the most important (in the author's opinion) issues concerning planning and making a film on the example of a didactic film. There have been discussed the aspects of lighting, scenography and work with a camera. Basic terms related to the proper exposition of the camera in existing conditions and creating film frames have been also described. Familiarization with the content of this article allows to acquire elementary knowledge, thanks to which the reader will be able to create a professionally looking didactic film.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

Kandydat na przewodnika psa służbowego

Analiza wymagań i predyspozycji

podkom. Piotr Mrozowski

Zakład Kynologii Policyjnej CSP

asp. szt. Daniel Tatera

Zakład Kynologii Policyjnej CSP

Podstawową formą doboru psów jest centralny dobór psów do służby w Policji realizowany przez szkołę. Jest to kwestia dość rozbudowana, znajdująca swoje odzwierciedlenie w załączniku nr 4 pt. „Kryteria doboru psów” do zarządzenia nr 296 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia¹, a także w założeniach do centralnego doboru psów do służby w Policji². Natomiast kryteria doboru samych kandydatów na przewodników³ do pełnienia tego rodzaju służby opisane są zaledwie w jednym paragrafie ww. zarządzenia. Po ich spełnieniu kandydatami na przewodnika psa mogą zostać prawie wszyscy policjanci. Kryteria te pozostają pomimo kolejnych nowelizacji zarządzenia nr 296 w zasadzie bez zmian⁴. Kto wobec tego mógłby być idealnym kandydatem na przewodnika psa służbowego? Czy wymagania stawiane obecnie kandydatom na przewodników są wystarczające?

Ogólne kryteria doboru kandydatów na przewodników psów

Obecnie, zgodnie z § 11 zarządzenia nr 296 KGP z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia, wymagania stawiane kandydatom na przewodników to:

- złożenie deklaracji do pełnienia tego rodzaju służby;
- odznaczanie się dobrą sprawnością fizyczną;
- dobry stan zdrowia;
- posiadanie uprawnienia do prowadzenia pojazdów służbowych;
- posiadanie predyspozycji do pracy ze zwierzętami.

O ile predyspozycje związane ze służbą policyjną nie wymagają komentarza, o tyle warto, zdaniem autorów, zatrzymać się przy pierwszym i ostatnim wymogu.

Dobrowolna deklaracja do pełnienia tego typu służby

Już pierwsze podręczniki tresury psów policyjnych, wydane ponad 100 lat temu, podkreślały jasno i wyraźnie, że: „tylko ludzie zgłaszający się dobrowolnie do tak trudnej pracy mogą być odpowiednio spożytkowani”⁵. Nakazywanie takich czynności i wiązanie człowieka obowiązkami związanymi z utrzymaniem i tresurą zwierzęcia przez wiele lat nie będzie korzystne dla żadnej ze stron i nie zapewni optymalnego wykorzystania potencjału zwierzęcia podczas wykonywania czynności służbowych.

Predyspozycje do pracy ze zwierzętami

Posiadanie predyspozycji do pracy ze zwierzętami jest niewątpliwie słusznym wymogiem. Zdaniem autorów, ktoś, kto nie lubi zwierząt i czuje do nich odrazę, nie da rady współpracować z przydzielonym mu psem przez kolejne miesiące szkolenia, a następnie lata służby.

KANDYDAT NA PRZEWODNIKA PSA SŁUŻBOWEGO

Można jednak polemizować z ogólnością tego sformułowania. Czy chodzi o ogólne zamiłowanie do psów i brak lęku? Zwierzęta, pomijając ich rodzaje i rozmiary, mają – tak jak ludzie – uwarunkowania osobnicze i określone typy charakteru⁶. Tresura policyjna zasadniczo różni się od tresury amatorskiej, a szkolony pies, szczególnie w kategoriach patrolowo-tropiących i patrolowych, pełni ostatecznie rolę środka przymusu bezpośredniego. Proces szkolenia zakłada pokonywanie z psem różnej długości dystansów terenowych, naukę pokonywania przeszkód, rozwijanie silnych popędów obronnych, a także praktyczną naukę pozoracji podczas ćwiczeń obronnych⁷. Wymaga to w praktyce od człowieka nie tylko dobrej kondycji fizycznej, ale i dość dużej manualności przy kształtowaniu zachowań. Trudno jednak wyrobić tego typu umiejętności bez określonej ilości ćwiczeń i doświadczenia w tresurze. Aby wytłumaczyć skalę problemu, warto przyrzeć się kształceniu duetu – człowieka i zwierzęcia.

Realizacja kursów specjalistycznych dla przewodników psów

Kursy specjalistyczne dla przewodników psów służbowych realizowane w Zakładzie Kynologii Policyjnej Centrum Szkolenia Policji w Legionowie to, zdaniem autorów, jedne z najtrudniejszych szkoleń w Policji. Psy zakupywane do służby w Policji są zazwyczaj w wieku od 1 roku do 2 lat⁸. Rozpoczęcie kursu specjalistycznego dla przewodników psów wiąże się zatem z przydzieleniem człowiekowi psa w różnych fazach rozwoju osobniczego. Kandydat na przewodnika jest dla psa zupełnie nową osobą, podobnie zwierzę jest dla człowieka całkowicie obce. Realizowane kursy wymagają połączenia i pogodzenia często sprzecznych charakterów człowieka i zwierzęcia. Jeżeli ktoś myśli inaczej, to warto się zastanowić, czy policjant uczący się obsługi pałki typu tonfa albo broni palnej musi do tej broni przemawiać, głaskać, karmić albo wyprowadzać na spacer. Oczywiście powyższy przykład jest kuriozalny, ale w pełni oddaje problematykę kursów

tresury, gdzie oprócz samych ćwiczeń z psem należy wykonywać wiele czynności związanych z obsługą zwierzęcia. Mówimy tu o często niedostrzeganej, a niezmiernie trudnej próbie zastosowania komunikacji międzygatunkowej między człowiekiem a psem⁹.

Od pierwszego dnia kursu kandydat na przewodnika lub przewodnik poprzez proste zabiegi pielęgnacyjne, dotykanie, zabawy, karmienie i sprzątanie oddziałuje na psa, przyzwyczajając go do siebie i powoli zdobywa jego zaufanie¹⁰. Pies oswaja się z nowym otoczeniem. To, jak szybko pies zaakceptuje swojego nowego opiekuna, jest zależne od wielu czynników: od usposobienia psa, jego prawidłowego rozwoju, a także indywidualnego zaangażowania przydzielonego mu człowieka. Dopiero po tym wstępnym okresie wzajemnego poznawania człowieka i zwierzęcia można mówić o zbudowaniu więzi i podjęciu właściwej tresury¹¹. Wszystko w myśl zasady, że: „tylko osoba zajmująca się zwierzęciem na co dzień będzie potrafiła zrozumieć psa, jego zachowanie, jego radości, smutki, bojaźń i przemęczenie”¹². Przelamanie bariery dzielącej psa i człowieka nie zawsze jest proste, szczególnie dla kandydatów na przewodników, którzy stawiają swoje pierwsze kroki w tresurze.

Kolejne dni kursu to proces stopniowego osławiania zwierzęcia, nauki odczytywania jego reakcji w różnych sytuacjach. W zasadzie wszystko, co się dzieje na kursie, musi być zainicjowane i przeprowadzone przez człowieka – przyszłego przewodnika i przydzielonego mu czworonoga. Instruktor tresury nie może wytresować psa za niego. Najważniejsze jest, by tresura zwierzęcia była przeprowadzana przez osobę, która docelowo będzie wykonywała obowiązki służbowe z psem¹³. Tylko w ten sposób osoba prowadząca psa będzie mogła odczytywać jego reakcje i prawidłowo interpretować jego zachowania¹⁴. Takie rozwiązanie daje szansę na skuteczne wykorzystanie potencjału zwierzęcia w czasie realnych działań wykrywczych – tropienia, przeszukania i innych czynności. Program szkolenia nie przewiduje zbyt wiele czasu na zajęcia teoretyczne¹⁵. Większość zajęć to tresura praktyczna, która odbywa się z reguły na powietrzu, w zmiennych

Fot. 1. Kandydat na przewodnika z przydzielonym mu psem służbowym.

Fot. 2. Czynności związane z utrzymaniem dobrostanu zwierząt.

warunkach pogodowych, o różnych porach dnia – często w ciągu kilku pór roku. Kurs tresury to w zasadzie setki powtórzeń¹⁶ wielu ćwiczeń, np. siadania, warowania, pokonywania przeszkód itd. Praktycznie wszystkie czynności muszą być tu wykonane wspólnie – przez człowieka i przez psa. Instruktorzy tresury prowadzący kursy specjalistyczne muszą nauczyć swoich słuchaczy przede wszystkim konsekwencji, a zarazem wykształcić w przyszłych przewodnikach odpowiednią empatię wobec zwierzęcia. Kandydat na przewodnika ma określoną liczbę dni tresurowych na osiągnięcie odpowiedniego poziomu wykonywanych ćwiczeń¹⁷. Tak wyszkolony zespół jest w stanie razem zakończyć kurs specjalistyczny, bowiem ukończenie go z wynikiem pozytywnym skutkuje uzyskaniem przez przewodnika świadectwa oraz atestu psa¹⁸. Należy podkreślić, że rola przewodnika psa służbowego nie kończy się po zakończeniu kursu tresury, ale będzie trwała wiele lat po powrocie do jednostki macierzystej, przez większość życia psa. Jest to wielka odpowiedzialność. Obowiązki przewodnika wynikające z zarządzenia nr 296 KGP¹⁹ – poza używaniem psa w służbie – to:

- doskonalenie sprawności użytkowej psa;
- racjonalne żywienie i utrzymanie psa w czystości;
- dbanie o stan zdrowia i kondycję fizyczną psa, w tym poddawanie leczeniu;
- dbanie o terminowe szczepienia i profilaktyczne badania weterynaryjne;
- dbanie i utrzymanie w czystości pomieszczeń i zaplecza gospodarczego;
- konserwowanie sprzętu szkoleniowego;
- wykonywanie innych prac związanych z utrzymaniem psów.

Fot. 3. Codzienne zabiegi pielęgnacyjne.

Są to obowiązki realizowane w normalnym czasie służby, ale często także poza nim. Można je również określić jako nietypowe i wykraczające poza obowiązki służbowe większości policjantów. Niektóre czworonogi po spełnieniu określonych procedur zamieszkają ze swoimi opiekunami w domu i staną się pełnoprawnymi członkami rodzin. Większość jednak pozostanie w obiektach służbowych Policji, gdzie także będzie wymagała dalszej opieki i troski przewodnika.

Przewodnik psa

Przewodnik psa służbowego jest „kompleksowym bodźcem oddziałującym na psa”²⁰ w każdym wymiarze. „To od niego zależy w dużej mierze umiejętność wyrabiania u psa odruchów warunkowych”²¹ i efekt w postaci odpowiedniego poziomu wyszkolenia psa służbowego. Ważne jest, aby człowiek był odpowiednim bodźcem.

„Przewodnikiem psa powinni zostać najwybitniejsi z wywiadowców, posiadający spory zasób doświadczenia, inteligencji, znajomość wszystkich zadań służby śledczej, zimną krew, energię i samodzielną szybką decyzję... Wynik śledztwa i życie przewodnika zależy w wielu przypadkach od opanowania sytuacji i błyskawicznych decyzji podejmowanych na miejscu zdarzeń”²².

Przymioty dobrego kandydata na przewodnika psa to na pewno spokój i opanowanie, podobnie duża cierpliwość i stanowczość w działaniach²³. Nerwowość, krzykliwość, wykonywanie gwałtownych ruchów, bicie czy szarpanie psa są niedopuszczalne²⁴. Wszystkie te działania mogą wpłynąć negatywnie na zachowanie czworonoga. Złe stosowanie bodźców w dłuższej perspektywie może doprowadzić do wykształcenia niepożądanych odruchów warunkowych i błędnych skojarzeń²⁵. Niezwykle ważna jest również umiejętność skorygowania nieprawidłowo wykonywanych ćwiczeń²⁶. Oprócz tego niezwykle istotny jest ton głosu i sposób wypowiadania komend. „Psy nie rozumieją znaczenia słów”²⁷, ale doskonale rozróżniają ton i nastrój swojego przewodnika. Komendy powinny być zatem wydawane głośno i wyraźnie, ale nie krzykliwe i gniewnie²⁸. Ponadto to, co łączy w czasie tresury psa i przewodnika, czyli smycz, jest tu głównym nośnikiem wszystkich emocji. Nieprawidłowe trzymanie smyczy przez przewodnika może spowodować wyrobienie u psa błędnych odruchów warunkowych. Siła bodźców wychodzących w kierunku psa z rąk przewodnika jest również niesamowicie ważna²⁹. Zbyt silny bodziec może przestraszyć psa, natomiast zbyt słaby może być po prostu zignorowany³⁰. Każdy bodziec powinien być przemyślany i zgodny z zasadami tresuro-

KANDYDAT NA PRZEWODNIKA PSA SŁUŻBOWEGO

wymi³¹ dostosowany do typu psychicznego psa. Tresujący nie może dać się ponieść emocjom, nie może też dać się ignorować³².

Pod pewnym względem tresurę zwierzęcia można porównać do nauki gry na instrumencie muzycznym. Uczeń musi przestrzegać określonych reguł związanych z trzymaniem instrumentu, pozycją, oddechem i ułożeniem palców lub ust. Wszystko po to, by osiągnąć taki sam efekt przy wydawaniu pojedynczych dźwięków, jak i ich ciągu. Instrument jest jednak przedmiotem martwym. Zwierzę natomiast, samo w sobie, może przejawiać różne stany emocjonalne, które należy uwzględnić w procesie tresury (np. obecność innych zwierząt, poruszanie się po niestabilnych powierzchniach i nowych miejscach). Przy tresurze zwierzęcia należy przestrzegać określonych zasad³³, a także mieć świadomość oddziaływania na psa wieloma bodźcami zewnętrznymi, jak choćby postawą ciała, gestami czy barwą głosu³⁴.

*„Pies jest tylko środkiem pomocniczym.
Skuteczność tego środka
jest całkowicie zależna
od stopnia wyszkolenia przewodnika...”³⁵.*

Podsumowując, należy stwierdzić, że idealny przewodnik psa służbowego to ostoja spokoju, stanowczości i cierpliwości. Musi panować nad swoimi emocjami w każdej sytuacji oraz „być wymagającym w stosunku do siebie, jak i do psa”³⁶. Ponadto musi opanować umiejętności manualne.

Biorąc pod uwagę przywołane uwarunkowania, warto zastanowić się nad modyfikacją wymagań stawianych kandydatom na przewodników, szczególnie w zakresie sprawdzenia predyspozycji do pracy ze zwierzętami.

Odbycie kilkutygodniowego stażu w jednostce posiadającej psy służbowe mogłoby dać pewien obraz, czy deklarowane predyspozycje do pracy ze zwierzęciem są rzeczywiste. Staż mógłby polegać na pełnieniu służby wraz z przewodnikami i psami oraz udziale w obsłudze zdarzeń z psem (np. przeszukaniu, tropieniu śladów, służbie patrolowej). Podczas wstępnej rekrutacji kandydat na przewodnika wykonywałby proste zabiegi pielęgnacyjne i czynności związane z zapewnieniem dobrostanu zwierzęcia, takie jak karmienie czy sprzątanie kojca. Powyższe rozwiązanie mogłoby przybliżyć osobom zainteresowanym pełnieniem tego typu służby realia pracy ze zwierzętami. Pozwoliłoby również na weryfikację zgłaszanych predyspozycji do pracy ze zwierzętami już na poziomie komend wojewódzkich, a nie podczas trwającego kursu specjalistycznego. Decyzja o podjęciu pracy z psem musi być, zdaniem autorów, z racji dużej odpowiedzialności za żywe zwierzę oparta na solidnych i obiektywnych podstawach.

Biorąc pod uwagę koszty wyszkolenia człowieka i psa, niektórzy autorzy podkreślają, że rekrutacja w stosunku do osób deklarujących chęć pracy z psem powinna być bardzo drobiazgową³⁷. Podkreślają także, że „komendanci wojewódzcy mogą w drodze decyzji określać dodatkowe zasady doboru policjantów typowanych na przewodników psów służbowych”³⁸. Taka praktyka od lat prowadzona jest w garnizonie śląskim. Skierowanie na kurs specjalistyczny do ZKP CSP poprzedzone jest przejściem określonej procedury typowania i naboru³⁹. Poza ogólnymi – omawianymi na wstępie wymaganiami – dodatkowym wymogiem jest odbycie praktyki, która ma zapoznać osobę rekrutowaną z obowiązkami przewodnika psa, taktyką i techniką użycia psów służbowych, przepisami prawnymi, prowadzoną dokumentacją, zasadami utrzymania sprawności użytkowej psów. Odbycie praktyki potwierdzone jest w *Dzienniku praktyk* oraz wystawieniem opinii przez opiekuna praktyki i kończy się sprawdzianem oraz rozmową kwalifikacyjną⁴⁰.

Fot. 4. Kandydat na przewodnika podczas zabawy z psem.

Fot. 5. Kandydat na przewodnika podczas ćwiczeń.

Autorzy zdjęć: P. Mrozowski, D. Tatera.

Podobne rozwiązania jako wymogi formalne zostały wprowadzone w stosunku do kandydatów ubiegających się o udział w szkoleniu przewodników i psów służbowych tropiących osoby metodą mantrailingu. W decyzji nr 444 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 grudnia 2021 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym dla przewodników psów tropiących osoby wg założeń mantrailingu – poziom I⁴¹ ujęto konieczność przejścia wstępnej kwalifikacji organizowanej przez Centrum Szkolenia Policji w Legionowie – co wydaje się rozwiązaniem dość istotnym, gdy weźmiemy pod uwagę długi okres szkolenia (około 30 miesięcy). Uregulowanie to jednak funkcjonuje obecnie jedynie w stosunku do ww. kursu i nie obejmuje innych realizowanych kursów specjalistycznych.

- ¹ Dz. Urz. KGP z 2019 r. poz. 11, z późn. zm.
- ² Centralny dobór psów do służby w Policji, <https://csp.edu.pl/csp/wolnytekst/1936,dok.html> [dostęp 30 sierpnia 2022 r.].
- ³ Kandydat na przewodnika – osoba wytypowana lub będąca w trakcie przeszkolenia (kurs specjalistyczny dla przewodników psów realizowany w szkole policyjnej), zarządzenie 296 KGP.
- ⁴ Historyczne zarządzenia regulujące problematykę psów służbowych mówią także o innych wymaganiach, np. zarządzenie 19/92 KGP z dnia 12 października 1992 r. w sprawie psów służbowych Policji – wymóg by kandydatami byli policjanci, którzy nie ukończyli 35 roku życia; zarządzenie 95/38 MSW z dnia 22 grudnia 1983 r. w sprawie psów Milicji Obywatelskiej – wymóg dwóch lat służby oraz braku schorzeń, które mogą zastrzyć się na skutek pracy z psami.
- ⁵ A. Grimm, *Jak układać psy policyjne*, „Gazeta Policji Państwowej”, Warszawa 1921, s. 6.
- ⁶ A. Walasek, *Tresura psów służbowych. Posłuszeństwo ogólne*, „Materiały Dydaktyczne”, CSP, Legionowo 2012, s. 8.
- ⁷ M. Wziątek, A. Przybylik, *Tresura psów służbowych. Ćwiczenia obroncze*, „Materiały Dydaktyczne”, CSP, Legionowo 2011, s. 35–39.
- ⁸ Centralny dobór psów do służby w Policji, <https://csp.edu.pl/csp/wolnytekst/1936,dok.html> [dostęp: 31 sierpnia 2022 r.].
- ⁹ A.M. Kokocińska, *Zooterapia z elementami etologii*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2017, s. 34.
- ¹⁰ G. Wiorowski, K. Lubryczyński, *Tresura psów służbowych. Tropienie śladów ludzi*, „Materiały Dydaktyczne”, CSP, Legionowo 2011, s. 10.
- ¹¹ Tamże.
- ¹² J. Majewski, F. Karłowski, *Podręcznik tresury psa policyjnego*, Wydawnictwo Polskiej Książnicy Naukowej, 1921, s. 37.
- ¹³ *Szkolenie instruktorów i przewodników oraz tresura psów służbowych w jednostkach ochrony pogranicza*, MON 1972, s. 101.
- ¹⁴ G. Wiorowski, K. Lubryczyński, *Tresura psów służbowych. Tropienie śladów ludzi*, s. 10.
- ¹⁵ Decyzja nr 330 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 października 2015 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym dla przewodników psów patrolowo-tropiących do działania bez kagańca.
- ¹⁶ A. Walasek, *Tresura psów służbowych. Posłuszeństwo ogólne*, s. 20.
- ¹⁷ Decyzja nr 330 KGP – założenia organizacyjno-programowe.
- ¹⁸ § 30 zarządzenia nr 296 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia.
- ¹⁹ Zarządzenie 296 KGP – Rozdział 3 – Przewodnicy psów, § 12.

- ²⁰ *Szkolenie instruktorów i przewodników oraz tresura psów służbowych w jednostkach ochrony pogranicza*, s. 100.
- ²¹ Tamże.
- ²² J. Majewski, F. Karłowski, *Jak używać psy policyjne*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1922, s. 3.
- ²³ A. Walasek, *Tresura psów służbowych. Posłuszeństwo ogólne*, s. 21.
- ²⁴ Tamże, s. 22.
- ²⁵ *Szkolenie instruktorów i przewodników oraz tresura psów służbowych w jednostkach ochrony pogranicza*, s. 124.
- ²⁶ A. Walasek, *Tresura psów służbowych. Posłuszeństwo ogólne*, s. 22.
- ²⁷ B. Szoda, *Czy psy rozumieją naszą mowę?*, https://www.zpazurem.pl/artykuly/czy_psy_rozumieja_nasza_mowe_ [dostęp: 31 sierpnia 2022 r.]. O ile nie zostaną one skojarzone z daną czynnością – przypis autora.
- ²⁸ *Szkolenie instruktorów i przewodników oraz tresura psów służbowych w jednostkach ochrony pogranicza*, s. 96–97.
- ²⁹ Tamże, s. 101.
- ³⁰ Tamże, s. 101.
- ³¹ A. Walasek, *Tresura psów służbowych. Posłuszeństwo ogólne*, s. 15–17.
- ³² Tamże, s. 13.
- ³³ Tamże.
- ³⁴ *Szkolenie instruktorów i przewodników oraz tresura psów służbowych w jednostkach ochrony pogranicza*, s. 100.
- ³⁵ J. Majewski, F. Karłowski, *Jak używać psy policyjne*, s. 4.
- ³⁶ A. Walasek, *Tresura psów służbowych. Posłuszeństwo ogólne*, s. 21.
- ³⁷ M. Gąsiorowski, *Psy służbowe w działaniach polskiej Policji*, Oficyna Wydawnicza „Zimowit” sp. z o.o., Szczecino 2017, s. 81.
- ³⁸ Tamże, s. 78.
- ³⁹ Decyzja Komendanta Wojewódzkiego Policji w Katowicach nr 29/09 z dnia 30 stycznia 2009 r. w sprawie szczegółowych zasad typowania i naboru kandydatów na przewodników psów służbowych w województwie śląskim.
- ⁴⁰ Załącznik nr 1 i nr 2 do decyzji nr 29/09 z dnia 30 stycznia 2009 r. Komendanta Wojewódzkiego Policji w Katowicach w sprawie szczegółowych zasad typowania i naboru kandydatów na przewodników psów służbowych w województwie śląskim.
- ⁴¹ Dz. Urz. KGP z 2022 r. poz. 2.

Summary

Candidate for a service dog handler – analysis of requirements and predispositions

The article raises the issue of current requirements established by legal regulations regarding candidates for a service dog handler as well as preferred predispositions which are useful in handling of a service dog. Moreover, this article describes the complicated training process of the human-animal duo, starting with assigning a dog, through forming bonds and initiating the proper handling in a relevant category and ending on service duties related to the maintenance and use of the dog in service. In the summary, the authors indicate demanded and possible directions of modifications in the area of the requirements in order to select the best candidates for this type of service.

Thumaczenie: Katarzyna Olbryś

ZASADY PUBLIKOWANIA w „Kwartalniku Policyjnym”

1. Redakcja przyjmuje teksty dotąd niepublikowane o charakterze zawodowym lub naukowym, dotyczące zagadnień związanych z funkcjonowaniem Policji i z szeroko rozumianym bezpieczeństwem, a także z praktyką policyjną i współpracą formacji z innymi instytucjami ochrony porządku prawnego oraz z samorządem lokalnym.
2. Materiały do publikacji należy przysyłać pocztą elektroniczną na adres: kwartalnik@csp.edu.pl lub składać w sekretariacie Wydziału Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie (ul. Zegrzyńska 121, 05-119 Legionowo, tel. 47 725 58 81 lub 47 725 52 70).
3. Prace są kwalifikowane do druku przez zespół redakcyjny czasopisma. Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania skrótów i adiustacji tekstów oraz zmiany tytułów i śródtytułów.
4. W celu zapobiegania wszelkim przejawom nierzetelności, w tym zjawisku *ghostwriting* i *guest authorship*, redakcja wymaga ujawnienia przez autorów wkładu w powstanie publikacji.
5. Materiały mogą być weryfikowane w systemie antyplagiatowym, zgodnie z procedurą obowiązującą w Centrum Szkolenia Policji.
6. Materiały są publikowane w „Kwartalniku Policyjnym” nieodpłatnie, po złożeniu przez autora pisemnego oświadczenia, zgodnie z otrzymanym od redakcji wzorem.
7. Nadesłanych materiałów do publikacji redakcja nie zwraca.
8. Wersją pierwotną (referencyjną) czasopisma jest wydanie papierowe. Ponadto poszczególne numery są również dostępne w wersji elektronicznej na stronie internetowej: www.kwartalnik.csp.edu.pl.
9. Wskazówki edytorskie dotyczące przygotowania materiału przez autorów:
 - format A4, czcionka Times New Roman, wielkość 12 punktów, interlinia 1,5 wiersza, marginesy – 2,5 cm;
 - na pierwszej stronie należy podać imię i nazwisko autora materiału, stopień (lub tytuł) naukowy (tytuł zawodowy), nazwę instytucji, w której autor jest zatrudniony, nr telefonu, adres e-mailowy;
 - do tekstu należy dołączyć streszczenie oraz tytuł pracy w języku angielskim;
 - materiał ilustracyjny powinien być dostarczony w oddzielnych plikach (rysunki lub fotografie w formacie jpg, rozdzielczość 300 dpi, minimalna wielkość 1,5 MB);
 - schematy i wykresy muszą być edytowalne, tak aby można było nanieść korektę;
 - przypisy należy umieścić na dole strony lub na końcu pracy; przypisy wstawia się automatycznie i oznacza się cyframi arabskimi;
- zgodnie z normami wydawniczymi przypis bibliograficzny powinien zawierać:
 - imię i nazwisko autora, tytuł, wydawcę, miejsce i rok wydania, numer strony:
M. Olbrycht, J. Rutkowski, *Taktyka minersko-pirotechniczna w działaniach antyterrorystycznych*, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2003, s. 35–36;
 - jeżeli dzieło jest pracą zbiorową:
Nowy leksykon PWN, red. A. Dyczkowski, Warszawa 1998, s. 684;
 - jeżeli jest to artykuł w pracy zbiorowej:
J. Szreniawski, *Prawo do dobrej administracji prawem podmiotowym obywatela*, w: *Dobra administracja. Teoria i praktyka*, red. J. Łukasiewicz, S. Wrzosek, Radom 2007, s. 256;
 - jeżeli jest to artykuł w czasopiśmie:
B. Jankowska, *Odpowiedzialność karna osób prawnych*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 7, s. 46;
 - jeżeli jest to akt prawny (należy wskazać publikatora):
Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2021 r. poz. 1882);
 - jeżeli jest to tekst opublikowany w Internecie:
J. Kowalski, *Edukacja online*, www.gazeta.pl/forum?forumedukacyjne5645 [dostęp: 12.03.2004 r.].

Zasady recenzowania artykułów

1. Artykuły o charakterze naukowym są recenzowane przez dwóch niezależnych recenzentów zewnętrznych, zgodnie z zasadami dotyczącymi tego rodzaju prac, w tym z *Dobrymi praktykami w procedurach recenzyjnych w nauce*, oprac. Zespół do Spraw Etyki w Nauce pod przewodnictwem prof. dr. hab. W. Marciszewskiego, Warszawa 2011, https://www.archiwum.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2014_02/307f933b1a75d6705a4406d5452d6dbf.pdf [dostęp: 18.06.2020 r.].
2. Autorzy i recenzenci nie znają swoich tożsamości, w innych przypadkach recenzenci podpisują oświadczenie o niewystępowaniu konfliktu interesów między nimi a autorami, w tym m.in. bezpośrednich relacji osobistych, relacji podległości zawodowej, bezpośredniej współpracy.
3. Recenzja ma formę pisemną. Zawiera syntetyczną charakterystykę artykułu, część analityczną, ocenę ogólną i kończy się jednoznaczną konkluzją, tj. jest pozytywna, negatywna lub warunkowo pozytywna, jeśli recenzent wskazuje na konieczność wprowadzenia poprawek. Autorzy artykułów są zobowiązani do ustosunkowania się do uwag i uwzględnienia sugerowanych zmian.
4. Nazwiska recenzentów poszczególnych publikacji nie są ujawniane. Lista recenzentów współpracujących z czasopismem w każdym roku kalendarzowym jest publikowana w ostatnim numerze danego roku.

**CENTRUM SZKOLENIA POLICJI
W LEGIONOWIE**

**05-119 Legionowo
ul. Żegrzyńska 121**

www.csp.edu.pl